

A
KÖRÜLME T É L É S

EREDETE. TÖRTENETE ÉS ORVOSI MŰTÉTE

ÍRTA

Dr; MITTELMANN BERNÁT

GYAKORLÓ ORVOS.

BUDAPEST
SZERZŐ SAJAT KIADÁSA.
1900.

Neumaer Ede Budapest Proféta u. 7.

ELŐSZÓ.

E kis munka megírására gyakorlati cél vezérelt bennünket. Egyszerű, világos nyelven megírt orvosi könyvet akartunk a körülmetélők kezébe adni. E könyv adjon felvilágosítást arról, hogy miképen kell a körülmetélés operációját a legszigorúbb orvosi elvek szerint végezni.

Dr. Ziffer Károly elismerésre méltó könyve, mely 1880-ban megjelent, az első magyar könyv, mely ezt a themát alaposan tárgyalta. De koránál fogva még nem ölelte föl a mai sebészet legfontosabb kellékét, az asepsist. Ezt akkor még nem ismerték.

Mi az asepsis gyakorlatára akartuk a körülmetélőket figyelmeztetni I

Bátran lehet állítani, hogy a körülmetélők sebészi technikájában nincs hiba. Általában kitűnően végzik a Circumcisio műtétét.

De műtét előtt és műtét után az orvosi elő- és utóintézkedések figyelembevétele, ez hagy igen sok kívánnivalót.

Az úgynevezett modern körülmetélők között is nagy zavar uralkodik a desinfectio szerek igénybevételére nézve. Általában legtöbbször fölöslegesen, néha károsan használják a seb kezelésénél az antiseptikus folyadékokat.

A legegyszerűbb, a legbiztosabb és legártatlannbb desinfectiót, az asepsist alig gyakorolja valaki. A miniszteri rendelet pedig eléggé figyelmeztet a felelőségre, melylyel a körülmetélő ezentúl tartozik a műtét korrekt végzéséért.

Fejtegetéseinkben kerültünk minden összeütközést a vallási törvényekkel. Nem bántottuk azt, a mit az idő megszentelt. De annál szigorúbban kell követelni azon orvosi elvek megvalósítását, melyek magát a szertartást egyáltalában nem érintik.

Tárgyaltuk a körülmetélés eredetét és történetét is.

IV

Megkísértettük a biblia előadását a körülmetélés eredetéről tudományosan bizonyítani.

Az út, melyet ez irányban követtünk, egészen járatlan volt.

A circumcisióra vonatkozó római és görög történeti adatokat, melyekbe az írók nagy része a maguk subjectivitását és modern látkörét magyarázták bele, minden elmagyarázás nélkül úgy állították oda, a mint vannak. De az aegyptologia és az ókor történetének legújabb fölfedezéseit vettük igénybe, továbbá héber adatokat, hogy ezek segítségével amazok hiányosságát kipótoljuk.

Végső következtetéseinkben azért nem egy kérdésben kerülünk ellentétbe a körülmetélésről szóló irodalommal.

Nem nélkülözi-e a belső igazságot, az, a miben eltértünk másoktól? Kérjük olvasóink kegyes jóindulatát ennek megállapításánál.

A szerző.

I.

A Circumcisio eredete és elterjedése.

A Circumcisio eredetének kutatásánál nem szorítkozhatunk csupán történeti adatokra. Főleg azért, mert nem egészen kielégítők. Tekintetbe vesszük a történeti adatokat is, de egyéb tudományos segédeszközöket is igénybe fogunk venni. Az ó-kor népeit ethnografiai és a körülmetélésre vonatkozó sebészeti szempontból össze fogjuk hasonlítani. Méltatni fogjuk azon népeket is, a melyek a körülmetélést gyakorolták, később világalomra tettek szert és egyéb szokásaikkal, a melyeknek fennmaradását ki tudjuk mutatni, a circumcisiót is meghonosíthatták. Azt hisszük ezek után, hogy történeti, sebészi, ethnografiai és néphullámzási adatok összegével, tehát csak a legszélesebb kulturhistóriai alapon lehet megvilágítani a legrégebb ó-kor ezen kérdését. Vallási szertartás lévén a Circumcisio, a vallás természet-szerű conservatismusa miatt itt igen régi minden sebészi módszer, minden technika, műtéti eszköz, sőt szertartás is. Ha a legrégebb időben és az új-korban hasonló jelenségekre bukkanunk különböző népek- nél, akkor a szokások történeti átvitelét kimutattuk. Kutatásaink sorrendjében kezdjük el a történeti adatokkal.

Herodot, (484 r. i. e.) mint majd később látjuk, az aethiopiaiakat, egyptomiakat, phöniciakat, palestinai syriaiakat (zsidók), macroneus és colchiaikat említi föl, mint a kik a circumcisiót gyakorolják.

Jeremiás próféta mondja (9. 25. 26): Jönnek idők, midőn Ítélni fogok mindazok fölött, kiK körülmetéltek, de előbőrük van (képlet = érzelmi durvaságra). Egyptom, Juda, Edom, Ammon, Moab és mindazok fölött, kik a pusztában laknak (th: kenisiták, gesuriták, emoriták, midraniták, idomaeusok, sok sémita törzs).

Bírunk történeti adattal arra nézve is, hogy már az ó-korban végezték az operációt az arabok is a mohamedánismus előtt. Hieronymus említi, ki 200 évvel élt Mohamed előtt, az ismaelitákat a pusztában.

Az ó-korban a C. tehát elég kis területen volt gyakorlatban. Ezzel szemben napjainkban a föld minden részén van _ £ A elterjedve? nemcsak zsidók és mohamedánoknál, de az egyiptomi keresztény koptáknál és abessyniai keresztényeknél, Ázsia, Afrika, Amerika és Ausztrália igen sok természetimádóináh Könnyebb áttekintés végett, vallási és ethnographikus alapon táblázatot mellékelünk ide.

A körülmételést következő népek gyakorolják:

Az egész világon elterjedt zsidóság.

		keresz- tények	hamiták semiták	egyiptomi koptok abessyniaiak			
T e r m é s z e t i m á d ó k	malayi faj	Ázsia és Ausztrália között u. n. indiai archipel	molluki szigeteken	ceram buru amboin	Sulu, Timor, Celebes, Philippinek, Borneo, Aru, Sumatra, Nias,		
					ausztráliai u. n. polynez szigetek	Tonga, Samoa, Tahiti, Sandvich, Markesas, Oster	
	pápua és pápuához közel álló faj	ausztráliai u. n. melanesi szigeteken	Uj-Guinea, Uj-Kaledonia, Uj-Hebridák, Tanna				
		az u. n. ausztrál. continensen	Carpentariai, Spencer, St. Vince Golf környéken, Murchison és Peake River, Közép-Ausztrália feketéi Finke Crek mellett Lake Blansche, Mount Hopeless, Lake, Torrens				
	mongol? (Peschl) vagy ós-amerikai	Amerikában	indusok és Nicaragua lakosai				
	hamiták	Kelet-Afrika	waregua, wanika, wadjaga, Kisvahelok, wakamba, Kikuyu, Somal, masai, wapokoms, wabani wagalla, wasaina, manyema				
	kofferok	Délafrika	Amakosa, Betschuan, Sotoneger				
	négerek	Nyugat-afrika partjain	Siera Leona, Dahome, Wydah, bafioták, ewok, Songonegerek, mandingo.				

Irodalom: Blumentritt: Versuch Etn. Philip. Meinicke: Ins D. Still. Ocean; Hoffmann: Das Ausland.; Fritsch: Eingeb. Südafrikas.

Ki volt az első nép, mely a circumcisiót gyakorolta? Herodot nem tud a kérdésre kimerítőleg felelni Azt mondja:

„Más népek meghagyják hímtagjukat úgy, a hogy a természet alkotta, az egyiptomiak azonban és azok, kik őket utánozzák, körülmetélik azt. (11.37., de 104. alatt): Fontosabb azonban, hogy csupán a cholchiaiak, egyiptombeliek és aethiopiaiak bírják a körülmetélést a legrégebb időből. Mert a phoeniciaiak és a syriaiak Palesztinában maguk vallják, hogy ezt a szokást az egyiptomiaiaiktól tanulták. De a Thermod és P. folyó mellett lakó syriaiak és szomszédjuk a makroneusok azt mondják, hogy ezt a szokást a kolchiaiaiktól vették. Ezek az egyedüli népek, kik körülmetélik magukat és ezek úgy látszik az egyiptomiakat utánozták. De az egyiptomiak és aethiopiaiakról nem tudom megmondani, melyik tanulta a másiktól, mert a szokás igen régi“.

Tehát Herodotnál nyílt kérdés marad, hogy az operáció első népe, az egyiptomi-e vagy az aethiopi?

A többi történetírónál kevés újat találunk, ugylátszik csupán Herodotból merítettek. Josephus (37) megmagyarázza, hogy Palestinában nincs más syriai, mint a zsidók és másutt (contra Apionem), a circumcisióval gúnyolódó Apionnak szemére hányja, hogy hiszen Herodot szerint az Apion hazájabeli emberek, az egyiptomiak terjesztették az operációt. Strabo (60) azt mondja, hogy sok más dologgal, mint pl. az ételek némelyikétől való tartózkodással a circumcisiót is Egyiptomból hozták a zsidók.

De valami újat olvashatunk Diodor Siculusnál I. 28., hogy a cholchiaiak és a zsidók néhány napra a születés után végzik az operációt és az afrikai troglodytákat is említi a körülmetéltek között.¹⁾

Ambrozius nagyrészt megismétli ezen szerzők adatait.

*

η τά αἰδοία ὠλλοι μὲν ἰῶαι ὡς Ἰγίνοντο, πλὴν ὡσοι ἀπὸ τούτων εμα&ον, Αἰγύπτιοι δὲ περιτάμνονται. Herodot II., 37. ἄλλα τοῖσιδε καὶ μᾶλλον ἐτι μόννοι πάντων ἀδρώπων κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι καὶ Αἰδίοπες περιτάμνονται ἀπ ἀρκῆς τὰ αἰδοία. Φοίνικες δὲ καὶ Ζύροι οἱ ἐν τῇ Παλαστίνῃ καὶ αἰτοὶ ὁμολογέουσι παρ'. Αἰγυπτῶν μεμα&ηκέναι Κύριοι δὲ οἱ περὶ Θερμώδοντα καὶ παρὶλένιον ποταμὸν καὶ Μάκρωνες οἱ τοῦτοισι ἀστυγείτορες ἐννετες ἀπὸ κόλγων (farit νεωστί μεμα&ηκεναι. οδοῖοι γὰρ εἰσὶ οἱ περιταμνόμενοι ἀνδρώπων μόννοι, καὶ οἱτοὶ Αἰγυπτῶσι φαίνονται ποιεῖντες κατὰ ταῖτά. αἰτῶν δὲ Αἰγυπτῶν καὶ Αἰλίλιῶπων ονκ εχω εἰπεῖν δόκοτεροι παρὰ τῶν ἰτενῶν ἐξεμαῖλον,

A körülmetélésre vonatkozó irodalom sohasem foglalkozott eddig ama kérdéssel, hogyan terjedt el annyi sok nép között a Circumcisio. Mindegyik író több-kevesebb szerencséjével azt a kérdést variálta, a zsidók tanulták-e az operációt az egyiptomiaktól

ἀρχαῖον γάρ δὴ τι φαίνεται εὖν, ὡς δε ἐπιμισγόμενοι Αἰγυπτῶ ἱξεμαῖον, μέγα μοι χαί τάδε τεκμήριον γίνεται. Π. 104.

Joseph. Arch. VIII., cap. 10, 3: *Μεμνεται δὲ ταύτης τῆς στρατείας χαί ὁ Ἀλιχαρνασεύς * Ἡρόδοτος, περί μόνον τό του βασιλέως πλανηθεῖς ὄνομα, χαί ὅτι ἄλλος τε πολλοῖς ἰπήλκεν εἰ)νεσι καί τήν Παλαιστίνην Συρίαν ἰδουλώσατο, λαβών ἀμαχητί τους ανθρώπους τους ἰν αὐτή. φανερόν δ' Βτι τό ἡμέτερον ε&νος βούλεται δηλοῦν χεχαιρωμενον υπό του Αἰγυπτίου, λίγε' γάν ὅτι στήλας χατελειπεν Ἰν τή τών ἀμαχητί παραδόντων αὐτούς αἰδοία γυναικῶν ὕγγράμας· Ῥοβόαμος δ' αὐτό παρεδωκεν ὁ ἡμε^ερος βασιλεύς ἀμαχητί τήν πόλιν φησί δε καί Λί&ίοπας παρ' Αἰγυπτίων μζμα&ηκεναι τήν τών αἰδοίων περιτομήν “ Φοῖνικες γάρ χαί ἄριοι οἱ ἰν τή Παλαιστίνη ὁμολογοῦσι παν' Αἰγυπ,ίῶν μεμαίληχ.ένα. δήλον οδν ἐστίν ὅτι μηδένες ἄλλοι περιτεμνονται τών ἰν τή Παλαιστίνη Σύρων ἡ μόνου ἡμεῖς.*

Οἱ δε διαδεχόμενοι χρονος μὲν τινες ἰν τοῖς αὐτοῖς διεμενον δικαιοπραγοῦντες χαί θεοσεβεῖς ὡς ἀληθῶς ὄντες, επειτ' < ἱφισταμενων ἰπί τήν ἱερώσῆν τῶ μὲν πρώτον δεισιδαιμόνων, επειτα τυραννικῶν ανθρώπων, ἰχ μὲν δεισιδαιμονίας αἱ τών βρωμάτων ἀποσ·, χέσεις . . . χαί αἱ περιτομαί χαί αἱ ὕχτομαί χαί εἰ τινε τοιαῦτα Ἰ ἰνομίσθη, ἰχ δε τών τυραννίδων τά ληστήρια. Strabo XVI., 2, 37 ed. Meineke, p. 761 ed Casaubonus.

Ambrosius epist. classis: 6. Reperimus autem in historia veterum non solum Aegyptios, sed etiam Aethiopes et Arabum et Phoenicium aliquos circumcissione erga suos usos. Et banc putant se adhuc probandae viam servare rationis: eo quod sui corporis primitiis et sanguinis initiati insidias daemonum. quas illi generi nostro moluntur, exiguae partis arbitrentur uonsecrationibus destruendas, ut qui totius hominis salutem nituntur nocere, infirmari operationem suam putent circumcisionis sacrae vel lege vel specie. Arbitror enim quod in praeteritum ipse daemonum princeps cessare suas artes erga noxiae operationis effectum aestimaverit, si ei nocere conaretur, quem signaculo circumcisionis sacrae initiatum adverteret aut ei, qui videretur in hi>c saltem munere legi divinae obtemperare.

Vilkinson, egyptologus (Herodotus, Josephus, Strabo, Ambrosius) adatait a phoeniciaiak körülmetélésére vonatkozólag téveseknek tartja és ezzel szemben Ezekielre hivatkozik, hol az van róluk mondva: „aludni fognak körülmetéletlenül“ (Arelim). 32.30. Azonban a héber szó „Arelim“ nemcsak testi értelemben jelent körülmetéletlent, mert a körülmetélt testű, azonban durva szívé ember is „Arel“: Ezt Wilkinson nem vette tekintetbe. A phoeniciaiakról tehát oly értelemben beszél itt Ezekiel, mintkik becsület nélkül, szent temetés nélkül fognak kimúlni és tisztátlanul meghalni. Hogy Ezekielnél Egyiptom is az „Arelim“-ok közt van. kikről bizonyos hogy az operációt végezték, kétségtelenné teszi ezt a felfogásunkat.

vagy megfordítva. De pusztán eme két népet tanulmányozva, a kérdés sohasem dönthető el.

Hasonlítsuk össze néprajzi szempontból az összes népeket, kik a körülmetélést végezték. Azon népek közt, kiket Herodot elősorol, négy sémita és két hamita nép van. Sémiták: a phoeniciaiak, syriaiak, aethiopiaiak és macroneusok. Hamiták: az egyiptomiaiak és kolchiaiak.²⁾

Tehát megállapíthatjuk, hogy kétszer annyian voltak sémiták, mint hamiták, kik Herodot leírása szerint a körülmetélést végezték. De nagyon módosul az arány Jeremiás előadása szerint. Ha a pusztában lakó különböző népeket is számba vesszük, legalább 10-szer annyi sémita népfaj végez körülmetélést, mint hamita nép.

Herodot azt mondja, hogy nem tudja, hogy az aethiopiaiak tanulták-e a circumcisiót az egyptomiaktól vagy megfordítva. Az ókori történetíró kérdése is úgy hangzik, ha ethnographice méltatjuk, hogy nem tudja: a sémiták vették-e a hamitáktól vagy megfordítva.

Négy lehetőséggel kell foglalkoznunk:

1. Nem fejlődött-e a Circumcisio önállóan a különböző népeknél?

2. Eredhet-e a hamitáktól?

3. Nem vette e kezdetét a sémiták és hamiták őshazájában az ős semitismus helyén az Euphrat körül?

4. Avagy a sémita népek terjesztették el az egész földön a circumcisiót?

1. Az önálló fejlődés föltevésére hiányzik az alap. Bár sokan vallják, hogy az emberi szellemnek olyan a fejlődési törvénye, hogy hasonló körülmények között egészen hasonló terméket szül. De ezen általános néplélektani törvény csak ott alkalmazandó, hol történeti átvitel ki nem mutatható. Sémiták és hamiták között azonban bőven találunk történeti átvitelt.

²⁾ A kolchiaiak egyiptomi foglyoknak utódai, kiket assyrok fogtak el és telepítettek le a fekete tenger partjain. A sémita népek nyelvét jellemzi, hogy nyelvökben a gyök három mássalhangzóból áll, csupán a köztük levő magánhangzók változnak, hogy új nyelvtani visz onyt fejessenek ki. A hamiták is kezdetben sémi származásúak, de már a nyelv kifejlése előtt váltak el a nagy sémi népcsaládtól és bizonyos önállóságra tettek szert és hamitáknak nevezetnek.

A második lehetőséget sem fogadhatjuk el.

2. Nem látszik plausibilisnek, hogy a hamiták, kik nyelvük és sajátságaik kifejlődése előtt váltak ki az ős semitismusból, tőle eltérő fejlődési irányt követve, később az összes sémitákat megtanították volna erre az operációra. Nincs semmi tudományos adat abban az irányban, hogy az összes sémiták hamita befolyás alá kerültek volna. Csak a következő alternatíva állítható föl. Vagy közös származási helyről, ős sémita centrumból, az Euphrat környékéről hozták úgy a sémiták, mint a hamitiák az operációt; a hamiták, mielőtt a Sueyi csatornán átkeltek Afrikába, vagy később kerültek a hamiták sémita befolyás alá. Az alternatíva első lehetőségére hiányzik minden tudományos bizonyíték. Igaz, hogy vizsgálatok sincsenek ez irányban. De arra, hogy Egyiptom később hatalmas sémita befolyás alatt állott és fejlődött, arra a tudományos adatok és bizonyítékok halmaza áll rendelkezésünkre.

A sémita népfaj még régen a zsidók előtt már a történelem küszöbén Egyiptomban van. Keleti részének törzslakosságát képviseli. Előázsia syriai partjaitól állandóan új rajokkal növekedve, a Nílus és Euphrat közti kereskedelem állandó közvetítője. Char lakóit kell alatta érteni, akikről a régi papyrusok említést tesznek. Zoan kereskedelmi gócpontjukban (Burgsch Gesch. Phar.) reflexió van Zoan Tyrus későbbi phoenicai városra. Egyiptom legdolgosabb, legműveltebb, kereskedő és művész népet repraesentálják.*)

Sémita, phoenicai faj volt a Hyksos is⁴⁾ Egyiptomnak 400 éven-keresztül dynastiája. Amit némelyek hisznek, hogy ez a dynastia nem gyakorolt befolyást Egyiptom culturájára, az nagy tévedés. Merthogy Manetho egyiptomi történetíró a papyrusok és emlékkövek ellenszenvesen szólnak róluk, az semmit sem bizonyít, az a későbbi győzők, a hamita dynastiák műve. Hogyan lehetséges, kérde Brugsch, hogy Hyksosi befolyás nélkül,

*) Karbana, Pithóm. Sukot, Channa, Etham, Migdol, Oráb, Kahani papyrusokban említett városokban sémita hangzást ismert föl Brugsch, úgyszintén Schakana folyóban. Adrioma, Pesahel, Maschuh, Namurod papnevek is sémita színezetet árulnak el.

⁴⁾ Relig. und Myth. der A. Aeg. Brugsch.

Egyiptom és főleg a papok valósággal sémiták lettek az utánuk következő időkben.⁵⁾

A történelem ma megállapított dolognak tekinti, hogy a Hyksosok dynastiája, ez a semitafaj, phocnicai uralmat képviselt Egyiptomban. A zsidóknak Egyiptomba való bevándorlása kedvező körülményeket jelentettek a sémitákra Egyiptomban, mert a Hyksosok szükségét érezték a rokon elemek által való erősödésnek.

Régi zsidó hagyomány beszéli, hogy «József korában az ő óhajára és a Fáraó parancsára az egyiptomiak körülmételést végeztek. (Midr. raba Mikec f. 91.)⁶⁾

.József a Hyksosok idején élt és egyiptomi alkirály volt. Zsidók, Hyksosok és József egyiptomi historieitása tudományosan megállapított tények.⁷⁾

1) Brugsch példákat hoz fel sémita szavakból Egyiptomban rosch = fej, szár = király, beit = ház, bab — ajtó, bir = kut, birkata=tó, ketem = arany, salom = üdvöz légy, rom = magas, barak — áldani. Brugsch.

A Hyksosi idő utálja város nem miit, hanem karti, a kapu nem ró, hanem tiráá, az ének nem bániton, hanem kinór, tof — dobpergés, mondja Maspero.

2) Héber irodalmi adatokra kiváló talmudtudós figyelmeztetett. Dr. R. M.

7) Zsidók: Maga az a tény, hogy a biblia, „kiválasztott népe“ önrzetével, összeférhetőnek tartotta azt bevallani, hogy „szolga-volt Egyiptomban, mutatja hogy az egyiptomi tartózkodás történeti tény. Egykori szolgaságát bizonyára nem költötte Izrael népe. Egyébként az Egyiptomból a Sinaihoz vezető ut a bibliai előadásban földrajzi szempontból a lehető legvalószínűbb és legtervezetesebb.

Az exodusban említett Ramses Tanisban fölfedeztetett. A bibliai „Gosen“, mint a Delta nyugoti provinciája, az egyiptomi emlékköveken olvasható (Gesem) (Durch Gosen zum Sinai. Ebers Leipzig 1882).

A papyrusok elragadó beszéde Gosen termékenységéről tökéletesen egyezik a biblia előadásával.

II. Ramses a bibliai Fáraó, történeti tény, hogy szívesen tartózkodott Tanisban (bibi. Zoan), hol Fáraóval találkozott. E város sok emléket őrzött meg, mely a pharao nagy építkezéseiről tesz tanúságot.

A bibliai Pithom nagy magtárait, melyet a zsidók építettek, Naville egyptologus Teli el Maschuta-nál ásta ki.

A szentírás előadja: Moses II. 12., 37., 38. „És így kivonultak Izrael fiai Ramsesből Sukkotha 600.000 ember.“ Sukkoth az egyiptomi „Theku“-ban látott az ásatásoknál napvilágot, úgy Pithom, mint Theku emlékkövein II. Ramses neve olvasható.

De Izrael neve egyiptomi emlékoszlopon is fölfedeztetett. (Flinders Petrie.) Rajta következőt lehet olvasni:

Ra ismét Egyiptom felé fordult. Azért született Merneptah király, hogy ezt megboszulja. A fejedelmek le vannak sújtva és hódolatukat mutatják be.

Látjuk tehát, hogy Egyiptomban nagy sémita befolyásnak meg voltak a lehetőségei és feltételei. De bizonyára a semitizmus sem maradt érintetlen a hamitizmus befolyásától. Elismerjük. De csupán az egyiptomi és nem Egyiptomon kívül tartózkodó sémitákra. És azért ha sémiták és hamiták között valamilyen hasonlóság van, kritika nélkül erre a hasonló jelenségre sohasem lehet ráfogni, hogy ime ez egyiptomi eredetű. Concrete kell megvizsgálni minden hasonló szokást, mert Egyiptom sohasem volt vallási fórum, a különben sem egységes, széthúzó

Senki sem emeli fel fejét az ellenségek közül. Thnu el van pusztítva. Cheta I. lecsillapult. Kanaan meg van gyalázva. Askalont elverették, Garer be van véve, Jenoa semmivé lett; Izrael a horda megsemmisíti vetéseit. (II. Ramses. Az exodus faradja: Mahler Ede.)

Izrael neve az egyiptomi emlékeken kétségtelenné teszi a zsidók Egyiptomban való tartózkodását.

Hyksosok: Hogy a Hyksosok Egyiptomban idegenek voltak, arról azou ellenszenves hang tesz tanúságot, melylyel egyiptomi források, Manetho egyiptomi történetíró (fragm. Josephusnál Contra Apionem I. 26) és a papyrusok beszélnek róluk, hogy pedig sémiták voltak, azt a tanuisi ásatásoknál napfényre került hyksos aphynxek típusa mutatja.

Manetho következőt mond Josephusnál: „Keleti vidékről és dicstelen ivadékból származó népség tört ránk és legyőzött bennünket minden ellentállás nélkül. . . . Városok és templomok pusztultak el, a férfiak javát meggyilkolták, az élöket az asszonynéppel s gyermekekkel fogságba vetették. A barbárok Memfisz bevétele után uralkodó főnököt választottak, kinek neve Sálit volt.“

Az Első hykszosz király tehát a sémita Sálit. Érdekes, hogy a héber bibliai szövegben József, ki alkirály volt alatta, ha — Sálit. (Hömmel).

Papyrus Harris. (Dr. August Eisenlohr.) Ez a papyrus, mely a Medinet Abu templom mögött találtatott föl, következőt mond: „a syriai átvonult társaival az országon, a kincseket kiürítette, az istenek az embereknel nem becsültettek többre, a templomokban többé nem áldoztak. Az istenképek földöntettek, hogy a földön heverjenek.“

A Hykszoszoknak Egyiptomban való idegenszerűsége mellett az a körülmény is bizonyít, hogy egyiptomi források szerint egyistenlyvők voltak, sőt kísérletet tettek, hogy ezt az egyiptomiakkal is elfogadtassák. Felfogásukat tehát az egyiptomiakra igyekeztek átszármaztatni.

Papyrus Sallier No. I. Rougé, brit, museum: íme Opopi király Szutkun választó urának és nem szolgált egyetlen más istennek sem, ki a szent földön vala Szutkun kívül és palotájának kapuja előtt templomot épített gyönyörű és örök időre szólót és felkele mindennap, hogy áldozatot nyújtson Szutkunak. Brugsch: Gesch. v. Fáraó.

A Hykszoszok sémita voltát Mariette hangsúlyozta először. Nem lehet, mondja, azt a fölündulást elfelejteni, melyet előidézett azon ritka alakoknak napfényre hozatala, melyet a Tanisi ásatások kezünkbe adtak. Ezek a vastag

és nagyrészt Egyiptomon kívül tartózkodó sémiták előtt. Hasonló szokásokra azért két osztályozást kell felállítani. A mi kizárólag egyiptomi sémitáknál és hamitáknál észlelhető, az hamita eredetű, a mit az összemítismus és azonkívül a hamiták is gyakorolnak, az ősi vagy későbbi sémi eredetű. De különben a hamiták egyéb valláskultusza általában kevés önállóságot mutat.

Eredeti ős-afrikai ott csupán az állatkultusz, állatimádás, de ennek nyoma sincs a sémit ismusban. (Hömmel) A zsidók Thóra vallását ne is említsük. Isten alig engesztelhető haragját

sphinxek emberi alakkal és oroslán testtel, az összehúzott szemek, kiálló pofacsontok, az összenyomott orr, megvetően lelógó száj, ez a hosszú és vastag szakáll semmi egyiptomi jelleget nem mutatott a sphynxen.“ Sémita típust mutattak.

A Hykszoszok istene Set tényleg belekerült az egyiptomi pantheonba. De az egyiptomi ónastiák, a későbbi nemzeti származásúak, Setnek Egyiptommal ellenséges szerepet tulajdonítottak. Közönséges értelemben az elmúló világosság jelképezője. politikában az idegent, az ellenségest jelentette. Az idegen Set győzte le az egyiptomi Horust, midőn a phöniciái Hykszoszok legyőzték a nemzeti dynastiát. Hogy mindezen ellenséges felfogás csak későbbi idők műve, a Hykszoszok utáni nemzeti dynastiáktól ered, azt bizonyítja azon körülmény, hogy Set istent elfogadták, maguk Anion papjai Sémita neveket vettek föl, Egyiptom egy része egészen sémita lett nyelvben. Mindez csupán zsarnoki, de szellemi befolyás nélkül el nem képzelhető.

József: József alkirály volt Egyiptomban. Ezt elismeri a legtöbb ratioualista, majdnem az egész egyptologia. Mert bár neve eddig semmi emléken Egyiptomban föl nem fedeztetett, a hely, a melyen működik, az idő, melyben szerepel, a személyek, a kikkel ő összeköttetésbe lép, annyira egyiptomi színezettel bírnak, a melyben csak valóságos egyiptomi ember lehet föltüntetve. Kiadatása a midianiták által (papyrusok említik a klasszikus synai rabszolgákat), szerepe mint „Adón“, a mi olyan major domus-féle Egyiptomban, felügyelőházi, házonkívüli és mezőgazdasági munkáknál (Rosellini, Monum. czivil-ben képeket közöl, hol a munkásoknak felvigyázójuk van), Potifárné viselkedése Józseffel szemben, József állhatatossága, ártatlan bűnhődé e és későbbi nagy felemelkedése (ennek analógiája a Mózes korabeli Papyrus d’Orbiney, hol kezdet és vég ugyanaz bebizonyítottan egyiptomi jelenségek. Régi szokás ott az álomfejtés is. Sacerdotibus Aegyptiorum quibus mos talia intelligere nocturnos visus aperit. Tac. Hist. IV. 83. Pharao álma, a folyamból kiemelkedő hét tehén ott, hol a Nílus folyam és a tehén imádás tárgya, milyen typicusan egyiptomi dolog 1 Már Plutarch beszél erről. *Οἱ δὲν ὄντως τὴν τιμὴν Αἰγυπτίων* (bg *ὁ Νεῖλος*. De Is. et Osir 5. *Ἐπὶ δὲ τὴν (ἰοῖν νιτό τριττας χεμερινός Ιπτόν.ις περὶ τον ναόν προκρερονοι*. ξ 52 ibid.

A leydeni museum hieroglyph és hyeraticus papirosai négy Ízben is ábrázolnak hét tehenet (Böimen).

József megnyiratkozása a Pliaraonál való audiencia előtt kiválóan egyiptomi keretből való. Az idegen a képeken mindig hosszú hajjal és szakállal

hívja ott ki minden ellen, a mi Egyiptomra emlékeztet (apis = aranyborjú); Egyiptomra általános elv volt a bibliáiéin: Kemászeh erecz Miczraim áser jesávtem bah ló száászun. (Levit. 18.) Egyiptom kultusza szerint, melyben laktatok, ne cselekedjete.

A mi némely egyiptomi hasonlóság pedig mutatkozik, a többi sémiták kultuszában, a mit a biblia tilalmaiból ismerünk,⁸⁾ azok nem az egyiptomi pantheon reflexei, de sémiták és hárlták közös helyről Ős-Babyloniából való szerzeményei. Föl lehet tehát állítani a tételt, hogy objektív összehasonlításnál alig mutatható ki valami a sémitáknál, a mit az egyiptomiaktól vettek volna.

Bajosan képzelhető tehát, hogy ama nagy önállóság mellett, mely már a kultúra bölcsőjében jellemezte a sémitákat, nemcsak a Thóravallás követőket, de az elmaradott fajroknokat is, idegenből vett volna oly dolgot, a miben mindnyájan egyesültek és mi szertartásuk alapját képezte: a körülmetélést.

van ábrázolva, inig a belföldi sohasem (Vilkinson). József kitüntetése utíy byssus ruhába való öltöztetése azon körülményen alapszik, hogy ott a kiválónak, főleg a papoknak ez a ruha a kötelező. Erről Herodot is beszél. *Ἐνδεδύχασθαι δὲ χιτῶνας περὶ τὰ σκέλεα θυσανωτοῦς, τοὺς χαλεῦσι χαλασίρις* Ἄτι τοντοισι δε εἰρίνεα εἴματα Λενζα *Ἰπανασληδὸν γορεονσι. Οἱ μέντοι ες γε τὰ ἴρά ἐσφέρεται εἰρίνεα, ονδε συγχατα θάπτεται σφΓ οί: γάρ ὕσιον.* Herodot II. 81. p. 97.

Az üdvözlő „Abrek“ szó, mely a Nil völgyében ma is honos, „Asznat“ nevű feleségének tiszta egyiptomi neve, rendkívül jellemző tények.

De valamennyi dolog közül, mely József nevével kapcsolatban emlittetik, legjellemzőbb a 7 éves éhség. Ennek halvány reflexióit Ovidius és Pliniusnál olvassuk, de tisztán érthetőleg az egyiptomi El Káb síron. Baba nevű egyén jelenti (Brugsch. Gescb. dér Pharao).

... Midőn az éhség beállott, sok éven át én adtam nz eleséget az Ínség idején. Dicitur Aegyptos caruisse juvantibus arva, atque annos sicca fuisse novem. De art. am. I. 647. Ovidius.

«Justum incrementum est cubitorum XVI. Jliuores aquae non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hae serendi tempóra absumunt solo madente, illáé non dánt sitiente. Utrumque reputet provincia. In duodecim cubitis famem sentit, in tredecim etiamnum esurit, quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sexdecim delicias.» *Plinii* «Hist.. Nat.» V. 57—58.

⁸⁾ Ló szíta lechó áséró: Deut. 48. 21.

Veáséréhém tiszrefun boés: D. 12. 3.

Ló szókim lechó mácévóh: D. 4. S.

Vesibártem éth mácévószom.

Osiris, Horus, Nut

Schun, Seb, Isis, Ré

Történeti tény, hogy a Hyksosokat és Józsefet követő korban Egyptom valósággal elsemitásodott. Plausibilisnek látszik, hogy ekkor honosodott meg ott a körülmetélés.

A Hyksosok, kik Egyptom fejlődésébe mélyen belenyúló sémita tartalmat jelentenek, József kétségtelen historicitása és mindenható hatalma az egyiptomi udvarban bizonyos belső valószínűséget kölcsönöznek a zsidó hagyománynak. Ha nem is szó szerinti, de oly értelemben, hogy sémita uralom honosította meg Egyiptomban a circumcisiót.

Foglalkoznunk kell azonban az egyptologusok ellenérveivel is. Az egyptologusok következő érveket hozták fel arra, hogy az egyiptomiak az operáció első feltalálói.

A körülmetélt állapot meglátszik a múmiákon is. (Blumenbach.)

A karnaki templomban kép van, mely ábrázolja a circumcisiót. (Chabas.)

Említés történik az egyiptomi halottak vallásos útlevelében, az u. n. halotti könyvben a circumcisióról.

Ebers egyptologus magával hozott Berlinbe phallust, melyen objektíve kimutatta az elszenvedett műtetet.

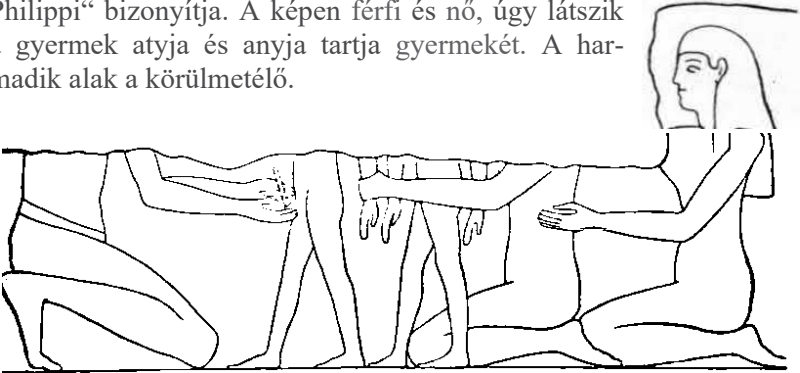
Mielőtt ezen kétségkívül komoly adatokat elbirálnók, hangsúlyoznunk kell, hogy mindezek csupán azt bizonyítják, hogy az egyiptomiaknál is volt Circumcisio és nem azt, hogy tehát a sémiták is tőlük vették. Egyiptomban, hol meg volt a lázas szenvedély, minden lehető megörökíteni, megörökítették a Circumcisiót is. De az a kérdés, hogy ezt honnan vették, evvel abszolute nincs eldöntve. Az egész tudomány, az egész objektív egyptologia pl. egyhangúlag vallja, hogy Seth egyiptomi isten a sémita egyistenhívő Hyksosok, 500 éven keresztül egyiptomi dynastia maradványa. Pedig Seth isten ábrázolva van a tebai dynastiák sírjain, Edfu templom falán pedig Kóruossal való küzdelme van megörökítve.) Daczára annak, hogy Seth Egyiptomban meg van érzékitve, bizonyára senki-nek nem jutna eszébe, Seth-et egyiptomi eredetűnek nézni.- Vegyük hozzá, hogy az egyiptomi circumcisiót ábrázoló és feltüntető adatok mind fiatalabbak a patriarchák idejénél. A halottas könyv iper em heru), mint az a turini papyruszban ránk maradt, már a kibővült, meggyarapodott, á befejezett vallásos

⁹⁾ Beiig, und Myth. Aeg. Brugsch.

művet mutatja be. Már ez nem olyan, a milyen az ősegyiptomi volt. Különben ez is csak a 18 és 16 dynastia korából való.

Ilyen alakjában nem egy ember, nem is korszak, de évezredek gyűjteménye. K. e. VII. sz. Főleg a 17. fejezet, mely megemlékszik az operációról tele van magyarázatokkal, kitérésekkel, melyekről a tudományos, felfogás állítja, hogy későbbi különféle írástudók toldalékai.¹⁰⁾

A múmiákkal igazolt Circumcisio is sokkal fiatalabb a patriarchák idejénél. Egyáltalában tökéletes múmia csak a „nagy Pharaók“ korából maradt fenn, a mi századokkal volt később, mint a zsidók kivándorlása Egyiptomból. Ebers berlini phallusa például a sírfelirat alapján Tehutimos III. és Amenophis II. idejéből való, fiatalabb, mint a zsidók egyiptomi beköltözése, nem is említve a többi sémiták még régibb korát. A Karnaki templom képe, mely Felső-Egyiptomban a Nílus jobb partján látható, kis faluban, sem látszik idősebbnek a Hyksosi időnél. Mert igaz, hogy már Ufortasen idején (12-ik dynastia) kezdtek megépítését, de még a Ptolomáusok is tevékenykedtek a templom körül, mint a 323-ban (r. i. e.) épített „Cella Philippi“ bizonyítja. A képen férfi és nő, úgy látszik a gyermek atyja és anyja tartja gyermekét. A harmadik alak a körülmetélő.

El lehet tehát mondani, hogy az egyptológusok összes adatai fiatalabbak, mint a semitismus Egyiptomban.

Ezek után hasonlítsuk össze a műtét technikáját, az eszközöket, melyek műtét közben használtattak, az operáció vallásos jelentőségét, idejét, szertartását, úgy, a hogy mindezek jelentkeztek a sémiták és hamitáknál. Ezen összehasonlítások is alkalmasak az operáció eredetére felvilágosítást adni.

¹⁰⁾ Aegyptische Studien. Ebers

A műtét technikájára vonatkozólag csupán a sémiták zsidó ágáról vannak adataink.

A sémiták phoeniciai ágáról ki kell emelnünk a nem szorosan a circumcisióhoz tartozó, de összehasonlításaink szempontjából fontos tény, hogy ezeknél a vallásos szertartások közben egyéb testrészek metélése is dívott.

A zsidók körülmetélése két részből állott: külső fityma lemetszése és belső nyálkahártya eltávolítása. A zsidó hagyomány úgy tartja, hogy már a legrégebb kortól, már Ábrahám ideje óta úgy végeztetik a zsidóknál a műtét. A Midras abban, hogy a biblia két szóval (Hiniol, Jimol) rendeli el a körülmetélést¹³⁾ továbbá, hogy a Józsuanak Kanaan falai alatt¹³⁾ adott parancs másodszeri körülmetelésről“) szól, ami bonctani lehetetlenség, - ha csak úgy nem értendő, hogy az operáció két aktusának megfelelőleg először fitymametszést, másodszer nyálkahártya - eltávolítást végezzen, az Ábrahámnak és Józsuanak szóló parancs szövegében az operáció két aktusát látja kifejezve. A zsidó hagyomány elbeszélése, mely legrégebb időtől a műtét két részét adja elő, semmiféle adattal nincs megcáfolva. A mit úgy-szólván az egész idevágó irodalom elfogadott, hogy a nyálkahártyát a zsidók körülmetelésénél csak a makkabaeusok ideje óta távolítják el, hogy elejét vegyék annak, a mit a hellenista zsidók tettek, hogy mesterséges fitymát készítettek maguknak, állítólag a nyálkahártyát használva föl e célra, az határozottan tévedésen alapszik. Igaz, hogy a hellén zsidók körülmetélt állapotukat elfedték mesterséges fitymával. De Celsus és Dióscorides pogány orvosok véres plastikus operációt írnak le. Ennél bőrátplántálás történt (lásd Circumcisio Rómaiak alatt). Meglévő nyálkahártya mellett erre nem lett volna szükség. Elég lett volna ezt a nyálkahártyát huzamos kihúzással meghosszabítani és a mesterséges fityma kész. Ilyen módszert Gálén ír le (Circumcisio Rómaiak alatt). Hogy két orvos véres eljárást ad elő, ebből következik, hogy a zsidók nagy részénél a hiányzó nyálkahártya miatt csak plastikai módszerrel volt fityma előállítható.

¹¹⁾ 3. Móz. 20. 5., 3. Móz. 18. 21., 3. Móz. 19. 28. — Jer. 32. 35.

¹²⁾ Midr. r. f. 46 és Szefer Jereim § 19.

¹³⁾ Józsua 5. 2.

¹⁴⁾ „Vesub mól et bene Jiszroél senisz.“

Igaz, hogy a két orvos körülbelül 200 évvel később írta le az operációt, de úgy a hogy ez a zsidóságban kifejlődött.⁶⁾

De bírunk igen régi történeti adattal, melyből kitűnik, hogy Antiochus gondoskodott orvosokról, kik a már körülmetélt zsidó gyermekeket késsel való metszések útján újra ellássák fitymával. Ez a történeti adat egyenesen kizárja, hogy nyálkahártya lett volna.¹⁶⁾

Kétségkívülinek tartjuk tehát, hogy mert operatív eljárásra volt szükség a mesterséges fityma előállításához, a zsidóság nagy részében a körülmetélésnél már a csecsemő korban eltávolították a nyálkahártya. Senkisémet vetette volna alá magát fájdalmas műtétnek, ha e nélkül is, a nyálkahártya kivongásával célt érhetett volna.

Nincs tehát semmi ok, amiért el ne higyjük, hogy a Circumcisio a zsidóknál kezdettől 2 részből állott (Milah és Priah) fityma és nyálkahártya eltávolításból. A vallási conservatismus is útját állta volna az újításoknak az operáció terén.

¹⁵⁾ Josephus maga nem ad erre felvilágosítást, *συγχωρησαντες δε και των αι δοίων περιτομήν ιπεχάλλιτσαν ως αν ειεν και θερί τήν αποδοσιν Ελληνεσ.* Ant. XII. 5. 1.

Makk. I. 16. Csak annyit mond, hogy fitymát készítettek maguknak: *και εποίησαν εαντοις αχροβύσιας απεσθησαν απο διαθήκης αγιας, και εζεύχθησαν τοις εθνεσι και. επράθησαν ποιήσαι τό πονηρόν.*

¹⁶⁾ Assumptio Mosis VIII. 1. Antiochusról. Qui confitentes circumcisiōnem in cruce suspendet. nam megantes torquebit et tradet ducit vincitos in custodiam et uxores eorum disdonabuntur gentibus et filii eorum pueri secabuntur a medici» inducere acrobystiam illis. . . . Et cogentor palam bajulare idola eorum inquinata.

Assumptio Mosis VIII. Messiás Jud. 449 1. Hilgenfeld: *και τάχα γενήσεται εις' αιτούς ή τιμωρία και όργή, 5J τοιαντη ουχ έγένετο έν αιτοις απο τον αιωνος ειως εχεινου τον καιροϋ, έν ω έγερει αιτοις τδν βασιλέα των βασιλέων τής γης και δυναστεύοντα δυνάμει μεγάλη, δς τούς δμολογοϋντας τήν περιτομήν έν σταυρώ αναχρεμάσει, τούς δε άρνούμενους βασανίσει και παραδώσει άγεσθαι δεδεμένους εις ιρυλαχίν. και αι γυναίκες αιτών διαδοθήσονται τοις εθνεσι, και οι υιοι αιτών παιδες τμηθήσονται υπό των ιατρών, τοϋ παιδός επισπάν αχροβυστιαν αυτοιζ. οι δε έν αιτοις χ.ολισθήσονται έν βασάνοις και πυρί και σιδήριμ και αναχ.ασ θήσονται φανερωσ βαστάζειν τα είδωλα αιτών, μιαντά ώσπερ ειόίν δμοϋ τοις κατέγουσιν αιτά. και υπό των βασανιζόντων αιτοις δμοϋ δναγασθήσονται εισέρχεσθαι εις τό άδυτον αιτών και αναγασθήσονται εισέρχεσθαι εις τό άδυτον αιτών και αναγασθήσονται χέντριος βλασφημειν λόγον υβριστικώς, έσγάτως μετά ταίτα και τοϋ νόμου 8 άν έχωσιν επί τοϋ θυσιαστηριου αιτών.*

Evvel a ténynyel szemben határozott dolog, hogy nincs semmi adat, hogy az egyiptomiak a nyálkahártyát is eltávolították volna.

Ha tehát az orvosi tudomány szempontjából vetjük föl a kérdést, hogy ki végzett valódi circumcisiót roppant fontos volna tudni, hogy az egyiptomiak eltávolították-e a nyálkahártyát, mert az igazi circumcisió nemcsak a fitymát, de a nyálkahártyát is eltávolítja. A talmud ismételve hangoztatja, hogy a körülmetélés nyálkahártya eltávolítása nélkül olyan, mintha Circumcisió nem is végeztetett volna. *Mól velō pora et hamilō Iceiloh lo mól.* (Tr. Sabbath 19. 137.) Ez az ismételt kijelentés ok nélkül nem történhetett.

Bizonyára óvni akarta a talmud a zsidóságot más népek szokásától, hol a nyálkahártya eltávolítása nem volt divatban. - Hogy Egyiptom ezen népek közé sorolandó-e az még további vizsgálatok tárgya.

A circumcisiónál használt eszköz az összehasonlításnál teljes azonosságot mutat sémiták és hamitáknál, legalább a legrégebb korban teljesen ugyanaz. Kövei operálnak úgy a zsidók, mint az egyiptomiak. A kőkorszak tüzkökései egyébként igen éles és sokszor finom példányokat mutatnak. Meglepő azonban, hogy a késő fémkorszakban, mint a milyen a Mózesi és az egyiptomi idő, kőeszközre akadunk az operálásnál. És nem véletlenül, mint megtörténik, hogy az átmeneti időben, a kőkorszakból a fémkorba kőeszközökkel is találkozunk, bár a Mózesi korban az átmeneti időn is túl vagyunk. Itt tervszerűnek látjuk a kőkést az operálásnál. Mózes felesége, Cipóra kövei végzi fián a circumcisiót.

Józua 5. 3.¹⁷⁾ kőkéseket¹⁸⁾ használ Kanaan falai alatt történt általános circumcisiónál.

Herodot pedig leírja, hogy az egyiptomiak a balzsamozásnál használták a kőkést¹⁹⁾.

¹⁷⁾ Charbot Zurim.

¹⁸⁾ Factibi cultros lapideos Vulg. *Ποίησον σεαυτοῦ μακαίρας πετρίνας ἐκ πέτρας* sept.

^{**)} Mikor valamire való embernek halála történik 19) a has alját éles kővel megmetszik mirhával és drága szerekkel rakják meg és Plinius 35. 46. Kőkést használt az aethipoi nép is. (Ludolf Hist Aeth. L. III. 1. 21.)

Tekintve, hogy ezen kőhasználat a késő fémkorban történik, mert Egyiptom múmia sírjai tele vannak fémekkel már a 4-ik dynastia korából (3000 év r. i. e.), a sémiták ős fészke az Euphrat környéke Ázsia leggazdagabb fémleleteit gjutatja, »mert már a babyloni cultura 4000 éves pogány istenei fémből vannak, ilyen körülmények között a kővel való operálást vallásos szokásnak kell tekintenünk.

A zsidóságban a hagyomány szerint a körülmetélésnél csak Dávid utáni korban kezdődik a vas használata²⁰⁾.

Műtő eszköz, kőkés dolgában, tehát a Mózesi időben teljes azonosságot mutat a semitismus és hamitismus. De csak ebben az egy dologban tökéletes a hasonlóság. A zsidóknál későbbi időben a vas használata mellett a bambuszról is történik említés (Chul 16. b), de a calamus eltiltatik. A Bambusa ék-alaku, keresztmetszete igen éles kést ad. A kés élét a külső réteg alkotja, mely szerfölött sok és kemény kősejtet tartalmaz.

Már sokkal kevésbbé van hasonlóság, hogy itt is, ott is vallásos cselekmény a körülmetélés, mert értelmezése a két népnél igen különböző. A semitismus zsidó ága, az isteni szövetség symbolumát látja benne, mely lelki feddhetetlenségre * kötelez (1. jelentősége). E felfogástól eltérőleg az egyptomiak vallásos cselekménynek nézik, mely testi tisztaságot jelent.⁵¹⁾

Nemi szervüket, mondja Herodot, tisztaság kedvéért meté- > lik körül, többre becsülve a tisztaságot, mint a szépséget.

Pythagorasnak el kellett ezt az operációt szenvednie, hogy az egyptomi papok titkos tanához hozzáférhessen.

Origenes²²⁾ magyarázza részletesen, hogy az egyptomi tudomány és szentségekhez senki sem juthatott anélkül, hogy körülmetéltetett volna. De Origenes magyarázza egyúttal a sok ritusbeli különbséget a zsidó és egyptomi Circumcisio között. Eddigi adataink alapján, úgy látszik, hogy az egyptomiak a vallás által parancsolt testi tisztaságot láttak a circumcisióban.

²⁰⁾ Prischoh. Hil. miló. Jore deoh littera 7.

²¹⁾ *τά τε αἰδοῖα περιτάμνοντα χα&αρειότητος εἶνεν,εν ηροτιμώντες χαλαροί εἶναι ἰγ ε&Γρεπέστεροι* II. 37. Herodot.

²²⁾ Origenes. Comment. Rom. II. 13. 495. Natn apud Aegyptios, qui in superatationibus vestris et velutissimi habentur et eruditissimi, a quibus prope omnes reliqui ritum sacrorum et ceremonias mutati sunt; apud hós, inquam, nullus aut geometriáe studebat, aut astronomiae, quae apud illos praecipuae ducuntur, nullus certe astrologiae et geneleos, qua nihil divinus putant, secreta rimabatur

A ritusbeli különbségek főleg az operáció idejére vonatkoztak és az asszonyok, eircumcisiójára, amely csupán Egyiptomban dívott?³⁾

A zsidóknál 8-ik napon végezték az operációt az egyiptomiaknál ellenben később, mert a karnaki templom képe, mely valószínűleg II. Ramses gyermekeinek circumcisióját ábrázolta, körülbelül 10 éves gyermeket mutat.

Igaz, hogy az egyiptomiak nem ismerték az u. n. „perspektívát“ és így a kép nagyságából nem lehet mindig a korra következtetni, de a képen ábrázolt szüléknek két gyermekéről van szó, és így nem valószínű, hogy két nyolcnapos gyermek operációját mutatná a kép. A zsidó törvény azonkívül világosan elrendelte, hogy csak „férfi metéltessék körül“, az egyiptomiaknál az asszonyon is elvégeztetett az operáció (Clitoris - műtét). A zsidóknál nevet is adtak a circumcisiónál, Abraham vette föl a régi Ábrám név helyett az „Abrahám“ nevet a circumcisióval kapcsolatban a bibliai előadás szerint.²⁴⁾

Ha ezek után a különböző összehasonlítások eredményét egybevetjük, következő különbségekre és hasonlóságira jutunk. A sémiták és hamiták hasonlítanak abban, hogy mindketten kö-

nisi circumcissione suscepta. Sacerdos apud eos. aruspex, aut quorumlibet sacerorum minister, vei ut illi appellant, propheta omnis, circumcisisus est. Literes quoque sacerdotales veterum Aegyptorum, quas hieroglyphicas appellant, nemo discebat, nisi circumcisisus Omnis hierophantes, omnis vates, omnis caeli (ut putaut) infernique mystes et conscius apud eos esse non creditur, nisi circumcisisus.

Origenis in Celsum lib. V, pag. 26. Ed. Cantal: *Το δὲ αἴτιον τῆς Ἰουδαίων περιτομῆς οὐδὲν αἰτὸν ἴσθι τι > αἰτίω τῆς Αἰγυπτίων περιτομῆς, ἢ Κόλχων, διότι οὐχ ἡ αἰτή νομισθεῖται ἀν περιτομῆ. 7.αι ὡςπερ ὁ Ἰθ'ων οἰ' τὴν αἰτὴν ἰνεῖ, εἰ καὶ ὁμοίως ἔνειν δοχ.εῖ. χ.α'ι εὐχόμενος οὐ τὸ αἰτὸ εἶχεται, εἰ καὶ τὰ αἰτὰ ἐν ταῖς εἰχαις ἀζῖοῖ. οἴτως οἰ'δ εἰ τις περιτεμενεται, ἀδιαφορεῖ πάντως τῆς πρὸς ἕτερον περιτομῆς' ἢ γὰρ πρόθεσις, χ.α'ι ὁ νόμος ν.αἰ βούλημα τοῦ περιτεμενοντος ἄλλοῖον ποιεῖ τὸ πρᾶγμα.*

Ambrosius, Denique Aegyptii impietn judicant sacerdotum, qui nequaqtia habeat circumcisionis insigne. Nam neque magií sapientiam nec astronomiam judicant vim suam obtinere sine circumcisionis signaculo.

²³⁾ Aegyptii quarto decimo anno circumcidunt mares, et feminae apud eos eodem anno circumcidi feruntur. Atnbr.

²⁴⁾ Spencer minden indokolás nélkül a biblia határozott világos szövegével szemben ezt a névadást a circumcisiónál a makkabaeusok idejétől száraztatja, mint görög szokás átvételét. Náluk a dies lustricus, dies nominális volt.

kést használnak, mindketten, bár különböző értelmezéssel, a vallás körébe utalják a circumcisiót.

De a többi rítusbeli dolgokra vonatkozólag éles különbségeket találunk. A nyálkahártya eltávolításától, mint a mely a hamitáknál ez idő szerint kérdéses, eltekintünk.

Bebizonyítottak vesszük, hogy azon sémitáknál, melyről Írásbeli följegyzésünk van, 8-ik napon végeztetett a műtét, a hamitáknál már a későbbi gyermekkorban.

Bebizonyítottak tekintjük, hogy különböző sémitáknál egyéb metélések is divatban voltak, melyek a hamitáknál -hiányoztak, mert az egyiptomi képeken nem láthatók.

Biztosnak vesszük, hogy a sémiták körében nevet is adtak a circumcisóval kapcsolatban, a hamitáknál ez nem történt.

Sémi és nem sémi család között három bebizonyított különbség a körülmetélésre vonatkozólag.

Következő alternatívát vagyunk kénytelenek ennek folytán elfogadni, miután a mint főt említettük, 2 dologban hasonlóság van a két népcsalád között.

Vagy a hamiták vették a circumcisiót a sémitáktól és mint i utáztatoknál lenni szokott, csak némely részleteivel honosították meg a circumcisiót, vagy a sémiták bővítették ki más mellékrészletekkel a hamita circumcisiót.

Ha megfigyeljük a különböző mai nem sémita népek körülmetélését, találunk oly részleteket, melyek a közös eredetre mutatnak, pl. a kő használata és a vallásos színezet az operációnál, és találunk azonkívül részleteket, melyek azt mutatják, hogy a műtét ezen közös eredete sémita jellegű volt. Mert a 8-ik napot, a névadást, a bambusnádat s a test egyéb metéléseit gyakorolják a circumcisiónál a mai nem sémi népek is.

Csak egy dolog ment feledésbe, az operáció értelmezése. Végzik a műtétet, mert, mint mondják, atyáik végezték. Azért van, mint Andree találóan mondja,²⁵⁾ hogy a Circumcisio szokásánál, hol a forma megmaradt, de értelme a népeknél elveszett: az írók a körülmetélés célja és jelentősége felől a legkülönbözőbb kombinációkba bocsátkoznak. A Circumcisio sémita értelmezése tehát elveszett, de minden egyéb lényege, hacsak töredékben, föltalálható.

A nyolcadik nap, mint műtégi nap Afrika, Amerika,

²⁵⁾ Arch. f. Autroph. XIII. 53—78.

Ausztrália nem sémita lakosainál, kik circumcisiót végeznek, föltalálható.

Az aethiopiaiak, kik rég a kereszténységre tértek, de gyakorolják a műtétet a csecsemő 8-ik napján, Claudius királyuk (1555) levele szerint nem a mózesi törvény alapján, hanem ősi szokáshói csinálják.²⁶⁾

Midőn Cortez Amerikába jött, Garcia de Palacio leírja, hogy a csecsemőt imák között tűzkővel körülmetélték. A kő használatnak különben itt is vallásos ususnak kellett lennie, mivel Amerika rég ismerte a fémet. Praehistorikus fémessz-
közökben Amerika a leggazdagabb.

A spanyolok az Orinoco mellett lakó carbokkal ismerked-
vén meg, elbeszélük róluk, hogy az otomakák, salvok, guamok -
8-ik napon végzik csecsemőiknél a circumcisiót. Az Amazon folyó mellett tanyázó Tecunak és Solimok nevet is adnak ilyenkor a gyermeknek.

Afrikában a Somaliak országában, hol boraniaiak laknak, nagy vallási ceremóniák, állati áldozatok kíséretében történik az operáció. (Wakefield.)

Madagaskáron, imák, és azok után beszentelések, lakomák vannak az operáció megtörténte után.

A kőeszköz, bár ez a régi ókorban közös sémita és hamita vonás, megvan az afrikai sotonégereknél, az amerikai fölfedezés idején, a bennszülötteknél, és azért az ő operációjuk származását a bibliai időre kell legalább is visszavezetni, mint a mely a kőkésről említést tesz.

Nem jellegzetes azonban a kőkés az ausztráliai pápuánál, mert ez a fent elősorolt népektől eltérőleg még a kőkorszak culturájában él.

De charakteristikus a bambusznád, melyet az operációnál használ a délázsiai india szigetek természetimádó lakója (azu, amboinok, timor, alfur, celebes), mert ez nagyon jól használ-
hatna egyéb vágó eszközöket, hiszen ez már civilizáltabb.

A sémita körülmetélés összes u. n. formai részleteit tehát megtaláljuk. A 8-ik napot, a névadást, a szertartásokat,

²⁶⁾ Claudius (1555): „Circumcisio nostra secundum consuetudini regi-
onig fit, sicut incisio faciei in Aethiopia et Nubia, et sicut perforatio auris
apud Indos. Id autem, quod facimus, non facimus ed observaudas leges Mosai-
cas. séd tantum propter morein humánum (Ludolf. Hist. Aeth. III. 1.)

a régi bambusznádat. Ha nem is mind együttesen, de töredékekben mindenfelé. De ezek a töredékek összegezve egy egészet, az operációt és a vele járó vallásos gyakorlatokat képezik. Ha főképen azt is találjuk, hogy a maláji népfajnál közeledést látunk a sémita műtét második részletéhez, a nyálkahártya eltávolításához, miután ezen népfaj bemetszést csinál a nyálkahártyába is. *És megtaláljuk végül a tetovírozásról kezdve a metélés legkülönbözőbb alakjait az összes nem sémi és nem mohamedán népeknél, kik circumcisiót gyakorolnak. És mindenütt úgy mint a phoeniciaknál, vallási cselekmények ezen metélések, melyeket papok vallási szertartások kíséretében végeznek.* Miután azonban a különféle fajoknál észlelhető jelenségek összegezéséből inogtatjuk az egész sémita műtétet vallásos részeivel, nem hihető, hogy az egész műtét nem volt kezdetől ősi és eredeti sémita dolog.

Ha a sémitáktól, kikről bizonyos, hogy culturánk legnagyobb része tőlük indult ki, el akarnók vitatni a körülmetélés elsőségét, akkor azt kellene elfogadnunk, hogy a körülmetélést és részleteit az egész világból szedték össze. A kőkést és vallásos színezetét az egyiptomiaktól, a 8-ik napot Amerikából, a névadást Ausztráliából, pedig utóbbi két világrészt egyáltalában nem ismerték.

Még Aethiopia is, mely Egyptomnak úgy szólván szomszédja volt, vele évezredes viszonyban állott sémita jelleget a 8-ik napot őrizte meg az operációnál. Ily körülmények között Egyptomra eredetiséget vitatni a körülmetélésnél semmi tárgyi okkal nem lehetséges. Mennyivel plausibilisebb, hogy a semitismus, mely mint alább kifejtjük, világuralmat képviselt, a körülmetélést, a hogy nála bizonyos alakot öltött, résszint maga, részint más népáramlatok segélyével az egész földön elterjesztette.

A körülmetélés terjesztésében három sémita cultura a zsidó, a phöniciái és a mohamedán cultura szerepel.²⁷⁾

²⁷⁾ A zsidók az egyiptomiakon kívül, Abessynában és a kozároknál is terjesztették a circumcisiót. Abessynában, a Salamoni időről csupán monda él a nép száján. Sába királynője. Salamon királyt meglátogatván, jeruz-álemi tartózkodása után fiút szült Menelek névvel. A fiú jeruzsálemi nevelése után 18 éves korában Aethiopia királyává koronáztatott Dávid néven. Különböztetve teljesen palesztinai mintára és zsidó törvények szerint kormányozott ő és utódai a 4. századig, amikor az aethiopiai nép nagy része a kereszténységet vette föl. Hogy ott a kereszténység előtt független zsidó állam volt, azt két történetíró állítja: Marcus és Ludolf (Hist. Aeth. 1581), utóbbi 26 királyt említ Menelek utódjainak egész a kereszténységig. De ettől az időtől kezdve is egész a múlt század végéig

Az a kérdés merül föl, miképpen terjedt el a Circumcisio az egész földkerekségen, l'eschel Oszkárnak is föltűnik a sok hasonlóság a Circumcisio körüli részletekben és két alapon

Állandóan önállósággal bírtak a zsidó hitűek, az u. n. fallaschok. Királyi családjuk a SemiCn begyén lakott az. ti. n. zsidó sziklán. A királynak Gideon, a királynénak Juditb volt a neve. (Hist. Aeth. Lib I. c. 2). A 9-ik századtól a 13-ikig a Sémien hegyén lakó királyi család egész Abessyniára terjesztette ki uralmát, midőn Jtidith királynő csellel kizárta a trónból a másik királyi házat. - Tőle származott az u. n. Jagae zsidó dynastia, melynek utolsó tagja Láb leköszönt a trónról. A fallaschok azonban zsidó dynastiával tovább megőrizték függetlenségüket, bár néha adófizetésre kényszerítettek. Bruce János még a múlt századbéli király párról, Gideon és Judithról tesz említést, mely 100 ezer harvost állított az abessynai hadseregbe. Templomi nyelvében a „geezben“ az abessynai keresztények is ős sémita nyelvet őriztek meg, a vasárnap mellett megtartják a szombatot, templomuk zsinagógaszerűek, az úrvacsorát 2 alakban kovászos és kovásztalan kenyérral gyakorolják.

A zsidóság, mint vallás terjesztette a C.-t a kozároknál is. A kozárok körülbelül 400 évig alkottak birodalmat tisztán zsidó intézményekkel. A finn eredetű népek közül az utolsó, mely Déloroszország síkságain tartózkodik A kaspi, fekete szövi tenger partjain és részben a kaukázuson volt későbbi uralmuk. A 9-ik század közepén állanak a hatalom tetőpontján, midőn a mai Oroszország %-át bírták.

Zsidó voltukat két zsidó okirat és egy orosz író bizonyítja. Az egyik zsidó okirat (960-ból) az összes történetírók előtt hiteles. A kozár király válaszó levele arra nézve, hogy mikor tértek a kozárok a zsidó hitre (740-ben), Chaszai Ibn Schapruthoz van czimezve, ki a kordovai kalifa (Abr. Kahm. Anasir 111.) udvarában tartózkodott. Ezt a levelet Oroszországból Spanyolországba és vissza két magyar kozár (8-ik magyar törzs kozár volt) közvetítette. Ez a levél megemlíti a circumcisiót is. „Ó(a király) és népe fölvették a szövetségi symbolomot, akörülím téléstA másik okirat is'empli a circumcisiót. A karaita Firkovitz által régi zsinagógában föltalált okirat beszéli, hogy a kozárok zsidó proselyták (Gerfe hazedek), mint ilyenek természetesen elszenvedték e^T az operációt. A két zsidó okirat orosz Írónál talál megerősítést. Nestor orosz anualista közli, hogy Wladimir kievi udvarában különböző téritők között kozár zsidók is jártak (Zsidove kozartiii Ez 986-ban volt. A kozárkö proselyta szerzésben nagyon elütöttek a zsidóságtól, mert erős agressív természetűek voltak e tekintetben. Leányaik kiházásítása a byzanci és a magyar trónon is ilyen törekvésre vezethető vissza (Dr. Kohn; A chaliziok, a dunamelléki bolgárok, brutachok, kievi oroszok, némely örmények a kozárok téritése folytán lettek zsidó* (Dr. Kohn.) A kozárok ezen szenvedélyes téritése csak kifelé nyilvánult, a birodalom belsőjében a türelem mintaképei voltak. Mert arabs kereskedők az izlamot, görögök a kereszténységet háborítatlanul terjeszthették közöttük. Minden vallásnak meg volt a maga külön hatósága. A birodalom felosztása és legyőzete 1016-ban - Mietislaw és II. Basilius alatt történt meg. A birodalmi főváros Sarkal csak 1300 körül pusztított el. Utódaik a zsidó hitű oroszországi karaiták. némely lengyel zsidók, a magyarországi kozárok utódainak a kunok és palócok tekintetnek.

akarja azt megmagyarázni. Szerinte vagy abból az időből hozták ezt a népek, midőn még szűk hazát laktak és az ezekből kiindult rajok csak később fejlődtek önálló fajokká, megtartva a kezdetbeli szokást, a circumcisiót, vagy önállóan fejlődött ki a különböző vidékeken a körülmetélés. Az utóbbit, az önálló fejlődést tartja valószínűbbnek, de csodálkozik, hogy az emberi gondolkodás legsajátosabb alakulásaiban hogyan nemz hasonló produktumokat egészen függetlenül. Pedig ezen hasonló jelenségek, ha a szűk hazában veszszük őket szemügyre és ha tagadjuk azok önálló fejlődését, a szűk hazából nagyon jól követhetők, ki az egész világba.

Az északi semitismus phoeniciai ága, mely a Hyksosok révén elterjesztette az operációt Egyiptomban, később világuralomra tett szert. Észak, kelet, dél és nyugöt népei közt megfordult mindenütt ez a nép., Európa, Ázsia és Afrika partjain mindenütt phoeniciai gyarmatok, kultúra, nyelv és szokások voltak. Uralmuk 1000 évig tartott. Az ázsiai, indiai óceán szigetei valamennyien, továbbá Cyprus, Malta és Sardinia, Afrikában Gibraltár és a zambesi terület mind phoeniciai mondákat és sok helyütt romokat őriztek meg. A zambesi terület romjaiban Afrikában phoeniciai építményekre ismertek, melyek legalább Salamon idejébe nyúlnak vissza. Nagyszerű templom, palota aranybányával kapcsolatban került ott napvilágra. A templom Osiris imádás nyomait mutatja. Phallus tornyai, kő madárdiszitményei - (Astarte symbolumok), sőt csillagászati vonatkozásai miatt kétségtelen e hely phoeniciai jellege. Hasonló van Marib és Nakab el Hajar arabiai helyeken. Phallustornyok megmaradtak Byblosban, Berytos és Tripolis közti tengerparton. Az adoniskultusz maradványai pénznemeken is meg van örökítve. Karavánutjaik, melyeket szerződésekkkel biztosítottak, elvezettek Ázsia belsejébe is. Délázsiai összeköttetésüknek pedig Ophir, az aranyország, a mai India volt központja.²⁸⁾

A királyok könyvében olvastuk XI. 20—21: „Mert hajói voltak a királynak (Salamonnak), kik Hiram (phön. király) szolgálva Tarsis felé mentek, három évenként egyszer jöttek a hajók Tarsisból.“ Három évenkénti hazajövetel, ha közbe nagy pihe-néseket és időzéseket tételünk is föl, fogalmat nyújt az óriási kiterjedésű phoeniciai birodalomról.

²⁸⁾ Joaeph: Ant. Lib. VIII és I.assen: Jüd. Alth, továbbá Ritter: Érd-tünde 14.

A Circumcisio, melyet az északi sémita phoeniciak három világrészben elterjesztettek, követhető Ausztrália és Amerikába is.

Hiszen az ázsiai India direct összefüggött Austráliával. Ember, állat és növény és geológia hasonlósága az indiai és polynezeiai szigeteken ezt kétségkívülivé teszik. Mint Eszszak-amerikát Délamerikával keskeny földszoros, úgy kötötte össze az ázsiai Indiát keskeny föld Austráliával. A mai Sunda szigetek hegyláncai, a Mól lukok és l'hilippinek két oldalt kiemelkedő romjai ennek a hídnak. Celebes, helyére teszi a földrajz az egykori ut irányát Indiából Austráliába, Celebes természetimádó lakosai mai napig végzik a circumcisiót. Maláji népfaj lakja úgy az ázsiai mint a polynefczi szigeteket. Bár az ázsiai és ausztráliai szárazföld ketté válását sokan a történelem előtti időbe helyezik, de a maláji népfaj kelet és nyugotira oszlását az ethnographusok Müller Ferenczel élükön r. i. e. 1000 évbe helyezik. A phoeniciai uralomnak tehát meg lehetett a befolyása erre a népfajra. Mert az egészen bizonyos, hogy a közöttük dívó körülmelés semmiesetre sem származik a mohamedánoktól, mely a 12-ik század óta terjed lassanként közöttük. Teljesen kizárható, az operáció módszere miatt, hogy ezt a maláji népek mohamedánoktól tanulták volna. Mert másképen végzik, mint az izlam követői. Vilken leírja ethnographiájában, hogy ott a fityma le nem vágatik, de úgy az előbör, mint a nyálkahártya hosszanti metszéssel kettévágatik, úgy, hogy a makk teljesen szabaddá leszen. Ha nem is methodusban, de végeredményben, a makk teljes lemeztelenítésében ez a régi sémita módszerhez közeledik. A másik módja az operációnak náluk az, hogy két bambusz közzé becsipik a fitymát, ez azután leesik, mumifical. Követhető a Circumcisio ethnografikailag Amerikába is. Bár az amerikai népek származására megoszlanak a vélemények. Egyik felfogás (Peschl Oszkár) mongol származásának nézi az amerikai bennszülöttet, mely Ázsiából a keskeny Behring-szoroson át vándorolt Amerikába és itt új égalji viszonyok alatt lett önálló fajjára, a másik vélemény (Hamberlandt) Középáfrikából származtatja. Mindkét helyen kimutatható egykori sémita, phoeniciai befolyás.

A Circumcisio csekély elterjedése Európában a phoeniciak révén, de erős elterjedése a többi négy világrészben megmagyaráz más, eddig nem méltatott tény, hogy miért terjedt a mohamedánismus, a déli sémiták kultúrája főleg azokban a világrészekben és kevésbbé Európában.

A Circumcisio előkészítette vagy legalább nem gátolta a terjedést, mint Európában. Megmagyarázza azt is mért terjed napjainkban is a természetimádóknál jobban a mohamedánizmus, mert ezen népek megszokott operációja a körülmetélés az izlam hagyományai között megmaradt.

Az izlam, a déli sémiták, az arabok terméke. Történetük a mohamedánizmus előtt ködbe vész. Csak némi vonatkozás van rajuk assyr emlékeken, Kyrus és Nagy Sándornál. Egyébként minden genialitásuk mellett örökös civódás miatt államalkotásra meglehetősen képtelenek voltak. Államalkotásuk ereje és igazi kezdete az izlamtól datálódik. A circumcisiót, mint Hyeronymusnál²⁹⁾ láttuk, a legrégebb idő óta gyakorolták, az Ábrahámi leszármazás révén. De valláskönyvükben, a korábban nincs róla semmi említés téve. Sunna, hagyományos szokás volt ez már Mohamed előtt és így fölösleges volt ezt újra megparancsolni. Mert a sunna ereje nagyobb volt a beduinoknál minden Írott vallástételnél. „Mi apáinkat ezen az utón találtuk és mi az ő nyomaikban járunk.“ Ez a kijelentés fogadta először Mohamedet. Vallása mindenekelőtt jónak látta tiszteletben tartani a beduinok sunnáját. A Circumcisio azért napjainkig sunna maradt az izlamnál. És ily körülmények között a Circumcisio az izlamnál faji és vallási tradíció vegyesen. Proselytán elvégzik az operációt. A körülmetéletlen állapot gyalázat tárgya (Aklef). Körülmetéletlen nem lehet tanti bíró előtt. Az operáció neve náluk „Chattan.“ A bibliában Mózes felesége Cipóra, körülmetélt fiát „Chátán“-nak nevezi ebből is lehet a mohamedánok circumcisiójának sémita eredetére következtetni.

Az izlam sunnaja egyébként Mohamed szájhagyományát beszéli a körülmetélésről. A vallásalapító ugyanis azt mondta, hogy a testi tisztasághoz négy dolog tartozik: körülmetélés, testi-, ajk- és szeméremszőrök leberetválása és körömlévágás. Ez volt Mohamed egyik mondása. A másik: Ábrahám 80 éves korában körülmetélést végzett Kasdimban.“ Ezen alapon tartozik a hívő, ki az első vallásalapító életének utánzására köteles, a körülmetélést végezni. Mohamed egyébként azt tanította, hogy ő Ábrahám tiszta vallását állította helyre és ezen szempontból sem kellett neki a Circumcisióról külön intézkedni.

²⁸⁾ Hyeronymus Multaruin ex quadam parte gentium, et maximé, quae Judaeae Palaestinaeque confines sunt, usque hodié populi circumciduntur, et praecipue — omnis régió Saracenum, quae habitat in solitudine.

A mohamedánizmus, mint világi hatalom, a kalifátusok idején, elfoglalta az egykori észak semitizmus, a phoeniai világhatalomnak terümenét, azt kibővítve azonban, Ázsia belsejével, hol a Circumcisiót is meghonosította. Terjedése nem szűnt meg napjainkig. Legnagyobb hódításai Afrikában vannak.

A történeti adatok összegezése után arra a tényre jövünk rá, hogy a zsidóságnak kevés része volt az operáció elterjesztésében. A földkerekségen közel 300 millió ember végzi amüütét, az emberiség közel negyedrésze.*¹ A terjesztésben az orosz-lánrész az észak sémitáké, a phoeniciaiaké, sokkal kisebb szerep jutott a dél semitizmusnak, az izlamnak, mely a legtöbb helyen már divónak találta.

A zsidóság, összehasonlíthatatlanul mélyebb eszmei gondolkodással vált külön a többi sémitáktól. Külön vált abban is, hogy hódításra sohasem törekedett. Ez a szerep csak fajkonait jellemzi.

**
*

Miután tisztázottnak látszik, hogy a körülmetélés sémita eredetű, az a kérdés merül föl, ki volt az első sémita nép, aki gyakorolta. E kérdés eldöntésére újra a történelmet kell segítségül hívnunk.

Tény az, hogy a sémiül népek közül csupán egy volt, mely nagy eszmei tartalmat kötött össze az operációval (1. Circumcisió jelentősége). Véres harcokat vívott, ha a circumcisiót eltiltották (Circumcisió története) és megőrizte az első körülmetélés emlékét. Ugyanezen nép volt az, mely a nyolcadik napot és a Circumcisióval kapcsolatos névadást bírja, mely momentumokat átterjesztve láttuk a nem sémi népekre is. Tény az, hogy a vallási pártoskodásokból rendszeren érintetlenül került ki a körülmetélés törvénye és gyakorolja mai napig oly egyhangúsággal, mint egyetlen vallástörvényét sem.

Önkénytelen kínálkozik a gondolat, hogy a sémiták közül a zsidók lehettek az operáció első népe.

A biblia ily értelemben beszél. A biblia historicitása pedig napjainkban már a csupán tudományosan gondolkodókat is meghódította.

Cum praeter Aegyptios, Idumaeos, Aramouitas, Moabitas et Ismaelitas in solitudine commorantes, quorum pleraque pars circumcisa est, omnes aliae nationes in terra incircumcisiae sint.

Azt olvassuk benne, hogy Ábrahám az első históriai személyiség, ki elvégezte ezt az operációt.

Ábrahám historicitása is tudományosan elfogadott tény. ³⁰⁾

³⁰⁾ Ebers Ábrahám életét a 12-ik dynastiába helyezi. Mert Egyiptom fölött ezen időtájt olyan uralkodó nemzetség parancsolt, amely alatt békésen érkező sémita családok is letelepedtek, amint azt az egyiptomi emlékek is mutatják.

A racionalistáknak a sok közül legszámottevőbb érve, hogy miért nem acceptálják Ábrahámot történeti alaknak, hogy sem assyr, sem egyiptomi, sem kanaáni emléken nincs megörökítve. Régi babylon cylinderen vándorló törzs látható. Haig ebben Tharet, Nachor, Ábrám, Sara, Haran, Loth, Melchát alakjait véli fölismerni. Ez ugyan nincs igazolva. De tény az, hogy a keret, melybe Ábrahámot illeszti a biblia, sem assyr, sem egyiptomi, sem kanaáni viszonyokkal, melyeket ma tudományosan ismerünk, nem áll ellentétben. Mert:

1. Szülőhazája „Ur Kasdim¹, egészen bizonyosan a mai „Mugheir“.

Régi adat alapján Oppert jött rá erre.

Εμπόλεμος δὲν.ἀτη δε γενεά φησὶν ἰν πόλει τῆς Βαβυλωνίας Καμαρίνη ἦν τίνις λέγειν πόλιν Οἴρήν, εἶναι δε μη&εσημηνομηνην, ^Χαλδαίων πόλιν, ἐν τρισυ.αιδεν.ἀτη γενεσίλαι Αβραάμ γενεά. Euseb. Praep. Ev. XI. 17.

Ezen régi adat Kamarinát említi Mugheirnak.

Mugheirban téglákat találtak, melyek említik Ur királyát, ki a várost építette s Úrt dicsőítik (Hömmel, Die vorsemit. Cultur).

2. Vándorlásának egyik stációja Haran mai napig oly néven említették s Salmansassar obeliskjein olvasható.

3. Egyiptomi szereplése nem áll ellentétben az egyptológiával.

Pharao lefoglalja feleségét, ennek analógiája a berlini hieraticus papyrusban van fölemlítve (Chabas).

Későbbi kegyes fogadtatása az udvarnál, analógiáit mutatják a sémita egyiptomi képek (Brugsch).

De legkomolyabban esik latba Abraham mellett Ch< dór laomornál való szereplése. Erről ma történetileg igazolt dolog, hogy ez elamitochaldai betörést jelentett Kanaánba. Az assyrologia a bibliai Cbodor lahomorban Kudur-Lagamart lát, nevet, mely 2 részből van összetéve. Az első Kudur-dynastiát jelent, mely feliratokon olvasható (Opert: „Ueber Kedor laomer“), a másik 'Lagomar elámitó istenség (Smith), Assurbanipál egyik feliratán.

Ha Kudur-Lagamart csak részletekben találtak a feliratokon, a tudomány kétségtelennek tekinti ezen király szövetségesét Ariocht az assyr feliratokon, l ol Eriaku olvasható. (Schrader: Die Keilinschriften). Ily régi király fölfedezése a legújabb assyrologiában, mely királyt a Genesis fölemlít, komoly bizonyíték Abraham történeti alakja mellett. Abraham környezetének összes szokásait a mai beduinok híven mutatják.

II.

A Circumcisio története a zsidóknál.

A Circumcisio történetének ezután következő része a vallás és világirodalomban található adatok összege, amely a zsidók körülmetélésére vonatkozik. Azonban csupán egymás mellé állítva nem érthetők és nem kelthetnek érdeklődést. Csak ha korszakok eredményét, viszonyok jelenségét, némely idők küzdelmeinek tárgyát látjuk a körülmetélésben, csakis így képes bennünk kíváncsiságot fölkelteni.

Igyekeztünk azért a körülmetélésre vonatkozó korszakok hű képét adni, hogy a körülmetélésre vonatkozó okok és okozatok láncolata tisztán álljon. Súlyt helyeztünk arra is, hogy a vallás és világirodalom adatait egymással összeegyeztessük. Lehető igazságot és történelmi tárgyilagosságot csak így lehet elérni. De Niebuhrral hangsúlyozni kell a zsidó adatok helyességét, melyeket helyi körülmények és földrajzi lelet eddig mindig igazolt.

Az adatok és az ezekre vonatkozó korszakok áttanulmányozása után a Circumcisiót következő korszakokra osztottuk.

I. korszak. A körülmetélés szövetségi symbolum a patriarcháknál.

II. korszak. A körülmetélés részben elhagyatik. Egyiptomban, a Sinai félszigeten. Ezen időben lelkiismereti kényszer, kedvezőtlen külbehatások és a hagyomány elhomályosulása vegyesen fordul elő.

III. korszak. A körülmetélés üldöztetik. Faji okokból Antiochus Epiphanes alatt, nagyhatalmi szempontból Rómában.

IV. korszak. A körülmetélés az újkorban.

I. korszak.

A patriarchák kora.

A Circumcisio ősapja Ábrahám, ki a biblia szerint tiszta belső érzületének külső symbolumaképen, mint Istermel való szövetségének jelét végezte azt magán, 13 éves fián és rab-szolgáin.

A szövetségi jelben utódai az erény útján való haladásra köteleztetnek (1. Jelentőség). Bibliai adat említi azt is, hogy

későbbi időben, Izsák születése után, 8 napos korában Izsák fián is végezte Ábrahám az operációt. Izsák gyermekeire, Jákob és Ezsaura vonatkozó direkt adat nincs. De közvetett adat van, hogy Jákob házában különös tiszteletben állott a Circumcisio. Jákob fiai a bibliában csak úgy ígérnek oda testvérük Dina kezét Sekhemnek, ha Circumcisiót végez. De világi történeti adat van arra, hogy a bibliai Ezsau utódainál az edomitáknál nem volt Circumcisio. Történeti tény, hogy az edomiták örökös gyűlölségiben a történelem folyamán néha meghódoltságban állanak a zsidók alatt, míg végre a makkabausoktól származó Hyrkanos (129-ben)¹⁾ •tökéletesen legyőzi őket, kötelező Circumcisiót rendelve náluk.

II. korszak.

1. A zsidók Egyiptomban.

A Pharaok birodalmában való tartózkodás alatt a levita törzs kivételével a zsidók nem végeztek a Circumcisiót.¹⁾

A vallásos kútfők látszólag ellentétes alapon magyarázzák ezt. Egyik részük Pharaok részéről gyakorolt lelkiismereti kényszerert említi, a másik rész azt adja elő, hogy a zsidók önkénytelen elhagyták a Circumcisiót. A két ellentétes adat azonban csak két történeti egymásutánt jelent. Ez a felfogásunk a zsidók egyiptomi viszonyiával bizonyítható.

A körülmételés eredeténél kimutattuk, hogy az egyiptomiak a Hyksosoktól tanulták a körülmétélést. A dynastia szokását,

¹⁾ Izsák életében, Ezsau utódai a Circumcisiót végezték, halála után megtagadták (Tana D. Eliajahu.)

²⁾ Pharao parancsokat adott, melyek iszonyatosság dolgában felülmúlták egymást, a házasesetben való érintkezést megtiltották, a szövetségi symbolum elfedésére (mosech orlah) és hajfonat viselésére énszerítették őket. (Midrasch M. kohelet f. 9).

Rabbijaink mondták: A zsidók Egyiptomban nem akarták magukat körülmételni, hanem Egyiptomban el akarták hagyni a Circumcisiót, csak a Levi törzs csinált kivételt, mint írva van. «Levihez» szólt: Thumim és ürimaidat csak jámborod viselje. Miért? Mert szavadat követték és 'Egyiptomban megőrizték szövetségedet.

Mózes Egyiptomban az izraelitákat körülmételte, miután mindnyájan elállottak a Circumcisiótól, a leviták kivételével, akikről írva van, ők megővták szövetségedet (Maiinonides Hilchot Miláah 13. Lit. 6).

De a Levi törzshöz tartozók, jámborok voltak, gyakorolták a hagyományt, mert írva van: követték szavadat és megőrizték szövetségedet a Circumcisiót M. r. bamidbor p. 15.

a sémita népektől eltekintve, az egyiptomiak közül, úgy látszik, csupán azok követték, kik a dynastiához közel állottak: papok és katonák. Századokig állhatott fenn ez a szokás, míg lassan katonák és papok kiváltsága és külön szokása lett a Circumcisio. A sémita Hyksos dynastia bizonyára nem üldözte faj rokonait ezen operációért, egyébként alattuk magas méltóságokra is emelkedtek a sémiták. Nem úgy a Hyksosok után következő nemzeti dynastia, mely eltiltotta az alantas, legdurvábbnak tartott népnél a Circumcisiót, mint az előkelő kaszt szokását, jogát. Ezen alapon magyarázható Józsuá mondása is, midőn Jericho falai alatt körülmetélte a zsidókat. „Ma elvettem tőletek Egyiptom szégyenét“ (Jós. 5'9). Ezt a mondást úgy lehet magyarázni: Mától fogva megszabadultatok attól, amivel Egyiptomban megszégyenítettek benneteket, mert ott a közönséges nép nem lett körül metélve.

A később bekövetkezett bálványimádás korszakában már nem volt szükség lelkiismereti kényszerre, ekkor már elhomályosult az ősi tradíció. E korszak volt, a melyre a másik adat figyelmeztet, a Circumcisio önkényes elhagyásának ideje. De bálványimádás dolgában kivételt képeztek Mózes és testvérei, miután ők vezették vissza a zsidóságot az ősi hagyományhoz az Egyisten hithez. Logikus a következtetés, hogy Mózes, ki Kehát családból való származása révén levita volt, a leviták hagyományát juttatta később érvényre az egész zsidóságban, hogy tehát a levita törzs volt az ősi hagyománynak, a Circumcisiónak is föntartója. Mózesről, a levitáról, kinek felesége, a Pharaohhoz való küldetés idején férjéről az életveszélyt a bibliai előadásban, úgy hárítja el, hogy hirtelen Circumcisiót végez fián és Mózesről, ki általános Circumcisiót végez a népen az egyiptorni húsvéti áldozatok idején, következtetni lehet a levitákra, mint a szövetségi symbolum megőrzőire. Egyes kommentátorok abból is, hogy Farao leánya, a folyamban ládában elhelyezett kis Mózesről felismerte, hogy a héberek gyérmekei közül való arra következtetnek, hogy nála is Circumcisio volt végezve.

2. A sinai félszigeten.

Az Egyiptomból a sinai félszigetre került zsidóság nem végezte a Circumcisiót. Rendkívüli jelenség, hogy Mózes a pusztában elállott az operációtól. Sokan ezt úgy magyarázták, hogy Mózes a

szövetségi symbolumnak nem tulajdonított nagy vallásos fontosságot. (Holdheim.) Pedig a dolog úgy áll, hogy egyszerűen lehetetlen volt a circumcisót ott a Sinai félszigeten végezni. A vallásos kútfő, mely a félsziget szelét és az ut fáradalmait említi dióhéjban adja az ott uralkodó rossz, hygienikus viszonyokat.²⁾

Angol vizsgálatok a 70-es évekből következő eredményeket tüntetnek föl a félsziget földrajzi viszonyairól.

A félszigeten összesen öt oázist, Gurundel (bib. Elint), Ain Hudderah (bib. Chazerot), Wady Feiran (Rephidim), Ain el Waibeh és Wady Gadisch (Kades) találtak termékenynek. Elég alkalmas a művelésre a pusztai fensik is. (Gebei Magrah bibi. Zin és Párán puszta.)

De ezeket 9 nép lakta. Kadesben az ismaeliták, Parauban ráz amalekiták, a többi helyeken valahol a kenisiták, gesuriták, emoriták, Sidim völgy királyai, midianiták, idomaeusok. A harcok, a mikről a biblia említést tesz, bizonyára nem azt jelentik, hogy a félsziget népei barátságosan megosztották a zsidókkal a termékenyebb helyeket. Maradt számukra a félsziget lakatlan, de nagy részben szerfölött terméketlen része homokos sivatagjaival, félig-meddig mai napig is megjárhatatlan hegyeivel, homok szilijeivel, melyek napokig való járányira nem adtak semmi, vagy csak sós vizet (Bir Havara). Még azok is, a kik csupán a természetes vizsgálódás barátai, kénytelenek bevallani, hogy néha csupán a Tamariscus erdőségek cukros izzadmánya, talán a Lecanora gomba volt egyedüli táplálékuk. Itál néha semmi, elég sokszor sós viz. Ehhez hozzájárul a klimatikus viszonyok szerfölötti kedvezőtlenése, a tényleg konstatált viharos szél, mely mai napig, főleg junius, julius és augusztus hónapokban Egyiptom felől jöve, ott dühöng és „Chamzin“ név alatt ismeretes. Ugyanazon szél, mely a Saharából mint Samum indul ki és Senegambiában Harmattan néven említettik, 40° C. meleg, rendkívül száraz és mérges miasmát tartalmazó. Mindennap pár órán keresztül érezhető ott. A földre való lefekvés némileg véd ellene, de a nagy hő miatt

²⁾ Bölcsseink tanították: Az összes negyven éven át, mely idő alatt az izraeliták a pusztában voltak, nap nem múlt el, melyen éjféltkor szél ne járt volna. (Tract. Jebamoth f. 72.)

Ugyanott az ut örökös fáradalmi.

És az egész nép, mely a pusztában született, az Egyiptomból vezető úton nem volt körülmetélve. (Józsuá).

az emberek erősen izzadnak, torkuk kiszárad, kimondhatatlan szomj és émelygés fogja el őket.

Tökéletlen táplálkozás, vízhiány, állandó poros szél, félig járhatatlan utakon való vándorlás közben elég komoly operációról szó sem lehetett; de közvetlen Palesztina el foglalása előtt Józsuá általános körülmetélést végzett.

Hogy napjainkig betegség és veszélyes esetekben a zsidóság felfüggeszti az operációt, ennek, — bár törvény nem említi, — történeti alapja az; hogy a veszély közepette a pusztában sem volt Circumcisio. Az ezután következő időben a zsidóság mindig gyakorolta a körülmetélést.

3. *Izraelben (10 elszakadt törzs országa).*

Palesztina elfoglalásával megalakított zsidó birodalom Rehobeam idejében (977—961.) két részre szakadt. A Júdától elszakadt tíz törzs országában Izraelben egy vallási kútfő előadása szerint (Pirké de R. Eliezer. cap. 29.) az operáció-elhanyagoltak. Ez a Midrás adat a maga tradícióját Illés prófétának (920—900.) a királyok könyvében előforduló panaszával: „Jhwhért buzgólkodtam, de a zsidók elhagyták szövetségedet“ akarja bizonyítani. De semmivel sem igazolja, hogy itt a szövetség nem a többi valláskultuszra, hanem a Circumcisóra vonatkozik. Másrészt azonban tény, hogy Illés próféta vallási adatok alapján „a körülmetélés angyala“ (málách hábrith), tény, hogy a körülmetélés zsidó szertartásában mai napig u. n. „trónt“ (Kiszé sel Elijáhu) állítanak számára.

A vallási szertartásnak a múltnak valamely eseményéhez kell fűződnie; keressük ennek folytán, mily felfogás hozta összefüggésbe Illés prófétát a körülmetéléssel. A történeti háttér, melyben Illés próféta alakját látjuk, nem teszi érthetővé, miért hagyta volna el Izrael a körülmetélést. A történeti háttér csupán a többi Thora-kidtus elhagyását igazolja. Két idegen - asszony volt Izrael trónján Ano és később Izebel. Az első (977—955) Jerobeam a második Ahab (922—901) neje, az egyiptomi és phoeniciai valláskultusz meghonosítói.

A két asszony tervének, szülőföldjük vallását Palesztinában meghonosítani nagyon kedvezett a dynastia politikai érdeke is. Jeruzsálemben, Juda fővárosába évenként történő vallásos zarándoklás Jeruzsálemnek nem csupán vallási, de részben politikai

befolyást biztosított az elszakadt országra is. Jeruzsálem, mint a vallás miatt politikai központ is, beleütközött az új dynastia érdekébe. Ezért pártolta és terjesztette az önálló, habár pogány vallást. Jónak tetszett az egyiptomi bikakultusz meghonosítása az egyiptomi szövetség érdekében is. Új és önálló vallási és politikai központ céljából Jeruzsálemmel szemben Bethel és Danban, az új ország két városában, 2 bikakép lett felállítva. Ekkor a törvényhez mindig hű leviták az országból eltávoztak. Ez a körülmény alkalmat adott a 2-ik királynőnek Izebelnek, hogy szülőföldjéről Phoeniáciából 400 Bal és 450 Astarte papot hozzon az országba.

A Bal papok vallásgyakorlataik bemutatása miatt az egész országot végigjárták. Női ruhába öltözve, lemeztelenített karokkal, vágó szerszámokkal, trombita és dobharsogások között éktelen kurjongások és tánczok között szétharapták és összevagdosták testüket, míg a vér elborította őket. Az önkívület tetőpontján castratio is történt. Kíséretükben templomi kéjhölgyek Astarte tiszteletére és a papok nyereségére szemérmetlen ipart űztek. Izraelben idegen kultusz honosodott meg. De úgy Egyiptóban, mint Phoeniáciában gyakoroltatt a Circumcisio műtéte. Nincs semmi alap tehát arra, hogy elfogadjuk, milyen szempont diktálta volna Izraelnek, hogy elhagyja a körülméletést. Egyébként a phoeniciai kultusz rövid ideig tartott Izraelben, csupán Ahab idején. Ezen idő nem idézhetett elő gyökeres változást.

De direkt adattal bizonyítható, hogy a Circumcisio gyakoroltatt Izraelben. Ugyanis a szamaritánusok, kik izraelita befolyás alatt nevelkedtek, a Thora vallásban (2. királyok 17.) mindenha gyakorolták és végzik napjainkig a körülméletést.³⁾

A szamaritánusok Samaria városát a tíz törzs országából való fejedelem Omri alapította (927.) A szamaritánusok ősei, gyarmatosok, kiket Salmansassar assyr király (2 királyok 17.) telepített a Samariából kiűzött izraeliták helyébe. Történeti tapasztalat, hogy a legrégebbi ókorban már megvolt a keleti emberben a hajlandóság a hely szokásaihoz alkalmazkodni, a melyen laknia kellett. A 10 törzs vallásának terjesztését a gyarmatosok között egyébként világosan közli a királyok könyve. (K. 17.)

³⁾ Abódah zarah. (2) 26. b. Rasi: umilin eth benéhem lesém lejónóh. Jer. Sab. 51. a. Ab. zarah 3. p. 27. b. Jehé mól vehólech lesém hár gerizim ád setéczé nafsó.

A szamaritánusok tehát, mint a 10. törzs szokásainak örökösei felvilágosítást adnak a 10 törzsből dívó körülmetélésről.⁴⁾

Érdekes, hogy a történeti felfogásunknak megfelelőleg találunk vallási adatot, mely szerint tényleg dívott az operáció Izraelben.

Az egyik tradícióval szemben, mely a dolgot úgy adja elő, hogy Illés próféta a Circumcisio körüli buzgózkodása fejében részesül a szertartásnál kitüntetésben; más vallási kütfő felfogásában Illés próféta túlságosan erős és tüzes fellépéséért Isten szelíd feddését kapja Izrael bepanaszolása miatt, hogy az

⁴⁾ Mint egykor Izrael és Juda közt, úgy később szamaritánus és zsidó között százados ellentét fejlődött ki. Az ellenszenv zsidó és szamaritánus között akkor kezdődött, mikor a zsidók a babyloniai fogságból visszatérvén, a jeruzsálemi templomépítésnél a szamaritánusok följánlott közreműködését, mint tisztátlanokét, -visszautasították. A szamaritánusok ezen elkeseredve, denuuciációk és gyanúsítások által akarták a templom építést lehetetlenné tenni.

Midőn azután 411-ben a Garizim hegyén külön templomot építettek; maguknak, ez végleg megpecsételte a két testvérhaj különválását.

Pedig balsorsuk mindig közös volt.

Csak egyetlen esetben menekültek a szamaritánusok a zsidókra nehezedező szerencsétlenségtől, Antióchus Epiphanes idején. Ők templomukat bár csak látszat szerint Zeüsznak ajánlották és evvel elkerülték Antióchus haragját. De ezért a rákövetkező időben Hyrkanus zsidó fejedelem (118) templomukat és fővárosukat pusztította el.

De a római ildözés idején zsidó és szamaritanus egyformán érezte a császárok kezét. Garizim és Jeruzsálemnek mindig egyformán jutott ki. A Hadriani időben ennek megfelelőleg nagy közeledés fejlődött ki a 2 népfaj között. Együtt küzdöttek a Bar Kochba forradalomban is. De azontúl elhidegülés, később gyűlölet állt be szamaritanus és zsidó között, úgy, hogy midőn Diocletian ildözésének engedtek a pogányimádásra vonatkozólag, végleg kirekesztettek a zsidó közösségből.

Napjainkban is fönnáll csekély szamaritanus község, Nabuszban (Neapolis, Szichem) Zsinagógájuk van, igen régi pentateuchtekeresük és u. n. főpapjuk. A szamaritanismus a pogányságból eredt, de később nagyrészt bibliai törvények szerint rendezkedett be. Szombat és körülmetélés mindig nagy tiszteletben állott náluk. A circumcisiót 8-ik napon minden körülmények közt végrehajtják. Ezt betegség sem halasztja el. Sok intézményben (zsinagóga) a rabbinikus állásponthoz közeledtek napjainkban. Még 150-en vannak. (Ziegler Reise 1855.)

A Pentateuch szövege náluk az ó zsidó, de némely tartalma változást szenvedett. Szamaritan fordítást is kapott ott, héber és aram keveréke az ő nyelvük, némely nem sémita szavakkal keverve. Juynboll. Comment. hist. gént. Sam.

operatiót nem gyakorolja. Tévedésének meggyőződése czéljából Illés prófétának minden körülméletési szertartásnál jelen kell lenni. Az első vallási adat szerint Illés prófeta jutalomban részesül, a másik felfogásban tévedésének következményeit kell levonnia.⁵⁾

III. korszak.

A Circumcisio Antiochus Epiphanes alatt.

A Circumcisio itt faji ellentétek miatt üldöztetik. A faji ellentét a zsidók és görögök közt fejlődött ki. A két nép, mely hivatva volt egymást kiegészíteni, élethalál küzdelembe keveredett. A hellenizmus, melynek lángelméje a tudományokat és művészeteket megállapította, de jelleme, gyenge, ingatag és megbízhatatlan volt; a zsidósággal való rövid egyesülése után, mely a zsidó-görög remekírók korszakává lett; élethalál küzdelemben támadta meg a tudomány és művészetben járatlan, de az egy Isten eszme szolgálatában, a magasabb emberi erkölcs kifejlésztésében öntudatos élethivatással bíró, határozott-és mindenek fölött SZÍVÓS zsidóságot.

Ebben a küzdelemben pedig a hellenizmus életető lelke zmagá a macedón király Antiochus Epiphanes, 171—164 r. i. e.) a jó és rossz gondolkodás megtestesített alakja. Teljes érzéke van az iránt, hogy a megvetett zsidó népfajnak megadja a teljes egyenjogúsítást, de a görög népszokásokba való teljes beolvadásának árán. Azonban teljes kipusztításukra törekszik, midőn a zsidóság, bár nagy fogékonyságot mutatva a görög műveltség iránt, ősi vallás törvényeit védi. A király tervének keresztülvitelére a zsidóság jó nagy részét, az u. n. hellenistákat megnyerte. De elkeseredett és önfeláldozó ellent-

³⁾ Nem a zivatarban beszél az Isten és nem a földrengésben, tűzárban sem, hanem gyöngéd szellő suttogásban'. (Királyok 19. 9—16).

Zóhár, lech lechó (Gén. 17. f.-hez). Tó chózé, bekádmitha ketbib: (I. Kir. 19, 9) má lechó póh Elijáhu . . . ukethib: kánó kinészi láádónáj ki azvu berithkhó bené Jiszraél . . . Amar léh cbájjekhó bekhól áthár deháj resímó kádisó jirsemun léh bónáj bibeszárhón ánt tizdemán tárnán, ufúma deászhid dejiszraél azvu, hú jászbid dejiszraél mekájmin háj kájjama. Veha tónéan ál máh ithánás E. kámé kudsa berikh hú delatora ál benőj.

Pirké de R. Eliézer Cap. 29.

Nigléh alav Hkhh. weómar az lo: máh lechó póh Elijáhu? Amar loh: Kano kinészi. Amar loh Hkhh. leolam áttó inekáné kinészó besittim ál giluj árójóth . . . wekánán áttó mekáné chájechó, seén Jiszróél ószin berisz milah ad seáttóh róéh beénechó. Mikáán hiszkinu cháchamim, sejiheju ószin Mósav Kóvod lemáloch haberith.

állásra talált a maroknyi chaszideusok pártjában, kik testvéreikkel szemben is megghiúsították a király terveit. A hellenista zsidók mérsékeltbbjei különben a zsidóság szempontjából elég tisztességes szándékkal szolgálták a királyt. Ok azt hitték, hogy nem a görög vallás, de a görög műveltség árán fogják > elérni fajuk egyenjogúsítását. De a király kezdetben velők, - később ellenük öntudatosan haladt céljai felé. A hesboni adóbeszedőt, ki újításait gyűlölte, Ilyrkanost fenyegetéseivel ön-, gyilkosságba kergette. (Joseph. XII. 4. 11.) A hellenista zsidók közvetítésével a király rábírta Jasont, hogy saját bátyjának Oniasnak, a zsidó főpapnak, ki a király terveinek útjában állott, méltóságát, nagy összeg pénzen vegye meg tőle. Antiochus Jasonnak gymnasium alapítására adott engedélyt azon határozott céllal, hogy a kik annak látogatói lesznek, egyenjogú polgároknak fognak tekintetni zcd τοῖς ἐν Τροσόλοιοις ἰπιοχης αναγράφαι. Makk. II. 4. 9. A gymnasiummal, mely tényleg vészthozó lett, mint látni fogjuk, a körülmetélésre és e miatt a zsidóságra, vádolják Jasont, hogy vallása ellen tört. E vád alól azonban fölmentendő. A viszonyok rősz irányban való fejlődésért nem tehet Jason, kinél a görög szokások nem célok, de eszközök az egyenjogúsításra.

A gymnasiumi játékoknál Heraklesnek hozandó pénz-áldozatokat ő nem pogány áldozatra, de a királyi flotta céljaira adta át. De mint az életben gyakran történik, hogy az eszme jó, de a kivitelben eltorzul, a gymnasium csakhamar az egész zsidóság fönmaradását tette kockára. A játékok meztelen testtel végeztek, ezért a zsidók a szövetségi symbolum folytán gúny tárgyává lettek. Ezt elkerülendő, fájdalmas műtéttel, mesterséges fitymát készítettek maguknak.⁶⁾

Az ősi törvény ilyen kijátszása gondolkodóba ejthette volna a hellenistákat, de ellenkező történt. Minden új mozgalomnál a túlzóké szokott a vezérszerep lenni, s azért a túlzó hellenistáknak a lényeges dolgokban zsidó gondolkodású Jason sem felelt meg. Mert a Heraklesi áldozatokat megtagadta, Menelaos főemberüknek megvették a királytól a főpapi méltóságot. Alkimossal szemben, ki a chaszideusok jelöltje volt, a fanatikus görög gondolkodású Menelaost nevezte ki a király főpapnak; a zsidó tör-

⁶⁾ (πυργωρήσαντες ότι.) γ.αι την των αιδοίων .τινιτοιην ἰπ κάλυψαν, ώς άν ffin γ.αι ntoi την άπόδοβιν Έλληνες. Joseph. Antiqu. XII. 5. 1.

vény parancsát is megvetvén, hogy a főpap Ahron nemzetség-beli legyen. Főpap, király és hellenista párt ezentúl már nyílt kártyával játszott. Onias megöletése, a zsidó vallás bevádolása, polgárháború az ellen tálló chaszideusokkal, a jeruzsálemi vér-fürdő, a templom elcsúfítása, a király Isten 1_2káromlása „λάλσιχ υπερηφάνειαν μεγάλην“ — gyors egymásutánban következtek. Még a mérsékeltebb hellenisták is megdöbbenek az események ilyen fordulatától. A jutalom a hü hellenismusért egész másképp ütött ki, mint a hogy ők remélték. A zsidók felkelése szörnyű vérfürdőbe iojtatott, az életben maradtak menekültek vagy rabszolga szijon elhurcoltók. Pusztá lett az egész ország, Menelaos a hellenisták mérsékeltebbjeitől is elhagyatva, ezt az időpontot látta legalkalmasabbnak a zsidó vallás végleges eltörlésére. Josephus világosan közli, hogy Menelaos volt, ki Antiochusnak azt a tanácsot adta, hogy erőszakkal térítse a zsidókat a görög hitre. Bizonyára csak az időpontot találta alkalmasnak, hiszen erre törekedett régóta a király. Forradalmárokat látván a zsidóságban, mely a vallásból meríti az ő hite szerint forradalmi hajlamait, eltiltotta a körülmetélést, szombatot, étkezési törvényt és elrendelte a pogány isten-tiszteletet.⁶⁾

A zsidó templom oltárán Zeüs oltára, a görög szellem diadala teljes volt, főleg midőn látszatból némely zsidó áldozott is a pogány oltáron.

Héber följegyzés igen kevés van e korból. Eleazar nevű vértanú emlittetik, ki a király jelenlétében dacolt és halt mártír halált. Judaeabeli zsidó asszony, kinek hét gyermeke egymásután végeztetett ki az ősi törvény tisztelétéért.⁶⁾

A Circumcisiot hallatlan brutalitással büntették. A körülmetélt gyermeket anyja nyakára akasztották vagy mellére kötöt-ték; anyjával együtt a városén végig vonszoltatok; végül a város

⁶⁾ *Εν.έλενσε δέ ν.αί μη περιτέμνουν αυτοίς τά τιχνα.* Joseph. XII. 5.4.

⁶⁾ *Μακκ. 2. VII Ευνεβη δε ν.αι βρρά αδελφους μετά τής συλληβέντας αναγαζεβαι υπο του βαριλέως από των αἰμιτών υείων χρεών έφάπ τεβαι, μάσδιζι ν.α'ι νευραίς αίχιζομίνονς. Εις δέ αϊτών γινόμενος προίγγορος, οί'τως εφη, Τι μέλλεις έρωταν, και μαν!)άνειν παδ ημών, έτοιμοι γαρ αποβνῆσχειν εσμέν ή παραβαινειν τους πατριους νόμους. Εν.βυμος δε γινόμενος δ βασιλείς προσέταξε τήγανα ν.α'ι λέβη-τας έν.πυροϊν*

Εοχατη δέ τών υ'ιών μήτης ετελεῖτησε.

faláról ledobták mindkettőt, vagy anya és gyermek keresztre feszítettett.⁷⁾

Antiochus kegyetlensége oly határtalan volt, hogy a már körülmélt gyermekeknek orvosok által való megoperálását hozta szokásba, hogy a körühetélt állapot új fitymaképzéssel eltakartassék. A Gálén és Dioskorides által (1. Rómaiak) leirt plastikai fitymaműtét Antiochus idejéből származik.⁸⁾

A rémes üldöztetés ezen napjaiban, a ki tudott, az menekült. A Kaspi tó környéke chasideusok csoportjával volt benépesítve. Ide húzódott az ellenakció, az öreg Mathia és öt orosz- -lánlelkű, okos és előrelátó fia vezérlete alatt.⁹⁾

Az öreg Mathia kis csapata kezdetben guerillaharcban nyugtalanította az ellenséget és a hellenistákat. Éjnek idején pedig az ellenszegülőkön is végrehajtották az elmaradt Circumcisiót.¹⁰⁾

A makkabeusok szította lelkesedés lassan átragadt a hellenisták mérsékeltebbjeire is, kiknek száma napról-napra növekedett. Az öreg Mathia halála után fia .Inda vezetése alatt a chasid és hellén párt egyesült. A győzelmek sora, Appolonius megveretése, a bethuri győzelem, Heron és Lysias királyi hadvezérek megfutamítása volt a zsidók egyesülésének üdvös gyümölcse. Palesztinát megtisztították az ellenségtől, csak Akraban tartózkodott Menelaos csekély számú túlzó hellenistáival; de

⁷⁾ τὰς δι' ἡμετέρας καὶ τοὺς παῖδας αἰτῶν, οἷς περιετέμνον, ἀτά την τον βασιλέως προαίρεσιν, ἀπήγγον, ἐχ των τράχηλων αἰτούς τὸν ἀνεστατημένον γονέον ἀπαρτῶντίς. Josep. Ant. XII. 5. 4.

Και τὰς ἡμετέρας τὰς περιετεμνηῖας τὰ τέχνα αἰτῶν, Οἰανάτων ἡμετέρας τὸ πρόσταγμα. καὶ ἐχρεμασαν τὰ βρέφη ἐχ τὸν τραχηλίων αἰτῶν προενόμενον, καὶ τοὺς περιετεμνηγῶτας αἰτούς εἰ/ανάτοισαν. I. 1. 00. Makk.

Ἄνω ἡμετέρας ἡμετέρας ἀνήχηθησαν περιετεμνηῖας τὰ τέχνα αὐτῶν τούτων δὲ ἐχ τὸν μασθῶν χρεμάσαντίς τὰ βνήφη καὶ δημοσία περιεγαγοντες ὄντας την πόλιν, ἡμετέρας τὸν τείχους ἐχρήμισαν. Makk. II. 6. 2.

⁸⁾ Assumptio Mosis. VIII. 1. Qui confitentes Circumcisionem in cruce suspendet, nam negantes torquebit et tradet duci vincetos in custodiam et uxores eorum diadonabuntur gentibus et filii eorum pueri secabuntur a mediis inducere acrobetyiam illis . . . Et cogentur palam bajulare idola eorum inquinata.

⁹⁾ Καὶ ἀνέρα ξεΜατταϊλίας ἐν τη πῖλει, φωνή μεγάλη, λέγων τὰς δ' ἡμετέρας τὸ νόμου καὶ ἰσῶν (Ἰαίληχην, ἐξελ&έτω ὀπίσωμον. Makk. I. 2. 27.

¹⁰⁾ Καὶ περιετέμνον τὰ παιδάρια τα ἀπερίτμητα ὄσα ἱερὸν ἐν δ' ῥίοις Ἰσραήλ ἐν ἰσχύι.

165-ben (r. i. e.) az azóta dívó Chanukaünnep első napján a templom újra fölszenteltetett.

Antiochus elbúsult hadvezérei szerencsétlenségén. „Az álom kerüli szemeimet, bátorságom sülyedt a szomorúság folytán“¹¹⁾ olvassuk. És tényleg az objektív történetírásnak meg kell vallani, hogy a király hallatlan kegyetlenkedései nem első sorban brutalitásból eredtek; de dúlt kedélyállapotának kifolyásai. A zsidóság ellen való nagy ellenszenvé izgatottságának eredménye, melyet Rómában ért megaláztatása idézett elő. Azt olvassuk: lehangelva és sóhajok között vezette Syriába seregét, csak pillanatnyilag alkalmazkodva a helyzethez, melybe a veszített csata juttatta.¹²⁾

Ő egyenjogúsításra légebbe szívesen hajlott, tévedése az volt, hogy a zsidóság ennek fejében lemond vallásáról. Nemcsak ez nem történt, de Egyiptommal viselt háborújában a zsidók jámborabbik része Egyiptomhoz húzott. Mert két párt volt akkor Judtjában, syr és egyiptomi. Josephus beszéli, hogy Antiochus az egyiptomi Ptolomáus híveit fejeztette le.¹³⁾

József-adószedő fiai a Tóbiások vezették a hellenistákat, Onias főpap a jámborokat. Utóbbiak nem is csináltak titkot, sem kárörömükből, midőn Róma Antiochust megalázta; sem reményükből, hogy alkalmas az idő, hazájuk restaurálására. Innen a király haragja.

Polybus beszéli, hogy minden tervét megghiúsítva látván, a zsidókkal szemben követett rász politikájának is tudatára ébredt. Mindezek fölötti buslakodásában megörült *δαίμονησας ὡς ενιοι πασι.*

Utóda Eupator, Philippos tanácsára, békét kötött a zsidókkal, lelkiismereti szabadságuk árán. Menelaos, a hűtlen főpap is lefejeztetett.

A többi makkabaeus harc nemzeti jellegű.

¹¹⁾ *Λερίσθηται ὁ Γενος ἀπό τὸν οφθαλμὸν μου ν.αί συμπίπτιαχα τή χαρδία, ἀπό τής μερίμεης.*

¹²⁾ *διό χαί δοβεισὸν αὐτω ταχτὸν ἡμερων οί!τος μεν ἀπήγετο τὰς δννάμεις εις την Σερ'ιαν βαρυνο μένος μεν χαί στενὸν εἶχων δε τοῖς χαίροῖς χατά τό παρόν.* Polybius 89. III.

¹³⁾ *Bellum jud.: ὁ βασιλεύς δρμημενος πάλαι . . . πολὺ τι πλήλιος τὸν τῷ Πτολεμαίω προσεχόντων ἀνείλε.*

A Circumcisio a rómaiaknál.

Míg az Antiochusi uralom alatt a körülmetélés faji okokból, mint zsidó faji szokás üldöztetik s mint olyan intézmény, mely a görög szokások, görög assimilálás útjában áll; Rómában a pogány vallás hanyatló korszakában nem sokat törődnek avval, hogy Jupiter vagy más az uralkodó isten; de a zsidóság és vele a Circumcisio azért üldöztetik, mert Jeruzsálem mint vallási és részben politikai központ, mely népraját kelet és nyugatra bocsátja már ezen időben: Róma jövőjét látszik kockáztatni (Momsen). A C. üldözése kezdetben lassú és óvatos, később kegyetlen és kíméletlen s így az egész korszak a lealázás és szüntelen martirium korszaka. A zsidók vezetői e korban szellemi munkával igyekeznek a népet az elzülléstől megmenteni. Ezért lesz ez a korszak a talmud megnövekedés és rabbinikus philosophia korszakává. Ezen vallásos irodalom által élesztett öntudat három nagy zsidó-forradalmat eredményezett, mely megsemmisítéssel fenyegette úgy Rómát, mint a zsidóságot. A forradalmaknak úgy előzményeiben, mint következményeiben szerepel a körülmetélés.

Judaa fölkelése és leveretése után a zsidók által fizetett jeruzsálemi templomi-adó (Sekel) „fiscus Judaicus“ néven Jupiter Capitolinus számára lefoglalhatott. „A legkegyetlenebbül kezelték a zsidók adóját, bevádolták a kincstárnál azokat, kik zsidó módra éltek, a nélkül, hogy magukat zsidóknak vallanák (keresztények ezen időben), valamint azokat is, kik származásukat eltitkolva, a nemzetükre rótt adót fizetni nem akarták. Emlékszem, hogy mint, egészen fiatal ember jelen voltam, midőn egy pénzügyi tisztviselő és nagyszámú bizottság jelenlétében egy kilencven éves aggot megvizsgáltak, vájjon körül van e metélve“, beszéli Svetonius római történetíró Domitianról¹⁾ (81—96). Eldöntetlen azonban, hogy a mit ugyanazon történetíró mond Tiberius császárról és a melynek reflexióit Tacitusnál is olvassuk, hogy a zsidók szertartásait korlátolta és bün-

¹⁾ Praeter ceteros Judaicus fiscus acerbissime actus est, ad quem deferebantur, qui vei úti professi Judaicam intra urbem viverent vitám, vei dissimulata origine, imposita genti tributa non pendissent.

Interfuisse me adolescentulum memini, cum a procuratore, frequentissimoque concilio inspiceretur, nonagenarius Senex, an circumsectus esset. Svet. Dóm. 12.

tetőst szabott rájuk és a rokonfelekezettű keresztényekre, mennyiben vonatkozik a Circumcisió szertartására is.²⁾

Az egyre terhesebb adó elkerülése céljából egyesek mesterséges fitymát készítettek maguknak (orlah moschech).^{3) 4)}

Három római orvos részletesen leírta az eljárási módszert. Celsus⁵⁾ (1. század), Dioscorides⁶⁾ (1. század) és Galenus (131). Az első két orvos véres módszert ír le, mely szerint a bőr a makk szélén körös-körül lefejtetett késsel és a makkra ráhúzták, ott azután megerősítették. Gálén vértelen eljárást ad elő, mely szerint a hátramaradt előbört, mely nem lehetett más, mint az el nem szakított belső nyálkahártya, tágítással a makk alá húzták és ott megerősítették.

Úgy látszik, kevesen lehettek, a kiknél a Galenus által leírt módszer lehetséges volt, mert a másik két orvos más módszert, véres eljárást ír le. Galenus módszere csak azoknál volt lehetséges, kiknél a gyermekkori körülmételésnél a belső nyálkahártya el nem távolított. „Repraeputiatus, recutitus“ volt az — ilyen operáción átesett ember neve.

²⁾ „Urbe summovit, sub poena perpetuae servitutis, nisi obtemperassent“ (Sueton. Tiber. 36)., factum est senatus consultum, „ut quatuor millia libertini generis, ea superstitione infecta, quis idonea aetas, in insulam Sardiniam veherentur, coércendis illic atrocinis. — ceteri cederent Italia, nisi certam, ante diem profanos ritus exuissent“ (Tac. Ann. II, 85).

³⁾ Tosifta Sabbat 16, Jebamot 72, Sabbat XIX. p. 51. a.

⁴⁾ A hagyomány a legrégebb korbá helyezi az, operáció feltalálóját már Józsuá idejére. Ugyanakkor, a mikor a zsidóságba^ a periah, a nyálkahártya szétszakítása bevezetett. Achan nevű egyén van leírva, ki mesterséges fitymával fedte el körülméltelen állapotát. (Talmud tract. Synhedrion föl. 44. 1.) -Jqjakim királyról ugyanaz van mondva. Tanchuma Lech lecho 20. Jalkut. Jer. 9. 285.

⁵⁾ Celsus 1. 7. 25. sub circulo glandis scalpello diducit cutem ab interiore colé, resolutam autem rursus extendit ultra glandem, tūm multa aqua frigida fovet, emplastrumque circa dat, quod valentem inflammationem reprimat: Ubi jam fine jnflammatione est. deligat á pube usque circumlum, super glandem autem adverso emplastro impositio inducit, sic enim fit, ut inferior pars glutinetur, superior ita sanescat ne inhaeret.

⁶⁾ Cf. G. Groddek, de Judaeis praeputium attrahentibus Lips. 1699 ib. Dioscor. 3, 51; In eo, qui circumciscus est, sub circulo glandis scalpello diducenda cutis est ab interiore colé. Non ita ita dolet, qui sumrno soluto deduci deorsum usque ad pubem manu potest. Neque ideo sanguis profluit. Resohita autem cutis rursus extenditur ultra cutem, tūm multa frigida aqua favetur, emplastrumque circumdatur, quod valenter inflammationem reprimat, proximsque diebus, ut prope a fame victus est, ne forte eam partém satietas excitet.

A jabnei zsidó törvényhatóság az isteni szövetség megsértésének minősítette az epiplasmust, az új fitymaképzést. - Eleazar szerint a túlvilági boldogság elvesztését vonja maga után. Mások új körülmételést tartottak szükségesnek arra, hogy valaki a bűntől megszabaduljon.

Pál apostol is tiltja a keresztényeknek: *Circumcisis aliquis vocatur ne adducat praeputium.* (I. Cor. 7. 18.) „Ha valaki körülvan metélve, ne csináljon magának fitymát“. Császári rendelet is érkezett, hogy aki a Circumcisiót letagadja vagy észrevehetetlenné teszi, annak jószágai elkoboztassanak, a római pedig, ha körül metélést végez,') az Atheismus bűnébe esik, vagyonelkobzás, száműzetés vagy halállal sújtandó. (Dió Cass. 67. 14).

Ez a rendelet tanúságos más irányban is. A rómaiak közül is sokan végezheték az operációt, különben nem kellett volna rendelkezni. Horatius gúnyolódik Judaeus Appellájával a zsidók fölött és „curti“ néven említi őket. Tacitus nem tud eléggé csodálkozni, hogyan lehetséges, hogy a rómaiak alávetik magukat ezen műtétnek és annak, a mi a körülmételés és zsidó hitre való áttéréssel járt, hogy családjuktól elszakadnak.⁸⁾

Juvenal metsző satírával ostromozza a körülmételteket és zsidó szokások követőit. (Juvenalis Satirarum XIV. 96—106.)⁹⁾

Ubi jarn sine inflammatione est, deligari debet a pube usque ad circulum: super glandem autem emplastro averso imposito induci. Sic enim fit, inferior pars glutinetur, superior ita senescat ne inbaerat.

7) Jud. Paul, recept. Seutest. Lib. V. titul. 22 de Seditiosis.) Cives Romani, qui se Judaico ritu vei servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis, in insulam perpetuo relegantur, medici capite damnantur, Judaei, si alienae nationis comparatos servos circumciderint. aut deportantur, aut capite puniuntur.

8) cf. Tacitus hist. 5, 5. 3: Transgressi in morém eorem idem usurpant (circumcidunt genitalia) nec quidquam prius imbuuntur, buam contemnere deos, -exuere pátriám, parentes, liberos, fratres vilia babere.

9) Quidam sortiti metuentem sabbata patre in
 Nil praeter nubes et coeli nume adorant,
 Nec distare putant bumana carne suillam,
 Qua páter abstinuit; mox et praepudia ponunt.
 Komanas autem soliti contemnere leges
 Iudaicum ediscunt et servant ac metuunt ins,
 Tradidit arcano quodcumque volumine Moses,
 Non monstrare vias eadem nisi sacra eolenti,
 Quaesitum ad fontéin solos deducere verpos.
 Séd páter in causa, cui septima quaeque fíit lux
 Ignava et partém vitae non attigit ulla.

A zsidó kútfő több érdekes proselytát említ föl ezen időben.⁹⁾

A római császáruk ellenszenve és félelme a zsidósággal szemben egyébként Domitian életében vett először föl vallás-üldöző jelleget. A császár megvizsgáltatta, hogy vallástörvényei veszélyesek-e az államra. A két kiküldött császári biztos mindent rendben talált, kivéve, hogy a vallás nem egyformán büntette a zsidón és a pogányon elkövetett rablást. Utóbbi körülmény a római jogon alapult, mely ezt a büntetést nem fenytette. Gamliel sietett erre vonatkozólag is egyforma vallásbüntetést róni az ilyen bűnösre és Rómába ment a császárt ez iránt megnyugtanni. Clemens Flavius volt a zsidó deputatio közvetítője és megmentője. Midőn később Traján alatt zsidó rokon-szenvei miatt kivégeztetett, alakja legendaszerűvé lett.¹⁰⁾

E deputatio működésének objectiv történeti nyoma maradt akkori pénzemen. „Fisci judaici calumnia oblata.“ Nerva (96—98)

⁹⁾ R. Akiba 2 tanítványa, az egyptomi Benjámin és az ammonita Juda (Tosefta Kiduschin c. 5.) Brochosz c. 4. 28. a. Jadaim 4. Mischna 4.

Belurit asszony rabszolgáiról van följegyzés, kik úrnőjükkel együtt átértek a zsidó hitre (Roseh Haschono 17.), 1. p. b.

Graetz, Paula Veturia századunkban feltalált sírkövét Belurit emlékének nézi, mert az a felírás olvasható rajta, hogy a campusi és volumnusi zsinagógák anyja volt.

Akylas, a pontúei származású, ki a bibliát görögre fordította, mely görög zöveg a héber ereditinek (Alegilla 1. p. 3. 9a. a.) szentségével niháztatott föl. Ezt a görög szöveget a keresztények is egy ideig használták (Iraeneus adversus haereses 24. Eusebius).

Aquila proselytus et contentiosus interpres, qui non solum verba sed et etymologias verborum transferre conatus. Hyeronymus.

¹⁰⁾ Ktia bar Salom. A Salom névből Clemens Flaviusra lehet következtetni, kiről görög forrás is említi, hogy halálra ítéltetett zsidó szokásai miatt. Ennek alakja legendaszerűleg van jellemezve.

Az van róla írva, hogy bizonyos császár idejében nagy veszély fenyegette a zsidóságot. Elhatározták, hogy 36 órán belül Rómában minden zsidót elpusztítanak. Eliezer, Józua és Gamliel Rómába mentek a nagy bajt elhárítandók. Istenfélő senator Ktia bar Salom a rómaiak gyűrűjében min-
dig meglévő méreggel a senatus tanácskozása közben véget vetett életének.

A római szokás tiltván oly határozat végrehajtását, melynél tanácskozás közben haláletet volt, a zsidók elpusztítása így megakadályoztatott. Közvetlen halála előtt körülmétélést végzett Ktia b. Salom. (Abodoh Z. 1. p. 10.) és

(Deut. Rabba c. 2. p. 236.) *ἐτηνίχθη ὅτ ἀμποῖν Κλήμητι καὶ γυναι.ν. αἰτοί' ἰγν.λῆμα δέτότητος, ἰ(καὶ ἰλλοι τῆ τα των Ἰουδαίων ἰψη] ἰζοχάλλοντες πολλοί ν.αἰτίων.ἀσῆσαν: Dió: 57.14.*

beszűntette azt az adót, melylyel Domitiana zsidók Circumcisióját megszegyenítette. Ezt a vívmányt a Rómában tartózkodó küldöttség érte el, felhasználván a trónváltozással, Domitian halálával kínálkozott alkalmat. A pénz egyik oldalán Nerva, másikon a zsidó symbolum, a pálma látható.¹¹⁾

Nerva alatt tehát rövid nyugalmat élvezett a zsidóság. Ennek a nyugalomnak Traján (98—117) alatt vége volt. Bár a Circumcisio üldözésének nyomát uralkodása alatt nem láthatjuk, a birodalom három pontján kitört óriási zsidó forradalom,— „melynek vére pirosra festette a tengert“, enged homályosan ezen időre is következtetni. A Circumcisio legveszedelmesebb üldözése Hadrián (117—138) korára esik. Az okok közül, melyek azt előidéztek, legnevezetesebb a „Bar Kochba“ forradalom, mely a jeruzsalemi templomnak „Aelia Capitolina“-vá való átalakítása miatt tört ki. „Bar Kochbát“ a forradalom vezetésében messiási nimbusz vette körül.¹³⁾ A közeli messiási birodalom reményében és hogy mindenki tisztán menjen bele az új rendbe, félmilliónyi hadserege általános körülmetélést végzett, köztük sok pogány és samaritanus.¹³⁾ Egyébként e forradalomhoz hasonló veszély sohasem fenyegette Rómát (Momsen). Hadrian legjobb légiói hullottak el és a római birodalom óriás része Kochbát uralta két éven keresztül. „Le cherut Jerusalem“ címmel egyik oldalon „Simon“, másikon „Eleazar“ felírással pénz hirdeti Kochba hatalmát ezen időből.¹⁴⁾ A Britanniából visszahívott Severus tábornok Botárnál győzte le a zsidó sereget. (135) A vezér maga ott lelte hősi halálát.

Az iszonyú erőfeszítések árán összetört zsidóság azonban még mindig nyugtalanította Hadriánt. Minden lehető újabb fölkelést csak úgy vélt megakadályozhatni, ha a zsidók vallását megsemmisíti. Rendeletben megtiltotta a körülmetélést, szombatot és vallás tanítást, Tinius Rufust pedig megbízta rendeletének végrehajtásával.¹⁵⁾

Tüzes golyó a hónaljban, tüzes vas a körmök alá, tűzhálal nedves gyapjú alkalmazásával a szíven, hogy az áldozat

¹¹⁾ Eckhel doctrina Nuinorum VI. p. 404.

¹²⁾ Jebamot 8. 72. a. Sanhedrin 11 p. 93 b. Raba Thren 2.

¹³⁾ Abot III. 15.

¹⁴⁾ Sallet Zeittschr. für Num 116.

¹⁵⁾ Psikta Rabbati f. 23 és Baba Batra 1. 10. a. Tanit 4. p. 29.

tovább kínlódják, bőrlenyzások — voltak kiszabva a rendelet áthágóira a vallási adatok szerint.¹⁶⁾

Halál várt úgy az orvosra, ki az operatiót elvégzi, mint az operáltra, mondja a római forrás.¹⁷⁾

A kivégzettek eltemetni főbenjáró bűn volt.¹⁸⁾

A lét vagy nem lét e szerfölött válságos napjaiban synhedrion hiányában összegyűltek Lyddában a visszamaradt törvénytudósok, R. Tarphon, R. Akiba, R. Jose Galili határozat hozatalra fajuk követendő magatartásáról. (T. Sanhedr. 8. f. 74. a.) Sok forgott kockán. Megtizedelt testvéreik sorsa, a felelősség nagy súlya Rómával szemben és a vallásnak mindenek fölött álló érdeke és megóvása. Két párt vitatkozott az értekezleten. A szigorúak vallották, hogy vallási kötelesség a törvényért vértanúhalállal is küzdeni. Izmaéi képviselte az ellenvéleményt, mely szerint az életveszély perceiben némely törvény gyakorlatától, bár csak múltlag, el lehet állani, mert a Thqra az élet és nem la halál vallása. „Mióta a bűnös Róma ezt a kemény törvényt róta, reánk és gátol abban, hogy Circumcisiót végezhesünk, tulajdonképen a nemzéstől kellene tartózkodnunk, de ez kioltaná Abraham nemzedékét“ — mondotta más tanaita.¹⁹⁾

Végül közvetítő indítványt tettek. Szavazattöbbséggel elhatározták, hogy csupán apogányimádás, a vérfertőzés, a gyilkosság legyenek tiltva vallási szempontból, de ezeket azután mártírhálál árán is meg kell tagadni. A többtől mulólag, látszólag el lehet állani. De egyhangúlag elrendelték a törvénytaniást, a vallásismeret terjesztését, mert bár a vallásgyakorlat felfüggesztetett, az elméletet mindig fontosabbnak tartották, mint a gyakorlatot. Jövőben, úgy gondolták, kedvező körülmények között a theoria újra megelevenítheti a praxist.²⁰⁾

A lyddai határozat záradékkal vétetett körül, mely tulajdonképen semmissé tette mindazon szabadságokat, melyeket 'nyújtott.

¹⁶⁾ M. Cant. 2. 7. ég Ps. 16. 4.

¹⁷⁾ Ut si quis adversum edictum meum fecerit, medico quidem, qui ex . ciderit, capitate érit, item ipso, qui se sponte exci dendum praebuit. (Ulp. Dig. XLVIII. 8. 4. 2. de offic procons.) Ez a büntetés ugyan a castratoria volt kiszabva, de ez C.-val egyformán büntetett.

¹⁸⁾ Tobit könyve a holtak eltakarítására batorít a sorok között.

¹⁹⁾ Baba batra 60. b.

²⁰⁾ Kiduschin 40 b. Sifré Deut. 11. 13. Piszka 41. Jerusal. Tr. Chagiga 3.

Különbséget tettek arra nézve, hogy nyilvánosan vagy titkosan, az uralkodó hatalom vagy egyes ember alkalmazza-e - a lelki ismereti kényszeret.

Az uralkodó hatalom részéről és a nyilvánosság előtt történt valláskényszernek nem szabad engedni. Ellenkező esetben általános demoralizációtól féltették a népet.

Csak ha titkosan, egy ember életveszélyes fenyegetéssel kényszeríti a hívót: állhat el a törvény gyakorlatától.

Világos dolog ilyen körülmények között, hogy Rómával, mint uralkodó és nyilvános hatalommal dacolni kellett, ha üldözte a vallást.

Vitás, hogy ez a záradék nem-e későbbi idő javítása. De föltéve azt is, hogy ez a határozattal egy időben született, még így is csak rettenetes helyzetből folyó oppurtunitás szüleménye. A rettentő büntetés, az árulás dacára, mely a titkos körülmétélést jelző kézi malom zöreijére vagy a gyertyák lángjára figyelmeztette a rómaid (T. Sanh. b. 4. f. 32. Jérus Tr. Ketub. 1. p. 4. a.), a nép kitartott a törvény mellett. Tíz törvénytudós tanaita pedig vértanú halállal tett tanúságot a törvény tisztelete mellett.²¹⁾

A Bar Kochba forradalom után három évig tartott ezen állapot. Javulást csak Titus Aurelius Antonius kora hozott. Ezen időben előkelő római asszony tanácsára a zsidóság ké- i rőleg fordult a hatósághoz.

„Oh az égre, nem vagyunk-e testvérek? Egy törzsatyának fiai? Miért mértek reánk annyi elviselhetetlen szenvedést? Ilyen kiáltással vezetett Jehuda b. Samaja küldöttséget Tinius Rufus helyett kinevezett új helytartó ablaka alá. A deputatio éjjel ment, talán nagyobb, mysticusabb hatás kedvéért.²²⁾

Az új helytartó az új császárnak enyhébb bánásmódot ajánlott. A Hadrianrendelet fölfüggesztetett. Ezt zsidó és római forrás bizonyítja. A zsidó forrás Adár 28. t. (139) kalendárium! nappá tette meg, melyen a felszabadulás megtörtént.²³⁾

Római forrás pedig elmondja, hogy a zsidóknak megen-

²¹⁾ Midr Thren. 2. 2. T. Sanh. 4. f. 32.

²²⁾ Ros. Hasch. 1. 19. a.

²³⁾ Rosch. Hasch. 19. és Tanisz 18. a.

gedték a körülmetélést, csupán proselytán végezni volt megtiltva a castrálásra vonatkozó büntetés terhe alatt.²⁴⁾

A forradalom utójátéka azonban, az iszonyú gyűlölet, mely Róma és a zsidóság között kifejlődött, nem engedett nyugalmat. 161-ben új forradalom ütött ki a kicsapongó Verus császár alatt, mely forradalom csakhamar vérbe fűjtatott. A hadriani törvények ismételten életbcléptettek. Érdekes monda beszéli e korból, mint akarta b. Strobilos²⁵⁾ megakadályozni a senatusban a törvények új kihirdetését. Római tógába bújva .megjelent a tanácsban és ott felszólalt: „Jól teszitek, hogy a zsidót gyűlölitek, de hát akkor inkább engedjétek, hogy gyermekeik a körülmetélésben elgyengüljenek és a szombati henyelésben tönkremenjenek.“

A senatusra a monda szerint kitünően hatott ez az érvelés, de fölismertetvén Strobilos zsidó volta, terve meghiúsult. De a császárváltozás alkalmat adott Simon b. Jochainak, hogy Marc Aurélnál a hadriani törvények visszavonását kérelmezze. Maré Aurél tényleg visszavonta a körülmetelési tilalmat. A hagyomány ezt is kiszínezve adja elő. Jochai dámontól szabáditotta meg a császár leányát. Hálából a császár megengedte, hogy az archívumból bármit tulajdonává tegyen. Ő a körülmetélésre vonatkozó tilalmat vette ki és semmisítette meg.²⁶⁾

Aurél kora óta a pogány Rómában többé nem találunk körülmetelés ellen kiadott rendeletet; sőt maga a római császár is végzi azt. Heliogabalus (222). Egyébként zsidó, samaritanus, keresztény és Bál kultuszt vegyített össze saját vallási felfogásában. Csak Diocletian császár üldözi a samaritanusokat a Circumcisio miatt, azon ürügygyel, hogy csak zsidónak van megengedve.²⁷⁾

A Circumcisio üldözésének a pogány Rómában eminens politikai oka volt. A pogány vallás erős hanyatlásnak indult. A vágy

²⁴⁾ (L. II. p. D. ad lég. Cornel. de Sicariis 48.9.) Circumcidere Judaeis filioe suos tantum rescripto Divi Pii permittitur, in non ejusdem religionis, qui hoc fecerit, castrantis poena irrogatur.

²⁵⁾ Tr. Mil. c. 4. p. 17. a.

²⁶⁾ Tr. Mil. 17.6.

²⁷⁾ Dixit fortasse quis piám, Samaritis etiam propter suam religionem poenas irrogari. Respondeo. Sicarios capite damnari propter Circumcisionem, qua se mutilant contra leges, quae solia illum Judaeis permittunt. Salis est autem ad supplicium, si circumcisio in ejus corpore deurehenditur. Origenis Opera T. 1. 799.

tartalmasabb vallás után, általános volt. Ez megmagyarázza, hogy még az operáció árán is sokan tértek a zsidó vallásra. De a szent és felséges római császár, ki holta után istenítettet, félelemmel nézte azt a vallást, mely az emberek között nem tett különbséget. Innen a harc és ezért az üldözés. Egész más felfogást közöl a Circumcisio üldözéséről Spencer, kinek véleményét el nem hallgathatjuk, mert más történetírók is követik, mint pl. Momsen. Spencer szerint a római császárság ártatlan az üldözésben. Ők büntették ezen időben a rómaiak közt dívó castrálást is, a római erényöröket, az eunuchokat és csak a végrehajtó közegek tévedése volt, hogy a kiherélést és a körülmetélést egy műtétnek nézték. Tehát csak a castralással való összevetés miatt lett a körülmetélés büntetve. Spencer szerint a zsidók csináltak politikát, midőn terjesztették az operációt. Evvel remélték híveik táborát növelni, hogy nagyobb sikerrel kezdjék meg hazájuk függetlenítését. Nagyobb bizonyíték okáért fölhozza Spencer, hogy a zsidók több ízben templomuk helyreállítását is megkísérelték.²⁸⁾

²⁸⁾ Pius igitur concessit, quod Adrianus denegaverat nam moverunt ea tempestate et Judaei bellium, quod vetebantur, mutilare genitalia, ut inquit Aelius Spartianus in Adriano, nisi forte bűne Spartiani locui Isaacus Casaubonus rectius interpretatus est, qui legibus Domitiani. Nervae et Adriani, quibus vetita erat niariuni eviratio, etiam circumcisioni fibulam impositam esse opinatur. Verum quid, si Judaeis in aniino erat, dilapsam rém publicam ad pristinum felicitatem resti tuere et rítus patrios renovare * idque se melius effecturos sperabant si liceret, extraneos allicere, quos, circumcissione adhibita, fidissimos suae religionis propugnatores possiderent, atque hujus rei providus Imperator vetuit, extraenorum genitalia mutilare.

Certe huic conjecturae quam plurimi favent, ex quibus nonnulli bellium a Judaeis susceptum credunt, ut templum conderent. alii ut antiquissimam suae reipublicae administrationem redintegrarent.

Az eunochok üldöztetése tényleg igaz. Cassius Div. LXVII. 2. d. *Καιπερ γ.α'τ αἰτός Μαρίνον τίνος εἰνονχον ἐρών . . . α,τη/ορευσεων. . . μηδὶνα ἐπι ἰν τή των Φοιμαιων αρχή ἐζτεμνεσι/αι.* Domitian szerelmes volt eunuchba, de tiltotta a rómaiak közt a castrálást. *ενομοί/τησε δε αλλα τε και περι τον μί] ενσχιζεσ&αι τινα.* Cassius LXVIII. 2. 4. Törvényeket hozott, hogy senkiből sem szabad eunuchokat csinálni. *Nerva.*

Cod. Just. IV. 42. 1. Imperator Constantinus A. Aurelio . . . Si quis post hauc sanctionem in örbe Romano eunuchos fecerit, capite puniatur; mancipir-tali, noc non etiam loco, ubi hoc commissum fuerit domino sciente et dissi-m ulante, confiscando.

Ulp. Dig. XLVIII. 8. 4. 2.

Ulpianus (libro VII. de officio Proconsulis) . . .

Alig szükséges megjegyezni, hogy az eredeti felfogáson kívül, amely Spencert mindig jellemzi, milyen nem igaz ez az érvelés. A Circumcisio, melyet költő és történetíró agyon gúnyolt, császár agyonüldözött, nem lehetett összetévesztve semmi más dologgal. És ha pillanatig igen, több mint száz éven keresztül, ez lehetetlenség. A zsidóság pedig nem csinálhatott politikát, ehhez csak a császárságnak volt ereje. Az üldözött nép legfeljebb az eszme hatalmával hódíthat, a mint hódított a római nép között ezen időben a zsidó, nem operációjával, de operációja daczára.

A Circumcisio üldözése nem járt eredménnyel a zsidóság között, de kiszorította az operációt a keresztények közül. A kereszténységnél általánosan kötelező az 50. jeruzsálemi zsinatig, amikor heves viták után (cum autem magna conquisitio Serit. Act. Apóst. XV. 7.) kimondatott, hogy a Circumciso mint a pogányokból lett keresztényekre terhes dolog, rájuk fölfüggesztendő, csupán pogányimádástól-fojtottól, és vérfertőzéstől való tartózkodásra kötelezték őket.)

De az ebionita keresztényekre tovább is az egész mózesi törvény maradt érvényben, természetesen a körülmetélés is. Tényleg még körülbelül száz évig gyakorlatban is volt náluk, addig az időpontig, míg a hadriani üldözés halálos bűnnek nem jelentette ki a körülmetélést. Ekkor Quadratus és Aristides egyháztanítók föliratot intéztek Hadrianhoz, melyben kifejtették, hogy nekik semmi közösségük a zsidósággal. Ekkor adták föl az ebionita keresztények a többi Mózesi törvényt is és fogadták el a kereszténység dogmatikus tartalmát úgy, mint az Pál apostolnál jelentkezett. Megtérésük őszinteségét avval bizonyították

Idem Divus Hadrianus rescriptis: Coustitutum quidem est, ne spadones fierent; eos autem, qui hoc crimine arguerentur, Cornaliae legis poena teneri, erumque bona meritó fisco meo vindicari debere; séd est iis servos, qui spadones fecerint ultimo supplicio animadvertendum esse; et qui hoc crimine tenentur si non adfuerint, de absentibus quaque tanquam lege Cornelia teneantur, pronuntiandum esse. Pláne si ipsi, qui haec iniuriam passi sunt. proclamaverint, audire eos l'raeses Provinciáé debet, qui virilitatem amiserunt. Nemo enim liberum servumve invitum sinecutemve castrare debet, neve quis se sponte castrandum praebere debet. Ut siquis adversus Edictum meum tecerit, medicoquidem, qui exciderit, capitale érit, ipso, qui se sponte exidendum praebuit.

²⁹⁾ Visum est enim spiritu Sancto et vobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hac necessaria. Ut abstinetis vos ab immolatis simulacrorum et sanguine, et suffocato et fornicatione (Act. Apost XV. 29).

hogy alkalmazták Marcust az első körülmetéletlen püspököt. (Eusebius. *História eccles* III. 35 és IV.).

Ezen történeti tények figyelembevétele mellett evangéliumi adatok alapján következő története van a Circumcisiónak a kereszténységben. Paulus fellépéséig semmi adat nincs az evangéliumban a Circumcisio ellen. Sőt maga Paulus, ki később ellene van, beszéli, hogy a kereszténység megalapítója „a körülmetélés szolgája volt”.³⁰⁾

És maga Paulus tartja szükségesnek, hogy a görög Thimotheust, ki a keresztény hitre tért, körülmetélje.³¹⁾

Bár később nála jelentkezik először és legtisztábban a keresztény vallás, mint újság és önállóság a zsidó vallással szemben, kezdetben nem ment el a teljes tagadásig erre az operációra vonatkozólag. Tökéletesíti, azt mondja, az embert, ha a többi törvényeket is betartja.³²⁾

Mellékesnek nézi a testi, annál fontosabbnak a szivtisztaságot jelentő szellemben való körülmetélést: Circumcisio cordis in spiritu, non littera (Rom II. 29.) Csak akkor száll harcba evvel az operációval, midőn a galataiak megtérését veszélyeztettnak látta. Itt már kereken kimondja: „ha körülmetélést végeztek, a keresztiség nem használt nektek.”³³⁾

A körülmetélés olyan értelmezését, hogy az szivtisztaságot jelent, Paulus múltjából hozta. Azt olvassuk: Ő dicsekedhetnék, hogy Izrael népéből, Benjámín törzsből való, héber a héberekből, 8-ik nap körülmetélve, törvény szerint phariseus.³⁴⁾

Ebből megtudjuk, melyik szektához tartozott korábban Pál. Tudjuk másrészt, hogy a történelmileg sohasem méltatott papi irány volt az, mely igaz, hogy a betűhöz ragaszkodott, de nagy eszmei tartalommal mélyítette az írást

³⁰⁾ Dico enim Ch. Jesum ministrum fuisse Circumcisionis, propter veritatem Dei, ad confirmandas promissionis patrum Rom. XV. 8.

³¹⁾ Et ecce discipulus erat ibi, quidam nomine Thimotheus .. . adsumens circumcidit eum. (Act ap XVI. 3.)

³²⁾ Circumcisio quidem prodest, si legem observes, si autem praevaricator legis sis, circumcisio tna praeputium facta Rom. II. 25.

³³⁾ Ecce enim Paulus dico vobis, quouiam si circumdamini Ch. nobis nihil proderit. Gálát V. 2.

³⁴⁾ Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis. Circumcisis octave die. ex genere Israel, de tribu Benjámín, Haebreus ex Hebreis secundum legem Phariseus. Philip 3. 5.

és magyarázta a körülmetélést is mint szívtisztaságot jelentő symbolumot, (Nedorump. 31 b. Jerem. 4.4.5 Mos. 30. (5.) Pál apostol elhagyta a symbolumot, de megtartotta szellemi tartalmát. Az új testamentum némely helyeiből azt kell következtetni, hogy a többi apostol a circumcisiora nézve Paulustól eltérő álláspontot képviselt.

Eltekintünk a vallásalapító mondásaitól: „Nem feloldani, de megerősíteni jöttem és a ki a legkisebb parancsot feloldja a legkisebb, a ki pedig tanítja: a legnagyobb lesz az égben.“³⁵⁾

Még ha ettől a különben igen nagy jelentőségű mondástól el is tekintünk, azt olvassuk: Petrusra bízott ..az evangélium a körülmetéltek fölött“³⁶⁾

E minőségben kapja Paulus szemrehányását, mely az étkezési törvényre is vonatkozik, hogy mért kényszeríti a népeket, hogy zsidó módra éljenek. Quomodo cogis gentes Judaizarc.³⁷⁾

Tanítja továbbá Jakobus Abrahamról beszélve, hogy az ember tettekkel üdvözl, nem csupán hittel.³⁸⁾

Valószínűleg ezen tanokhoz simultak az ebroniták. kik határozott keresztény történeti forrás szerint az apostolok életén túl még soká gyakorolták a körülmetélést. Elképzelhetetlen, hogy ez vallástekintélyek buzdítása nélkül megtörténhetett volna. A hadriani üldözés kedvezett a két keresztény felekezet összeolvadásának; nélküle a körülmetélés megmaradt volna a kereszténység egy részében is. Egyébként még az ötödik század elején találkozunk keresztény szektával, melynél az egész mózesi törvény érvényben van.³⁸⁾

³⁴⁾ Nolite putare, quoniain veni solvere legem, aut prophetas non veni solvere, séd adimplere. Ómen quippe dico vobis, donec transeat coelum et terra, jota unum, aut unuin apex non praeteribit a lege,, donec omnia fiant. Qui ergo solverit unum de mandatis minimis et docuerit homines, minibus vocabitur in regno coelorum qui autem fecerit et docuerit hic magnus vocabitur regno coelorum. Math. 5 18, 19.

³⁵⁾ Creditum est mihi Evangélium praeputii, sicut et Petro Circumcisionis. Gálát 2. 7.

³⁶⁾ Gálát 2. 14. Cephas-Szikla-Petrus).

³⁷⁾ Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, et non ex fide tantum. Jakobi II. 24.

³⁸⁾ Hyeronymus egyházatya említi a nazarénusokat, kik sem zsidók, sem keresztények, (epist ad August): usque hodié per totas orientis Synagogas inter Judaeos haeresis est, quae dicitur Minaeorum et a Pharisaeis usque nunc damnatur, quos vulgo Nazaraeos nuncupant... séd dum volunt esse et Christiani et Judaei nec Judaei sunt nec Christiani.

E korban vette kezdetet és tart a legújabb korig az egyházatyák irodalma is.

Ez irodalomban a felfogás a circumeisio-ról legtöbbször tipologikus, az új vallás némely rendjét és eseményét a régi vallásból magyarázták. De néha inidras hasonlóságot is mutat, mint Ambrozius v. Aquinoi szt. Tamás felfogásában.

A Circumcisio az egyházatyák irodalmában.

Szt. Jusztin vértanú (167.) Dialógus cum Thriphone Judaeo, n. 41: «I'raeceptum illud Circumcisionis ut infantes octava die oinnino circumcidantur, figura erat verae circumcisionis, qua ab errore et nequitia per eum qui a mortuis resurrexit una sabbatorum die Jesum Christum Dominum nostrum circumcisi sumus.» Sz. Irenaeus, lyoni püspök, vértanú (202.), *Contra haereses*, 1. 4. c. 16- x. «Quoniam autem et Circumcisionem non quasi consummatricem instituit, sed in signo eam dedit Deus, ut cognoscibile perseveret genus Abrahae, ex ipsa Scriptura discimus . . . Et quia non per haec iustificabitur homo, sed in signo data sunt populo, ostendit quod ipse Abraham sine Circumcisione et sine observatione sabbatorum creditur Deo, et reputatum est illi ad iustitiam, et amicus Dei vocatus est.»

Sz. Cyprián, karthágói püspök (258.), *Ep. 5!*. ad Fidurn, Migne, series latina, tomus 3., p. 1033, a karthágói zsinat nevében:

«Quod in iudaica Circumcisione carnali octavus dies observabatur, sacramentum est, in umbra atque in imagine ante praemissum, sed veniente Christo veritate completum. Nam qui octavus dies, idest post sabbatum primus dies, futurus erat quo Dominus resurgeret et nos vivificaret et Circumcisionem nobis spiritalem daret; hic dies octavus idest, post sabbatum primus et Dominicus praecessit in imagine.»

Origenes, a hírneves alexandriai főiskola tanára (254.): *In Genesim* hóm. 3. n. 4.: «Nos ergo imbuti per Apostulum Paulum dicimus quia sicut multa alia in figura et imagine futurae veritatis fiebant ita et Circumcisio illa carnalis Circumcisionis spirituális formám gerabat. De qua et dignum erat, et decebat Deum Maiestatis praecepta mortalibus dare.»

Sz. Epifán, salamisi érsek (403.1, *Adversus haereses* 1. i. tóm. 3. Haeres 42. refiit. 8. Migne, series latina t. 40 p. 778.:

«Lex Christum nuntiabat idcirco venientem, ut legem libertatis afferret, et Circumcisio carnis non amplius tempore Christi locum haberet. Venit enim per Christum vera, cuius illa figurám expressit. Est igitur bona, quidem lex, bonaque Circumcisio: per quas Christum Christique perfectiorem legem ac Circumcisionem cognovimus.»

Sz. Ágoston, bippói püspök, nagy egyházatya (430.1, *De anima*, lib. 2., c. 11, n. 15.:

«Circumcisio quippe fuit illius temporis sacramentum quod perfigurabat nostri temporis baptismum.»

És ugyanaz *Contra Julianum* 1. 6. c. 7. n. 18.:

„Sacramentum Circumcisionis in figura praecessisse baptismatis, quis vei mediocriter sacris litteris eruditus ignoret, aám apertissime de Christo dicat Apostolus, *Qui est caput principatus et potestatis, myuo etiam circumcisi*

A keresztény vallás épügy üldöztetve egy ideig, mint a zsidó vallás, később szerencsésebb volt, mint az utóbbi, mert 324-ben a császári trónon diadalmaskodott. Ezentúl a keresztény Rómának volt alkalma foglalkozni a circumcisióval. A rendeletek azonban, a melyeket Róma nj minőségében kibocsátott a Circumcisió ellen,

estis Circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis . . . Huius ergo Circumcisionis non manufactae, quae nunc fit in Christo, similitudo praemisea est illa Circumcisió manufacta quae data est Abrahae »

Ugvanó De nuptiis et concup. 1. 2. c. 11.:

Ex-quo institutae est Circumcisió in populo Dei, quae erat tunc signaculum iustitiae fidei, ita ad significationem purgationis valebatet in paroulis originális veterisque peccati, sicut et baptismus ex illó valere coepit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

Isidorus Hispalensis (sevillai Izidor), sevillai érsek (636.) Quaest in Vetus Testamentum in Gén. 13.:

Illuel autem quid sit quod dictum est: *Masculus, qui non circumcidetur octavo die, peribit anima ilia de populo suo, quia pactum meum irritum fecit (?)* Cur eum pereat anima parouli incircumcisi, du in ipsa pactum Dei irritum non fecit, sed qui cum circumcidere neglexerunt? nisi ut signrficaret quod parouli non secundum opus, sed saundum originem in primo homine pactum Dei dissipaverunt, in quo omnes pecaverunt. Nascitur enim omnis non proprie, sed originaliter peccator. Quern nisi regeneratio liberet, peribit anrma eius de populo suo, quia pactum Dei irritum fecit, quando in Adam originaliter gtiam ipse peccavit.»

III. Ince pápa (1216.), a kathárok ellen kiadott dogmatikai határozatában:

„Cum Circumcisió tam adultis, quam paroulis ex praecepto Domini conferretur, ne baptismi, *qui succesit loco ipsius*, et generalior tamen existit, cum tam viri, quam feminae baptizantur, minoris videatur effectus, tam atultis, quam parvulis est conferendus. Sicut enim sine distinctione qualibet mosaica lex clamobat: *Anima cuius pra eputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo*: ita nunc indistincte vor intonat Evangelica: *nisi quis renatus puerit ex aqua et Spiritu Sancto non intrabit in regnum Dei*“ L. L. 3. Decretalium, tit. 42. c. 3. Maivres.

Aquinói Sz. Tamás (1274), Summa Theologies, 3. p. qu. 70. A. 4.: „Ab omnibus communiter ponitur quod in Circumcisione peccatum originale remihebatur“.

Ambrosius epist. classis 72.

Ambrosius epistolarum classis epist 72. Cl. ibid.: Nunc tempus est, ut et illis respondeamus, qui dicunt, si ea pars corporis nostri secundum naturam est nequaquam earn amputatari oportuisse, si non est secundum naturam, non debuisse simul nasci. Qui quoniam tam arguti sunt, et ipsi mihi respondeant utrum secundum naturam successio liumana sit quae generationibus adolescit an contra naturam. Si enim secundum naturam numquam igitur intermittenda est, et quomodo integritás virorum virginitas puellarum, abstinentia

élesen különböznek az előbbi kortól. Két szempontból. A zsidóság igen csekély megszakítással háborítatlanul végezhetette az operációt, csupán attól volt eltiltva, hogy más vallásit emberen gyakorolhassa és a büntetés volt általában véve enyhébb. Csupán Constantins és Gallus császárok képeznek kivételt.

Az első keresztény császár Constantin (306—337) rendeletei különböznek tartalomban, a szerint, hogy pogány vagy később keresztény korából valók. Kezdetben teljes vallásszabadságot adott „Omnibus libera potestas sequendi religionem“. (Lactant de morte Persecutorum c. 48. Eusebius X. 5. 7.) De a keresztség fölvétele után már el volt tiltva a körülmetélés kereszténynél?*) Utóda Constantins (337—361) halálos bűnnek jelentette ki a kereszténynél való Circumcisiót.⁴¹⁾

A zsidóságot ezek a rendelkezések nem igen érintették. A proselytaságtól teljes életében távol állott. Nagy talmud irodalom foglalkozik a kérdéssel, hogy a zsidóságba fölveendők-e általában a proselyták.⁴²⁾ Legfőljebb annyiban voltak megakadva, a mennyiben a bibliai törvény parancsolta, hogy a zsidó a szolgáját is tartozik körülmetélni. Válságos idő csupán a Gallusé volt, kit önkénye és kegyetlenkedései miatt később saját bátyja ölt meg. (300-tól 54-ig.) Ez közel halála előtt a hadriani törvényeket újította meg. Julian, (361—363) a keresztény apostata, egyébként a platói iskola rajongó hive, igazságos fejedelem nemcsak a hadriani törvényeket függesztette föl, de mint

viduarum continentia conjugum praedicatur. Nullum ergo Studium successionis quaerendae ferari debuit.

Cf. ibid. Oportuit igitur circumcisionem ex parte fieri aute ejus adventum, qui totum circumcideret hominem; ex parte enim debuit assuescere Humana conditio, quemadmodum in id, quod perfectum est, crederetur. Si autem oportuit circumcidi, in qua magis parte membrorum oportuit circumcisionem fieri quam in ea, quae quibusdam videtur inhonestior?

Az Egyházatyákra vonatkozó irodalmi adatokért nagys. dr. Kiss János egyetemi tanár urnák hálás köszönetét mondok.

⁴⁰⁾ „Vetitum christianum circumcidere“ (Codex Theodos).

⁴¹⁾ Sceleris tanti auctores capital! poena proseriptione -comitante plecantur (Codex Theodos IV. 249.).

⁴²⁾ Jebamot 4. pag. 47. a s b.

Kiduschin 4. pg. 70. b.

Jebamat 1. pag. 16. a.

Jerusalmi Kiduschin Aszoroh Jochsziu pag. 20. a s b.

napjainkig fönmaradt levele tanúsítja, az összes zsidó községekhez címzett kéziratában, mely szerfölött meleg hangon van fogalmazva, a templom új felépítését helyezte kilátásba; a Domitian óta életben levő, a Circumcisiohoz kötött adót pedig beszüntette.

Nagy Theodosiusnál (379—395) találkozunk újból a körülmetélésre vonatkozó kivételes rendszabály!yal. Zsidó rabszolgatulajdonos el l ihatott attól, hogy szolgálín körülmetélést végezzen, a hogy a bibliai törvény azt előírta.⁴²⁾

Az utolsó rendelkezés II. Theodosius (408—450) császártól ered. A zsidóságra statuált kivételes állapot, a milyennek egész az újkorig ismerjük, ezen császár alatt kezdődött. A körülmetélésre vonatkozó rendelkezése pedig állandó jellegű törvénynek belekerült a Codex Justinianusba. Jóságvesztés és örökös száműzetés volt kimondva arra, ki keresztényen Circumcisiót végzett.⁴³⁾ Ezután csak az új korban találunk a circumcisióra vonatkozó rendeleteket.

IV. korszak.

A Circumcisió az újkorban.

Orvosok és higienikusok által megindítva Európa különböző államaiban erős harcz indult meg a körülmetélés ellen a múlt század első három tizedében. A haszon és kár mérlege, melylyel az operáció elbíraltatt, abban az időben, melyben az orvosi tudomány már kitűnő érzékkel bili a károk objektív elbírálására, de sem az anti, sem az asepsist nem ismerte, a kár oldalára billent. A nem tiszta műtétből, és nem mindig egészséges gyermekek való operálásból származott károk az operáció rovására írattak. Az orvos után haladt a zsidó publikum egy része, melyet a 19. század racionalistikus iránya hatalmába ejtett. Némely szülők a gyermek körülmetélését elvi alapon tagadták meg, hogy embercsonkítást látnak benne,

⁴²⁾ Si quis Judaeorum Christianum mancipium, vei cuiuslibet alterius sectae, mercatus, circumciderit, minimé in servitate retineat circnmeisum, séd libertatis privilegiis, qui hoc sustinuerit, potiatur (Codex Theodos Tit. XI. 247).

⁴³⁾ Judaei et bonorum proseriptione et perpetno exilio damnabuntur, si nostrae fidei bominem circuincidisse eos. vel circumcidendum mandare constituerit. Cod. Just. I. 9. 16.

Ne christianum mancipium Haereticus vei Judaeus habeat, vei poasideat, vei circumcidat.

mások az operáció esetleges veszélyét emlegették. A himtag sebének kiszívásával járó veszély az egész operációra általánosított. Új jelenség támadt a zsidóságban. A történeti valláspártoskodás, mely samaritanus, sádduceus, pharisäus, rabbanita, karaita, hellenista, orthodox és neolog alakban állandó jelenség volt a zsidóságban, de a körülmetélést valamennyi érintetlen törvénynek nézte, az újkori zsidóságban megtámadta a Circumcisiót. Ennek a ténynek három irányban jelentkezett következménye. Rabbik, állam és szülők kerültek egymással összeütközésbe. A rabbik lelkiismereti kényszert látlak oly zsidógyermek anyakönyvvezetésében, melynél a Thoravallás alapja, a szövetségi szymbolum el nem végeztetett. Az állam pedig nem mondhatott le polgárainak nyilvántartásáról. A szülők a személyes szabadság megsértését panaszolták. Legkeményebb volt a harc Németországban. A keresztény állam kezdetben körülmetélésre vagy keresztelésre utasította a szülőt, hogy a gyermek valahol anyakönyveztessék. Később pedig úgy döntött, hogy a ki akarja, végezze, a kinek nem tetszik, álljon el a gyermek körülmetélésétől, a rabbikat pedig anyakönyvvezetésre szorította. Trier, majnafrankfurti rabbi indítványára olasz, osztrák és német rabbik nyilatkoztak abban az irányban, hogy zsidónak tekinthető-e a körülmetéletlen gyermek vagy nem. A vélemények tömkelegében annyiban meg volt az egységes felfogás, hogy a legtöbben az állam segítségét vélték igénybe veendőnek, azon irányban, hogy a zsidó köteleztessék a Circumcisióra. A múlt században láttak napvilágot (30) Poroszországban, (43) Darmstadt, (43) Majnafrankfurt, (44) Braunschweigban, (45) Boroszlóban, (55) Párisban és (56) Angliában körülmetélésre vonatkozó rendeletek különböző variációval. A legtöbbnek lényege az, hogy orvosi módszer, orvosi assistencia mellett kifogástalan egyének végezzék a műtétet.

A rabbik társaságából kettő vált ki, mint a két legszélsőbb irány képviselője, Manheimer bécsi híres praedikátor és a német Holdheim, utóbbi a bibl. és talmudi szellem kiváló ferditője.

„A kinyilatkoztatás — mondja Mannheim — a milyennek mi ismerjük, szerintetek nem áll. Hagyományainkat elfelejtettétek, a szó és tett férfiai, a szellem és kard harcosai előttük elhalványultak, reményeink és várakozásaink: álmok, tévedések, üres illúziók. Nincs kinyilatkoztatás, nincs gondviselés, mely a zsidóság fölött virrasztóit. Minek hát a tévesztés, minnek

a posé? Hagyjatok bennünket. Nincs köztünk semmi közösség.“ Levele végén azt hangsúlyozza, hogy önérettelened dolog az állami kényszer segítségét igénybe venni. De meg kell tagadni mindent a körülméletlentől. Minden néven nevezendő vallási cselekményt, confirmációt, házasságkötést, temetést. A rabbigyűlésen Manheimer nagy tekintélyével senki sem mert szembe szállni. De gyűlésen kívül bibliai és talmudi idézetek, egyébként nagy tehetségre valló ferdítésével Holdheim 3 pontban foglalta össze híres röpiratában ellenvéleményét.¹⁾ Szerinte:

A körülméletlen gyermek is a zsidósághoz tartozik.

Az ily gyermek atyja tovább is zsidó marad.

A zsidó vallási hatóságnak sem direkt, sem indirekt kényszert irányukban alkalmazni nem szabad.

Holdheim fellépése, mely az u. u. reformpárt kis táborát felvillanyozta, a zsidóság nagy tömegére hatástalan maradt. Az érvek óriás tömege, melyeket Mannheim használta még a Pál apostol levelének kommentárját is,²⁾ mely elismerte, hogy tisztán zsidó szempontból a körülméletelés elengedhetetlen követelmény, nem nagyon érdekelte a reformereket. Másrészt a zsidóság nagy tömege nem volt rá kíváncsi, ki hogy tudja a biblia vagy talmud egyes helyeit céljaira felhasználni. A köztudat és közvélemény minden magyarázat nélkül ezt a törvényt nézte legszentebbnek, a zsidósággal velejárol elengedhetetlen követelménynek, melynek eltiltása miatt a múltban véres és önfeláldozó harcokat vívott. E törvény veszélyeztetésében látta a zsidóság fönmaradását feltételező összes faktorok megsemmisülését.

Holdheim föllépésének sikere tehát elmaradt Németországban, mert az 1871. lipcsei synodus kimondotta:

1. A zsidó anyakönyvvezető tagadja meg a gyermek beiktatását, csupán hatósági kényszernek engedjen.

2. Gondoskodjék ilyen gyermek különös vallásos neveltetéséről, de a többi gyermektől különítse el. 13 éves korában meg kell tagadni Confirmációját. 20 éves korában szólíttassék föl a Circumcisióra.

3. Ha azt elvileg elveti, házasságkötéstől ugyan ki nem rekeszthető, de minden egyéb szertartásból ki kell zárni.

¹⁾ Die Beschneidung. Holdheim S. Severin 1844.

²⁾ I. ad. Corint. Sub vet. test. „Circumcisió observári debeat, ut praeceptum divinum erat signum foederis, inter Deum et homines, et signaculum Salutis“.

4. De ha csak az operációval velejáró fájdalomtól irtózik és ezeket hozza föl mentségül, minden más zsidóhoz hasonlóan tekintessék, ha a többi zsidó törvényeket egyébként tiszteletben tartja.

5. Tanúságtételeknél azonban megbízhatatlannak tekintessék. A körülmetélés elleni mozgalom, midőn tömérdek keresztény orvos az antisepsis behozatalával csupán előnyeit konstatálta és általános behozatalát is ajánlotta, véget ért“).

Magyarországban semmiféle különös mozgalom nem volt soha. Szórványosan előforduló esetek és rabbik részéről megtagadott anyakönyvvezetés azonban miniszteri beavatkozást vont maga után. 1880-ban kelt 24010. sz. rendelettel Trefort miniszter intézkedett, hogy a szülő által bejelentett körülmetéletlen gyermek beiktatására az anyakönyvvezetőt nem lehet kényszeríteni. Ezek a gyermekek a polgári hatóság előtt jelentendők be és ott nyilvántartandók. De ha ez megtörtént a polgári hatóság értesíti a zsidó anyakönyvvezetőt, mely a beiktatást többé meg nem tagadhatja, a megfelelő rovatot „körülmetéletlen“ azonban kitöltheti. Az állami anyakönyvvezetés ezt a rendelkezést is fölöslegessé tette. Némely helyen megtörtént, hogy az orvosi cautelákat elmulasztották, e miatt a belügyminiszter a pesti izr. hitközség meghallgatására orvosi asszisztenciát, módszert és különböző elővigyázati intézkedést rendelt el, kötelezőleg az egész magyarországi zsidóságra.

Magy. kin belügyminiszter.

11.3831. szám

VI a.

Körrendelet valamennyi törvény hatóságnak.

Az izraelitáknál szokásos körülmetélés avatatlan és felületes kezelése folytán gyakran elvérzések és ragályozások fordultak elő. Szükségesnek mutatkozik ennél fogva, hogy a körülmetélés! eljárás, a mint azt már számos izraelita hitközség saját hatáskörében megtette, a rituális szertartás érintése nélkül a közegészségi érdekek megvédése szempontjából szabályoztassék. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úrral egyetértőleg köteleességévé teszem tehát minden hazai izraelita hitközségnek,

⁴⁴⁾ Erichsen, Malgaigne, Ricord, Danielsen, Reverdin általánossága mellett érveltek.

Balassa, Benedikt, Dtimreicher, P'itha, Schuh, Middeldorpf semmiféle veszélyt nem láttak benne. Oest. Zeitsch. (1857) für Heilkunde.

hogy a körülmetélési ügy kezelésénél a tekintélyesebb izraelita hitközségeknél amúgy is érvényben levő és az alábbi pontokban felsorolt szabályokat szigorúan szem előtt tartsa s azoknak saját területén érvényt szerezzen.

A körülmetélésnél követendő eljárásra nézve rendelem a következőket:

I. A körülmetélést csak oly egyén végezheti, a kinek erre a hitközségtől engedélye van.

II. A hitközség a körülmetélések telj. es. thetésére engedélyt csak oly egyénnek adhat, ki hatósági orvosi bizonyítvánnyal igazolja azt, hogy egészséges és hogy circumcisio végzésére képességgel és megbízható gyakorlottsággal bír.

III. A körülmetélő, ha nem orvos, a műtétet lehetőleg orvos jelenlétében és annak ellenőrzése mellett végezze. Ellenőrző orvos jelenléte szigorúan kötelező oly esetekben, a hol a körülmetélendő gyermek nemz. részein valamely veleszületett rendellenesség van, vagy valamely betegség tünetei mutatkoznak.

IV. A körülmetélő szigorúan köteleztetik eljárásánál az alábbiakban felsorolt rendelkezések pontos betartására. Éspedig:

1. A körülmetélő a műtét előtt kezét szappanos vízzel jól megmosni, tiszta kefével ledörzsölni, körmeit letisztítani és végre kezét tiszta alkohollal, vagy más fertőtlenítő folyadékkal, melyet esetleg az orvos e célra kijelölt, alaposan fertőtleníteni tartozik.

2. A kés, melylyel a műtét végeztetik, teljesen tiszta legyen; műtét előtt (célszerűen 5 percig tiszta alkoholban) fertőtlenítendő és fertőtlenítés után forralt vízzel lemosandó.

3. Locsolás a szájba vett borral szigorúan tilos.

4. A körülmetélés alatt eredő vérzés elállítására 3%-os bórsavas vízdoldatba mártott tiszta vatta, mint compresse alkalmazandó.

5. A seb bekötésére műtét után és az utókezelés alatt fertőtlenítő kötősz. (pl. 5%-os jodoformgaze) használandó.

6. Műtét után a körülmetélő a kést vízzel mosni és alkoholban desinficálni köteles.

7. Utókezelés alatt a seb mosására 3%-os bórsavas vízdoldat használandó.

8. A körülmetélésnél jelenlevő orvos a körülmetélő eljárását ellenőrizni és írásban igazolni tartozik azt, hogy a körülmetélés az ő jelenlétében és a fentebbi utasítások szigorú szem előtt tartásával végeztetett. Az orvosnak ezen bizonyítványát a

körülmetelő legkésőbb három nap alatt a hitközségnek bemutatni tartozik, arról a bizonyítvány megőrizendő.

V. A ki a hitközség fentebb említett engedélye nélkül körülmetélést végez, a mennyiben tette súlyosabb beszámítás alá nem esik — kihágást követ el — mely 200 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, behajthatlanság esetén 20 koronát egy napnak számítva — megfelelő elzárással büntetetik.

VI. Azon körülmetelő pedig, ki habár a hitközségtől a körülmetélés teljesítésére engedélylyel bír, a körülmetélést a fentebbi szabályok betartása nélkül teljesíti, — a mennyiben mulasztása súlyosabb beszámítás alá nem esik, kihágást követ el, mely 100 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, behajthatlanság esetén — 20 koronát egy napnak számítva — megfelelő elzárással büntetetik, azonfelül a körülmetélési jog tőle elvonható.

A befolyt bírságpénzek az 1876. XIV. t.-czikk 7. §-a értelmében azon község közegészségügyi ezéjaira fordítandók, melyben a kihágás elkövetetett.

Ezen rendeletem 1900. év január hó 1-én lép életbe.

Felhívom a törvényhatóságot, hogy a rendeletben foglaltakat a törvényhatósága területén levő összes izraelita hitközségekkel szigorú miheztartás végett, a gyakorló orvosokkal pedig tudomásvétel végett haladéktalanul közölje.

Budapesten, 1899. évi november hó 25-én.

A miniszter helyett:

Jakabffy, s. k.
államtitkár.

III.

A Circumcisio jelentősége a zsidó vallásban, a biblia, talmud, Philo, Maimonides, Kuzari és Albo felfogásában.

A körülmetélés a zsidó vallás alapvető tétele. Mint ilyen, egész kivételes formában jelenik meg a bibliában. Mint Isten és ember közti szövetség eredménye, csupán a körülmetélési törvény van megparancsolva. De mint vallási kiindulási pont rendkívül érdekes, mert az egész vallásnak megadja a jellegét. Teremtő és teremtmény között sajátos dolog; olyas valami, ami csak teremtmények között szokás. De az ember a kultúra bölcsőjében elvont fogalmakat nem érthetett és az Istent csak symbolumokban foghatta fel. Csak ismert emberi dolgokból volt vezethető analógiával az ismeretlen istenihez, csak a természetesből a természetfölöttihez. És bármennyire küzd a biblia Isten érzéki föltüntetése ellen a legtisztább Isten eszmének érthetővé tétele érdekében, külsőségekkel kellett kompromissumra lépnie. Azért vegyül a bibliában Isten cselekményeibe emberi motívum. Isten, ki a bibliai előadásban ég és föld, sötétség és világosság teremtője, mégis közel jut az emberhez és szükségképen eredményezi, hogy valamint ő szent, az ember is lehetőleg tökéletesedjék.

Egyetlen Isten és egyetlen szövetségi symbolum, a körülmetélés, mely bár külsőség, de az ember lelki tisztaságát fejezi ki; evvel vált külön a bibliai ember összes kortársaitól, kik részint testi, részint lelki sanyargatásokban, részint nemi szerelenségekben (Báál kultusz) látták az utat, mely felsőbbsegek kegyéhez vezet és a melyek tiszteletét a biblia szigorúan eltiltotta. Mégis az idő folyamán nem zsidó Íróknál elhomályosul a bibliai körülmetélés értelme, midőn némelyek honosítási, mások alattvalói, majd katonai, nemzeti, politikai jelt látnak benne.

Autenrith: Abh. über den Ursprung dér Beschn: katonai jel.

Michaelis: Mosaischea Recht: honosítás jel.

Spencer: az uralkodónak tett alattvalói hódolat a Circumcisio.

Meiners: Literatur des Orients: rossz szellemek elűzését célozta.

Herman von der Hardt. Juris Judaorrm Canonici. Cohaeret, foedus circumcisionis cum promissione de multiplicandis Abrahami posteris et de ampla régióne honoribusque maximis iis concedendis, perquam intimé.

ibid. p. 28. Ex quibus abunde patet, circumcisi, onem in Abrahamo fuisse divinae gratiae tes timonium et symbolum.

Maga az a tény, hogy ennyire különböző a felfogás a különben nagy írónál, mutatja legjobban, hogy csak téves alapról lehet olyan sokféle következtetésre jutni. A bibliát csak a biblia álláspontjáról és a biblia korából lehet méltatni. Symbolumait csak maga a bibliai szöveg magyarázhatja és azok kik ezen symbolumok szerint éltek.

És a magyarázat nem épen könnyű dolog. Egész osztály a leviták voltak megbízva a symbolumok magyarázatával. És a zsoltár is fohászkodik: „nyisd ki szememet, hogy értsem törvényeid titkát.“ A körülmetélési symbolum magyarázatára nincs semmi, a mi competens, csupán a bibliai szöveg és a zsidó vallásos irodalom.

A vallásos irodalom a bibliai szövegben két szövetséget ismer, melyet Isten Ábráhámmal kötött.

Az egyik:

„Azon napon kötött az örökkévaló szövetséget Ábráhámmal, mondván: Magzatodnak adom ezt a földet Egyiptom folyamatól a nagy folyamig, Éuphrates folyamig“. I. M. 15, 48. A vallásos irodalom ebben reális dolgokra vonatkozó szövetséget lát. (Brisz Ben Habezorim.) (Albo. Ikkarim XIV.)

A másik:

„Én vagyok Isten, Sáddáj, járd elöttem, légy *feddhetetlen*, hogy adjam szövetségemet közöttem és közötted... ne hívják többé a te nevedet Ábrámnak, hanem legyen a te neved Ábrahám, mert népek tömegének atyjává teszlek... És megállapítom szövetségemet közöttem és közötted és magzatod közt, hogy legyek Istenül neked és magzatodnak utánad. És adom neked és magzatodnak utánad tartózkodásod országát, Kanaán országát, örök birtokul, én leszek nekik Istenül.“

A vallási felfogás ebben tisztán ethikai, vallási szövetséget lát.

A két szakasz szövegének bírálatánál szembeszökő a hasonlóság, de sokkal nagyobb a különbség. Hasonló mindkettő Ibban, hogy tisztán reális vonás az ígéret földjéről és az utódokról való megemlékezés van mindkettőben.

De a 2-ik szakasz erősen különbözik az elsőtől túlnyomóan ideális részleteivel. Hogy Ábrahám legyen *feddhetetlen* (vagy tökéletes), az istenség erősen kidomborítatik, a szövetségesek új neveket vesznek a vallási magyarázatok szerint

ideális célok érdekében, mely célok a symbolum értelmében nyernek kifejezést.

Erkölcsei feltétele (feddhetetlenség), erkölcsi célja (istenség) erkölcsi vonatkozásai (symbolum értelme) miatt a 2-ik szakasz vallási szövetségnek minősítették.

Következő okokból:

Az első szakaszban a reális szövetségben az egyik szövetséges, Isten, a másik Ábrám. Ábrám ekkor még patriarchalis, nomád életet él, de fölvilágosodott nomád volt. A pogányság kebelében születve, az Egyisten eszme hirdetéséig jut. Az Egyisten hirdetésén kívül a biblia nem említi semmiféle elméleti tanítást; élete csupa tett, de a mosaismus erkölcsstanát testesíti meg annak életbeléptetése előtt. A jogot mások számára érvényesíti mindig, maga ismételve lemond róla. Felebaráti szeretetet és vendégszeretetet gyakorol. Vándorlásaiban a rablást visszautasítja. A harci győzelemben önmérsékletet mutat. Mindenkiel szemben önzetlen és áldozatkész. Personifikált értelmi törvénynek nevezi Philo a héber patriárchákat *εμψιχοι και λογικοι νομοι άνδρες*. Tényleg Ábrahám élete az erkölcsi élet mintaképe. De az első szövetségben csak az ő tökéletes egyéniségét látjuk. Erényes életéért Isten a házára vonatkozó ígérettel ajándékozza meg. Az erény reális jutalmazása: ebben csúcsosodik ki az első szövetség.

Ettől eltérőleg, bár reális alapon, a haza alapján eszményi célok érdekében köttetik a második: a vallási szövetség.

A szövetségársak a vallásmagyarázatok szerint már új nevükben fejezik ki szövetségük ideális tartalmát.

Ugyanis:

A vallási szövetségben Isten neve Sáddáj lesz.⁴⁶⁾ Isten itt nem elvont bölcséleti eszme, hanem világgal és emberekkel törődő lény, ki miután megteremtette a világot, fentartja és uralkodik rajta. Nem természeti jelenség, mely a természeti törvényeknek alá van vetve, de a természeti törvényeknek ura. A gyermektelen Ábrahámnak a természeti törvény ellenére gyermeket ígér, tanúságul, hogy őt nem kötik a természeti törvények, de sőt a természet fölöttit is teljesítheti.

⁴⁶⁾ Sodot: Omnipotens, qui Sufficientiam habet, vei qui satis est, vei fortis, potens, quippe, qui oinnia devastare, sicut et omnia fecit. Dávid de Potnis.

Adonaj és Elohim után ez a 3-ik kinyilatkoztatási formája az Istenségnek. Míg Elohim az erők és természeti hatalmak birtokosa, Adonaj a természeti erők által végzett művek gondozója, Sáddáj azt jelenti, hogy a természeti erőknek csak a teremtés és nem maga a teremtő van alávetve.

Míg a természetimádásban a felsőbbségek a természet tárgyainak reflexei az emberi szellemben, addig Sáddáj maga az „én“. Sáddáj tehát, mint pozitív Isten mutatkozik a 2-ik szövetségben Ábrahámnak, hogy neki és utódainak, feddhetetlenségük, a symbolum fejében gondviselője és oltalmazója lesz. „Én leszek nékik Istenül.“

De a szövetségben Ábrahám is új szerepet kap: „népek tömegének atyjává teszek.“ Ábrahám tehát az összemberiség atyjává lesz. A biblia e szakaszát az összes Egyistenben hívő vallások az egész emberiségre vonatkoztatják.⁴⁶⁾ *Ab hámon gójim neszáttichó leumosz.* (Sabbat 13. p. 105. a.) *A népek atyjává teszek. Ki ab hámon gójim neszáttichó: leseóvár hojiszó ab leárom vpákhsov mikáán velech áttó ab lechol hágójim.* (Jerusálmi Bikkúrim 1 pg. 2. b.) Maimonides (Bikkúrim 1 Misna 4.): *Lefi sehú lomdom emunoh.*

A tömegbe, melyben nincs egység és egységes akarat, de a bálványimádás sokféle neme, hozzon az Egyisten hitének elismertetésével egységes szellemet. Ábrahám itt tehát világtörténeti szerepet vállal. Az egész emberiség papjává lesz, mert Istené az egész föld. (Ex. 19.) Hirdesse, hogy csak Isten jelképezheti a népek nyugalját, bizalmát baj és veszélyben. *Mevákés áttó lehódiá gevúrsozi, chágór chárbechó téli hámilóh bén jeré-chószájich.* (Midr. Tanch. ed. Buber. Lech lecho 22.) Örömeiket, élvezeteiket, gondolkodásukat csak a vele való összeköttetésben őrizhetik meg tisztán. Csak Istentől való függésben kerülhetik el a tévedéseket. Hogy a világ nem állhat vezetés nélkül; van szellem, ki kormányozza. Sáddáj és Ábrahám a vallási felfogásban így bővítik ki az első, a reális szövetséget ideális, az összemberiségre vonatkozó szövetséggé, melyben Isten legteljesebb tulajdonságai nyernek kifejezést, az ember pedig az egyetemességre vonatkozó feladattal ruháztatik föl. Hogy ideális

⁴⁶⁾ Paulus ad Rom. IV. 1.2. Et sít páter Circumciaionis non iis tantum, qni sunt ex Circumcisione, séd et iis qui Sectantur vestigia fidei, quae est in praeputio patris nostri Abrahae.

Mohamed „Cbalil Allah“ Isten barátjára vezeti vissza vallását.

dologban, az erkölcsi parancsban reális vonás is van, a mennyiben az Ígéret földjéről is említés tétetik, az csak olyan dolog, mint mikor a symbolum, bár külsőség, mégis belső tisztaságot jelent. A történelem küszöbén gyakorlati dolgot nem lehetett elválasztani az eszményitől, különben érthetetlen marad minden erkölcsi nevelés.

„Ez az én szövetségem, melyet megőriztetek köztem és köztetek és magzatod közt utánam. Metéltessék körül nálatok minden férfiszemély.“ Tehát maga a körülmetélési operatio a szövetség. „És legyen szövetség symbolumául köztem és köztetek.“ Tehát maga a biblia nevezi a szövetséget symbolumnak, ismertető és figyelmeztető jelnek, mely külön köteleességekre int. A symbolum mint külsőség, mint érzéki dolog nem önmagáért van csupán, de főleg azért, hogy valamire intsen, a mi érzékileg nem létezik. Legyen tehát látható érzéki kerete, valami láthatatlannak, érzékfölöttinek. Tehát nem csupán kép, de valami a vallás körébe tartozó, a mi Isten és ember közti viszonyt fejez ki. Hogy mit, azt igen röviden és találóan maga a körülmetélési parancs mondja bevezetésében: „*légy feddhetetlen**. Veszületett nemes lelki tulajdonságok, melyek szunnyadoznak a természetes emberben és még csak homályosan jutottak öntudatára, az erkölcsi emberben az ösztönök és az önzés megzabolázásával emelkedjenek tőkélyre. A próféták magyarázata szerint a természetes ember szívét foszszá meg előbőrétől, hogy a SZÍV érzelmének tisztaságát érje el. Ezért jellemzik a próféták a természetes embereket „a SZÍV és hús körülmetéletleneinek“. Ezért Jeremiás intelme: „metéltétek körül magzatokat és hagyjátok el szivetek előbőrét“.

A symbolum tehát a természetes embert erkölcsi köteleességekre inti. Szemben a természetes állapottal, melyben ösztönök és önzések uralkodnak, melyek magát az embert is veszélyeztetik, erkölcsi állapotra utal, mely összhangot, életboldogságot jelent. A testi fegyelmezetlenség, az erkölcsi élet megfertőztetése, a népek pusztulása közepette a symbolum erkölcsi értelmével a hosszú élet titka volt. „Örök szövetségül, hogy legyen Istenül neked és magzatodnak utánad.“

Bűnös és fegyelmezetlen világ közepette ez képviselte az erkölcsi fegyelmet. Ethikai vonatkozásával titka volt annak, hogyan éljen a nép örökké. (Albó, Ikkarim G02). A szövetség lényege tehát a tisztaság testi és lelki értelemben.

Ez az elve, lelke, életlehellete ennek a parancsnak. A symbolum avval, hogy feddhetetlenek óhajtja Ábrahámot és utódait tisztán ethikai parancscsá lesz. Sáddáj, ki nemcsak szűk hely ura, mint némely pogány felsőbbség, de az egész föld és emberiség kormányzója; Ábrahám, ki a népek tömegének atyjává lesz, midőn Sáddájt hirdeti; a symbolum, mely testi és lelki tisztaságot jelent, ez a kulcsa a Circumcisio parancsának, e nélkül életterlen ethikai értelme.'

A megtisztítás tendenciája hatja át e parancs legcsekélyebb részletét is, pl. azt, hogy 8-ik napon, 7 nap elteltével végeztesek az operatio. A hetes szám a mosaismusban a megtisztulás száma. Nyugalom és papfölszentelési nap — a hetedik. Bűnök-től, a testiélet megbetegedései és physiologicus jelenségei után való megtisztulások szintén ezen naphoz voltak kötve.

Már világi és bölcseleti irányok befolyása látszik Philo-n,⁴⁹⁾ a symbolum magyarázatánál. A platói irány rajongó hive hű

49) Cf. Philo, de migratione Abrahami: μή γάρ, ἀτι ἡ ἐβδόμη δυνάμεως μες την ἐπί τό ἀγένητον, απραξίας δέ τῆς περί τό γενητόν διδαγμά ἐστι, τά ἐπ' αὐτή νομεθετηθέντα λύωμεν, ὡς πνρενανσεῖν, ἡ γεωπονεῖν, ἡ ἀχθοφορειν, ἡ ἐγκαλεῖν, ἡ δικάζειν, ἡ παρακαταθήκας ἀπαιτεῖν, ἡ δάνεια ἀναπράττειν, ἡ τά ἄλλα ποιεῖν, ὕσα τῶν τοῖς μή ὕρωτῶδεσι καιροῦς ἐγεῖται. μοδ“ ὅτι ἡ εορτή συμβολον ψυχικῆς ευφροσύνης ἐστί και τῆς προς θεόν εἰχαριστίας, ἀποταζόμεθα ταῖς κατά τάς ἐτησίους ὥρας πανηγυρεσι, μηδ' ὅτι τό περιτέμενεσθαι ἡδονών και π α ἰλών νάντων ἐκτομήν, και δόξης ἀναίρεσιν ἀσεβονς ἐμφαίνει, καθ' ἡν νπελαβεν δ νους ικανός εἶναι γενάν δι ἑαυτον, ἀνέλωμεν τον ἐπί τ ἡ περιτομή τ ε θ ἐν τ α νόμον.

Cf. Philo ib: τά δ' ἀνωτάτω τετταρα εν μεν, χαλεπῆς νόσον και δνσιάτον πάθους ἀπαλλαγῆν, εν ἀνθρακα καλονσιν ἀπό τον καιειν ἐντῶφόμενον, ὡς οἶμαι τούτης τῆς προσηγορίας τνγόντος, ἡτις εἰκαλώτερον εις ἀκροποσθίας εχονσιν ἐγγίνεται δεύτερον, την δι ὅλου τον σώματος καθαρότητα προς τό ἀρμόττειν τάξει ἱερωμένη' παρ' δ και ζυρώνται τά σώματα προσνπερβάλλοντες ο'ι ἐν Αἰγύπτω τών ιερέων, νποσνλλέγεται γάρ και νποστίλλει και θριζῖ και ποσθίας ἐνια τών ἀρειλόντων ὀγειλόντων καθαίρεσδαΓ τρίτον δέ, τήν τρός καρδίαν δμοιότητα τον περιτμηθέντος μέροις. εις γάρ γένεσιν ἀφω παρεσκευασται. τό μέν γάρ ἐγκάρδιον πνεύμα νοημάτων; τό δέ γόνιμον ὄργανον ζῶων, ἐδκαίωσαν γάρ οἱ πρότοι τφ. ἀφανεῖ και κρείττονι δι' οὐ και τά νοήματα σννίσταται, τό ἐμπανές και δρατόν ἰμ τά αἰσθητά γενάσδαι πείρκεν, ἐξομοιώσαΓ τέταρτον δέ και ἀναγκαιότατον, τήν προς πολντονίαν κατασκευῆν' λέγεται γάρ ὡς fi οδοί τό σπέρμα, μήτε σκιδάμενον, μήτε περιρρέον εις τοῖς τῆς ποσθιας ὡς ἡλθε κόλπους ἴθην και τά τεμνόμενα τών ἐθνών πολνγονότατα -και πολνανθρωπότατα εἶναι.

Cf. Philo ib.: ταυτα μέν οὖν εις ἀζοάς ἡλθε τάς ἡμετέρας, αρχαιο-

marad a mózesi törvényhez, de mikor magyarázza, bölcseletet kever bele.

A körülmetélés szerinte: szenvedélyektől, istentelenségtől való megtisztulást jelent; bár valaki e nélkül is lehet jámbor és szenvedélyektől ment, azért ez a vallástörvény sem nem

λογούμενα παρά ἰῆσπεσίοις ἀνδράσιν οἳ τὰ Μουσεῶς οὐ παρέργως διηρμήνουσαν.

Cf. Philo ib.: δέ προς τοῖς εἰρημένους καί σύμβολον ἡγοῦμαι τήν περιτομήν δυοῖν τοῖν ἀναγκαιοτάτοι' ἐνός μεν, ἡδονῶν ἐχτομῆς, αἰ χαναγοητεύουσι διάνοιαν. ἐπειδή γάρ γά νιχτητήρια φέρεται τῶν ἐν ἡδοναῖς φίλτρων ἀνδρός προς γυναῖχα συνουσία, τό ἰπηρετῶν ταῖς τοιαύταις δμυλίας οργανον ἀχρωτηριάζειν ἔδοξε τοῖς νομοῦέταις, αἰνιτιμομένοις ἐχτομήν περιτῆς καί πλεοναζούσης ἡδονῆς, οὐ μιας, ἀλλά διά μιας τήν βιασιχωτάτης καί τῶν ἄλλων ἀπασῶν ἕτερον δέ τοῦ γνῶναι τινα εαυτόν, καί τήν βαρειάν νόσον την οἷσιν ψυχῆς ἀπόσασσίαι. ἐνοι γάρ ὡς ἀγαμοί ζωοπλάσται ζῶον τό χᾶλλιστον ἀνθρωπον ἡύχησαν δύνασσίαι δημιουργεῖν, καί φύση Μέντες ὑ-τό Αλαζονείας εαυτοῖς ἐξείλειωσαν, τον ἀληΜῶν οντα αἴτιον γενέσεός Μεόν παραχαλυψάμενοι, χαίτοιγ' ἐχ τῶν συνόντων ἐπανορΜώσασΜαι τήν Απάτην δυνάμενοι. πολλοί μεν γάρ παρ' αὐτοῖς εἰσίν ἀνδρες ἀγονοι, καί στεῖραι γυναῖχες, ὠν ατελείς αἰ ἡμίολοιαι χαττηγορησάντων ἐν Απαιδιά. πονηρόν οδν δόξαν ἐχτημτέον τῆς διανοίας, καί τὰς ἄλλας δσαι μῆ φιλόθεοι. τούτων μὲν οἶν περί τοςαῦτα.

Cf. Philo de victim. oflerentibus: ἀλλ εἰσίν Απερίμητοι τη χαρδια, ἡ φη^{αν} δ νόμος, καὶ διά οχληρότητα τρόπων ἀφηνιασται, σχιρτόντες, αὐΜαδεῖς καί Αποχοινίζοννες, οἷζ νουΜετεῖ φάσχων, Περιτέμενεπε τὰς σχληροχαρδιας τόδὲ ἐστι, τὰς περιττός φύσεις, του ἡγεμονιχοῦ, Ας αἰ ἀμετροι τῶν παάων ἐσπειραν τε συνηύξησαν ὑρμαί. καί δ χ.αχός ψυχῆς γεωργός ἐφύτευεν, ἀφροσύνη, μετὰ σχουδῆς ἀποχεύρασίλε. Καί δ τράχηλος, φῆσίν υμών μῆ οχληρός ἐστω, τουτέστι μῆ ἀχαμπῆς δ νους καί αὐάαδεστατος, μῆιέ ὑπό τῆς ἀγαν σχαιότητος ἐπιτηδετετω τήν βλαβρωτάτην ἀμαβιαν ἀλλα τό φύσει σύστροπον ν.αι δύσχολον μείέμενος ὡς ἐχβρόν, μεταβαλλέτω προς τό εἰχός, πειθαρχησῶν νόμοις φύσεως. ἡ ονχ δρας δι τι περί τό δ»' αἱ πρώται καί μέγιστοι τῶν δυνάμενεῶν εἰσίν, ἡτε εὐεργέτις καί χολαστήριος. καί προσαγορευεται, ἡ μὲν ευεργέτις ἀεός, ἐπαδή χατὰ ταύτην ε&ηχε καί διεχόσημετό παν ἡ δ' ἑτέρα χύριος, xall· ἡν ἀνήπται τῶν ὕλων τό χράτος.

Cf. Philo, de vita Mosia: τὰ μὲν τῶν ἄλλων νόμιμα, εἴ τις ἐχπίη τῶ λογισμῶ, διό μυρίας προσφάσεις ευρήσει χεχνημένα, πολέμοις ἠραννίσιν, ἡ τισιν ὕλλοις, ἀβουλήτοις, δ νεωτερισμῶ τύχης χατασχῆπται· πολλαχῆς δὲ καί τρυφή πλεονάσασα γορηγίας καί περιουσίαις ἀφβόνοις καί'εἰλε νόμους, τσ λίαν ἀγαά τῶν πολλῶν φερεῖν οὔ δυναμένων, ἀλλά διά χάρον ἐξυβρίζόντων, ἰίβρις δ'ἀντίπαλον νόμω, τί δὲ τούτου μόνου βίβια, ἀσάλεντα, ἀχράδαντα, χα&άπερ σφαγῖσι φύσεως αἰτῆς σεσημασμένα, μένει παγίως ἀφ' ης ἡμέρας ἐγράφη μέχρι νῦν, καί προς ἰόν ἐπειτα πάντα διαμενεῖν ἐλπίς αὐτει αἰάνα ὡσπερ ἀάανάτα, εως αν ἡλιος καί σελήνη καί δ σύμπας ουρανός τε καί χόσμος ἡ.

fölösleges, sem nem elavult. A körülmetélés — mondja — a vallástörvény belső tartalmának külső burka.

A tökéletes szellemi — folytatja — nemcsak létezésre, de külső nyilvánulásra is törekszik.

A körülmetélésben legmagasabb ethi kától áthatott szer-tartást lát, mely betegségek ellen is óv, a fajfenmaradás és nemi termékenységnek is biztosítéka.

Philotól függetlenül vagy belőle merítve, a philoi felfogás meg van ismételve ezer évvel később Maimonidesnél, ki szintén bölcséleti irányok hatása alatt állott; de nála bővítve eredeti felfogással, hogy a Circumcisio a hívek hozott az összetartozandóság és közszeretet érzelmeit kelti fel. (Móreh Nebúchim I. 49.)

Teljesen bibliai álláspont a Kuzárié, ki azt mondja: minden érzékiséget Isten szolgálatában leküzdvén, a hívő áldozatra kész lelkükület tanúsít Isten iránt, midőn saját testén viseli az isteni törvényt. (Kuzári III. 7. p. 202. és I. 115. p. 81.)

A szövetség symboluma gyakorlati operációhoz van kötve. Es meg van róla írva, ha el nem végeztetik: „irtassék ki azon lélek.“ A bibliai szellemből folyik, hogy elmélet és gyakorlat mindig ölelkezik. És nem lehet tagadni, bármily véleménye van valakinek a symbolikus cultuszról; az a tény, hogy az eszményi és gyakorlati dolog a bibliai cultuszban nem választható szét: a cultuszra a valóság bélyegét nyomja rá. Meg van az óriási előnye a cultusznak, hogy evvel a symbolikus neveléssel nemcsak általánosan állítják az erkölcsi igazságot a néha nem is gondolkodó hívő elé, de a gyakorlat által az erkölcsi igazság legkisebb részletei egész terjedelmükben átéreztetnek, mely tény erkölcsi átalakulást idéz elő. Nem lehet tagadni, hogy a gyermekén az első életnapokon végzett komoly operatio az önmegtágadás és áldozatkészség gyakorlati iskolája volt a szellemi színvonal legalacsonyabb rétegen álló zsidóra is és hogy ezt elméleti tanítás bajosan pótolhatta. De valamint az elmélet nem pótolhatta a bibliában a gyakorlatot, utóbbi megkövetelte az elméleti kötelességeket. A szövetséget „megőrizték.“ A bibliai magyarázatok ezt ethikai értelemben veszik: az Egy Istenség eszméjét a népek életében meghonosítani. Ez az eszme pedig fontos az emberiségnek nemcsak önmagáért, de azon következtetések miatt is, melyekre ezen eszme révén eljut. Erkölcsös ebben tud élni, ha működésének színtere egy-

séges hatalomtól függ és nem a pogány felfogás szerint sokszor ellentétes célú erőktől.

Az Egyistenség összhangot, békét jelent és szelídítő factor, a sokistenség egyenetlenséget, disharmoniát és elvadtó érzelmeket szül. (Graetz.)

Záradékkul adjuk még a circumcisiót midrási világításban. A rabbinikus felfogás az Ábrahámi körülméletésben a történeti ember és erkölcsi nevelésének nagy határállomását látja. -Jóvá -tette Ábrahám az első ember Adám hibáját.“ (M. Gén. rab. lő—19.) A bibliai előadás tehát Ádámtól Ábrahámig az ember nevelés-története. E történelem összes eseményei, viszontagságai után Ábrahám teszi jóvá Adám hibáját és kipótolja a csorbát.

Ádámnak ugyanis a paradicsomban még nincs semmi problémája. A földet „művelje és őrizze“, ez egyetlen élethivatása. További sorsa attól függ, hogy tilalomnak tud-e ellentállani: külvilágból jövő ingereket legyőzni. A tilalom tehát az ember első nevelési eszköze. De ravaszkodó okoskodással, képzelt önállósággal meg akarja kerülni az erkölcsi álláspontot és ez a paradicsomi tartózkodásba kerül. Az erkölcsi álláspont megkerülése különben hamar megszüli következményét: a hibás öntudatból kifolyó szégyenérzetet.

Második nevelési eszköz céljából a föld más színterére utasítatik. Kerekse nehezen kenyerét és tapasztalati utón jöjjön rá, hogyha jó és “rossz; az erkölcsi cselekedet szempontjából nem nélkülözheti a magasabb vezetést. A képzelt önállóságnak és az erkölcsi álláspont hiányának különben hamar meg van gyümölcse: az irigység, a mely az ember két fia közt van. Az ember végképen megromlik. A vízözön iszonyú borzalmas történetén kell keresztül mennie, hogy megtanulja: a véges emberi élet igazi tartalma, isteni magja csak munka és lemondás árán szerezhető meg, hogy a testi jólét: néha a romlás forrása, a lelki fájdalom: sokszor a lelki nemesség csirája. Már Noé jut félig-meddig öntudatára annak, hogy a képzelt önállóság csupán emberi hiúság; de utódait még önmegtágadásra kell megtanítani, midőn a túlságos elbizakodásból származó bábeli munka nem sikerül. Ábrahám ősei életéből levont következtetéssel belátja, hogy az ember Sáddáj nélkül képtelen az erkölcsi önállóságra, mert nincs hozzá elég ereje. Azért igaz el-mével, tiszta szívvel, mellékokoskodás nélkül, lelki odaadással fordul Istenhez és végrehajtja magán tiszta belső érzületének

külső symbolumát: a körülmetélést. Hogy pedig nehezen szerzett tapasztalata kárba ne vesszen, örökségül hagyja utódaira. Valamint némely név, jel, néha tény a bibliában arra szolgál, hogy a benyomások erejét, tisztaságát, szívósságát: a megemlékezést juttassák a hívő eszébe; úgy hagyta Ábrahám a symbolumot, mint az Istennel való szövetség, a maga erkölcsi tökéletességének jelét az utódokra. A biblia négy történeti eseménye: paradicsom, vízözön, Babel és örök szövetség között, így van logikai összefüggés és azért került a szövetség sorrendben utoljára. Az embernek a paradicsomban megkezdett isteni nevelése az örök szövetségben fejeződik be. Ezen szempontból Adám az első ember, Ábrahám az első tanító. A vallás Ádámnál vette kezdetét, de eredményre csak Ábrahámnál jutott. Ez a Circumcisio midrási szellemben.

IV.

A Circumcisio műtete.

I. Általános rész.

A körülmételő a szertartáson kívül orvosi operációt végez. Orvosi műtétet pedig csupán azon elvek szerint szabad végezni, a mely elvek az orvostudományban irányadók. Nem történhetik a körülmételésnél semmi, a mi az orvosi felfogással ellentétben áll. Hozzátehetjük, hogy alig van eltérés az orvosi elvekkel összeegyeztetett szertartásos operáció (Milah) és a tisztán orvosi műtét között. Manapság az operáció célszerűsége fölött már megállapodott kedvező orvosi vélemények vannak. Az operálandó gyermek betegsége vallási felfogás szerint is elhalsztja a műtétet, azonkívül a szertartásos műtét a zsidóság összes árnyalatainál szívesen fogad el minden orvosi tanácsot, a mi a szertartás érintése nélkül magát a circumcisiót (Milaht) tiszteletben tartja. Ily; körülmények között világos előttünk, hogy még a Circumcisio részleteiben és mellékkörülményeiben sincs dissonantia az orvosi és a vallásos álláspont közt.

Ezek előrebocsátása után soroljuk föl azon elveket, melyeket a szertartásos műtétnél követni kell.

1. Csak egészséges gyermekeken végezhető a műtét.
2. A körülmételő keze, műszerei, kötszere, orvosi értelemben tiszták legyenek.
3. Tökéletesen kezelje az operatív eljárást, különös tekintettel a biztos vérzéscsillapításra.
4. Gondoskodják a körülmételő az utókezelésről, e mellett elég korán ismerje föl a rossz gyógyulás alakjait.

Az első és részben a negyedik pont orvosi tudományt tételez föl, azért nem orvos bajosan fogja az ezekről szóló fejtegetéseket tökéletesen megérteni. A második és harmadik pont szigorú betartására azonban minden értelmes ember jól kitanítható, bár kell, hogy gyakorolja magát a többiben is, tekintve azt, hogy némely helyen ő nyújtja az első segélyt a míg orvos érkezik. De miután a sorrenddel is jelezni

akarjuk, mit tartunk a körülmételre legfontosabbnak, kezdjük a második és harmadik pont: a műtéti résznek tárgyalásával, s hagyjuk, bár a szokástól eltérőleg, az egészséges és beteg gyermekről szóló fejtegetést későbbre.

II. Részletes rész

a) Előkészület a műtéthez.

Az előkészület ugyanaz, mint a többi orvosi műtéteknél. Azelőtt általános szabály volt az u. n. antisepticus eljárás. Tárgyalnunk kell ezt azért, mert épen újabb időben a körülmétélok ezt szokták gyakorolni. Miben áll az antisepticus eljárás? Ennek az a célja, hogy a septicus, a rothadást és gyuladást okozó anyagokat, — a melyek mindenütt jelen vannak, a poros levegőben, a ruhákon, az operálandó bőrén, a műszereken, a piszkos kötszereken, — a bacteriumokat fertőtlenítő folyadékkal (carbolsav, sublimat) megölje. így akarják a sebekre való ártalmas hatásukat megsemmisíteni. Ha azután a seb minden genyedés és gyuladás nélkül, az operált pedig láz nélkül gyógyul, akkor az ilyen gyógyulást asepticusnak nevezik. Hogy tehát asepticusan (láz, genyedés, gyuladás) nélkül gyógyuljon a seb, antisepticus anyagokat (sublimat, carból) használnak bő mennyiségben nemcsak a seb leöntésére, de a kötszereket is: ilyenekbe áztatják. Csakhogy az antisepticus folyadékok (sublimat, carból) mérges anyagok, több ízben főleg gyermeknél már halált is okoztak. Minden esetben azonban izgatják a szöveteket, a seb ellenálló képességét bacteriumokkal szemben pedig csökkentik. Azért manapság tiltott dolog, hogy akár carból, akár sublimáttal érintkezésbe jöjjön a seb, csupán a genyedő sebnél szabad ez alól kivételt tenni. Friss, tiszta sebfelületnél, mint a milyen a seb Circumcisio után, mindezekre nincs szükség, ha az operáció területe, az operáló kezek, az eszközök, a kötszerek sterilizálva vannak.

Mi az a sterilizálás? Ha a rothadási és gyuladást okozó anyagok 100—130° forró vízgőzök által megöletnek. Ez az u. n. asepsis, mely a korábbi antisepsis helyébe lépett. Ehhez szokjanak a körülmétélok, még azok is, a kik moderneknek tartják magukat.

Hogyan kell sterilizálni az operáció területet, kezünket, az eszközöket, a kötszereket?

b) A kéz sterilizálása.

Műtét előtt az esetleg ujjunkon levő gyűrűt eltávolítjuk. A karon levő ruhadarabokat felkarra gyűrve, tolikés segélyével a köröm alól minden látható tisztátlanságot kikapargatunk. Különös gondot kell fordítani a szögletekre, a köröm gyökére, minden látható fclhámlemezkére. Legkevesebb négy percig szappannal és kefével meleg vízben dörzsöljük kezünket ismét tekintettel a körmökre, bőrközötti redőkre. A keféket használat előtt otthon vízben forraljuk. Használat után pedig forró vízzel lemossuk és szublimatban elteszszük. Ha nem tartatnak így tisztán, sok bajt okozunk magunknak és annak, a kit operálunk. Szappannak jó a közönséges házi szappan vagy a (sapo vénetus) káli szappan. A szappanos víz után alkoholban mossuk meg kezünket, hogy a szappant föloldjuk, azután pár percig szublimatba áztatjuk. Ezután beteszszük kezünket steril, azaz olyan vízbe, melyet előbb fölforraltunk. Ha kezünket így sterilizáltuk, avval többé semmi tárgyhoz sem szabad nyúlni. Különben semmi értelme nincs a mosakodásnak. Ha véletlenül feledékenységből megtettük, ezt az egész mosakodást élüről kell kezdeni. Még házi törülközőbe sem szabad törülköznünk, legfeljebb sterilizált vattába, de lehet az operációt egész jól nedves kézzel is elvégezni.

c) A műtét térének sterilizálása.

A műtét tere az a hely, a hová műszereinket, kötszereinket leteszszük. Ezt a tért sterilizált kendőkkel letakarjuk, hogy az említett tárgyakat oda helyezhessük. Ugyanis az a cél, hogy műtét közben azokat ne keressgéljük, — amihez sem időnk, sem türelmünk — és hogy ne érjenek mindezek tisztátalan tárgyakhoz.

d) Eszközök sterilizálása.

Az eszközök legbiztosabban forró 1% sodaoldatban 10 percig való főzéssel sterilizáltatnak. Legjobb azt ott végezni, hol a körülmetélés történik. A sodaoldatban való főzés jobb, mint a forró vízben való főzés, mert közönséges vízfürdőben eltompulnak és rozsdásodnak az eszközök. Legegyszerűbb a sodaoldatban való főzésre a könnyen tisztítható fehér mázas konyha-fémedény. Ezt az edényt a benne levő kiforralt műszerrel használat előtt behozatjuk a szobába, magunk csak belülről érintjük a műszerek kiszedése céljából. A műszert sterilizált vattadarabkával letöröljük és a sterilizált kötszer darab terü-

tére letesszük. A műszer nyele nikkelezett fémből legyen. Nem jó a fa- vagy csontnyél, nemcsak azért, mert ez nem oly tiszta, hanem mert a gyakori főzéstől elromlik.

c) *Kötszerek sterilizálása.*

Sterilizált kötszert a gyógyszertárban készen kaphatunk. Kérünk steril gazét, steril vattát. De magunk is készíthetünk, sőt föltétlenül csak a magunk kötszerének hihetünk. A kötszereknek házi sterilizálására csináltatunk a bádogosnál rez-pléhből kis szekrényt. Ebbe kis átlukgatott állványt rendelünk. Ennek két karja van, melylyel az a szekrényből kiemelhető. A tisztítandó kötszert az állványra tesszük. A szekrény alsó részébe pedig vizet öntünk. Ha a szekrényt tűz fölé tesszük, a víz forrásba jő és előállítottuk a kötszer sterilizálására szükséges forró gőzöket. Egy órai főzés elég a sterilizálásra. A seb letörlésére csak ilyen sterilizált kötszert szabad használni.

Szivacs nem jó, mert mindenkori megtisztítása hosszadalmas és sok bajjal jár, mert főzni $\frac{1}{4}$ óráig vízzel, azután káli hypermangannal, kénessavas nátronnal, utóbb sósavval, újra vízzel: kényelmetlen és hosszadalmas eljárás. E mellett hamar el is pusztul. A gaze darabkát pedig használat után egyszerűen eldobjuk.

Ezek után összefoglalhatjuk, hogyan kell elkészülni az operációhoz.

Világos, jól szellőzött legyen a szoba. Kezünket lavoiban szappannal, majd alkohol, azután sublimát, legutóljára forralt vízzel más-más tányérban lemossuk. Ha kezünk tiszta, sterilkendővel egy asztalkát lefedünk. Erre reáteszszük a bádog-szekrényből kivett sterilizált kötszert, a sodaoldatból kivett műszereket. Legyen még készletben két tányér felforralt, de utóbb kihűtött víz. Ezek után áttérhetünk az operációra.

III. A körülmetelés műtéte.

A műtét leírása előtt előrebocsátjuk, hogy esős vagy téli időben az feltétlenül otthon végeztessék. Zord időben meghülésnek tesszük ki a gyermeket, ha esetleg templomba visszük. A gyermeket műtét előtt okvetlen megfürösztjük, hogy tiszta bőrön operálhassunk. Az általánosan dívó bepólyázásnak elhagyását ajánljuk. Ha jól akarunk látni, kényelemben dolgozni, a vérzést

nyomkötéssel elállítani, ehhez szabad hely kell, nem pedig, hogy a pólya valamiben akadályozzon. Hogy a gyermek lábaival ne rugdoshasson, egyik lábát jobbról, másik lábát balról egy-egy emberrel lefogatjuk. A műtét után azonban bepólyázható. A gyermeket a körülmetélő párnástól ne vegye kezébe, mert deszficiált kezével semmihez sem szabad nyúlania; a székre való fektetést, a komának való átadást pedig mindig más ember által végeztesse. De a komának utasítást ad, hogy balkezét a gyermek feje alá tegye, jobb kezével medencéjét nyomja alulról fölfelé, hogy a hímtag kiemelkedjék. Fontosnak tartjuk annak fölemlítését, hogy ne végezze túlságos sietséggel a körülmetélő a műtétet. Nemcsak gyorsan kell operálni, mondja a régi latin mondás, de biztosan is, hogy semmi kár ne történjék. Tehát nézzen meg inkább kétszer mindent, mielőtt vág. Nem az a jó körülmetélő, ki gyorsan végez, de a ki tisztán operál és semmi kárt nem okoz.

a) *A műtét technikai része.*

Három szakaszból áll: 1. A fityma (Orlah) levágása, annak csonkításával (Milah).

2. A nyálkahártya (Orlah perlah) eltávolítása (Perlah).

3. Véreltávolítás (Mezizah).

A fityma levágása következőképp történik:

A körülmetélő balkezének hüvelyk és mutató ujjja közé fogja a fitymát és kissé megfeszíti. A feszítésnek az a célja, hogy evvel a belső nyálkahártya is kis feszülés alá kerüljön. Feszülés közben elválik kissé a hímtag makkjától és mikor a fitymán a metszést ejtettük, kis darabkát abból is levágunk. Azért jó, ha keveset levágunk a nyálkahártyából, ne hogy össze tévesztessék a húgycső nyílásával, melynek — a nyálkahártya helyett — tévedésből való szétszakítása végzetes lehet a gyermekre. A fityma feszítése közben az egész himtagnak függélyes helyzetet adunk. Ennek az a célja, hogy ezáltal maga a hímtag visszahúzódjék, melynek megsértésétől minden áron óvakodjunk.

Miután éreztük, hogy a makk nincs ujjaink között, szemmel tartva a határt, a melynél már nincs hímtag, gyors vízszintes metszést ejtünk.

Ekkor megvan a fitymának kör alakú sebe, melynek központjában — eltávolított csúcsával — a nyálkahártya is jelentkezik. Megvalljuk, hogy a hasadékkal bíró fémlemeznek alkal-

mazásában, melylyel a makk sértése ellen akarják magukat sokan biztosítani, nem látunk semmiféle garanciát. A ki ügyetlen, nagyon könnyen beleszoríthatja a fémlemezbe a makkot. A fémlemez nem biztosít senkit a makk sértése ellen.

Mert még azok is, a kik használják, tapintással kikeresik a határt, melynél már nincs makk. Oda teszik azután a fémlemezre. Ha pedig a fémlemez alkalmazása nélkül a szemükkel kijelölt helyen egyszerűen bevágnának, ugyanolyan eredményt érnének el.

Itt fődolog a tapintás és megfigyelése a határnak, a hol a makk végződik; A kik erre vigyáznak, de azonkívül a fémlemezre is akarják alkalmazni, nem kifogásolhatók. Csak ne történjék ez soha az igazán fontos elővigyázat (tapintás és szemmel való kijelölés) elhanyagolásával.

2. A nyálkahártya (Orla perlah) eltávolítása.

Először vattával jól megtöröljük a sebet, hogy tisztán láthassunk. Mert vér önti el az egész területet és az a veszély áll fenn, hogy azon a véres területen nem vesszük ki a nyálkahártya nyílását, de a mit annak tartunk, az a húgycső nyílása. Hogy ez utóbbinak sértése mily nagy fájdalom, és gyógyulás után hegeket, húgycsőszort okozva, mily nyomorekká teheti a gyermeket, azt alig kell hangsúlyozni.

Tehát jól megtöröljük a területet a vértől.

Ekkor, ha a fityma lemetszésekor meg volt feszítve a himtag, a nyálkahártyát koszorualakban látjuk a makk csúcsa körül, ha nem volt kissé feszítve a nyálkahártya, csúcsával túlhaladhatja a makkot. A nyálkahártya eltávolítása céljából némelyek sondat tolnak a nyálkahártya és a makk közé egész a makk széléig és a kést a sonda vájulatába élével fölfelé illesztve a sonda védelme alatt a makk széléig elvágják a nyálkahártyát. Ez az orvosi módszer.

Mások — és így írja elő a szertartás — jobb és bal hüvelyk ujjuk hegyezett körmével a középvonalbau megfogják és a makk széléig eltépik a nyálkahártyát.

Itt két fontos körülményre kell vigyázni.

A nyálkahártya leválasztása gyöngéden történjék. Különböben a makk anyagából elragadunk részleteket. Ez nagyobb vérzést, nagyobb fájdalmat és utóbb rosszabb gyógyulást okozna.

Vigyázzunk arra, hogy szétszakítás a makk szélén túl ne menjen.

A kisebb fájdalom, kevesebb vérzés és gyorsabb gyógyulásnak ezek elengedhetetlen föltételei.

Véreltávolítás (Mezizah). Vatta tampont kétszer-háromszor egy-két másodpercig a sebre reányomunk. Utána ujjnyi szélességű előre elkészített steril gazé csíkot, mely $\frac{1}{4}$ m. hosszú, tekerünk a himtag köré. Elkezdjük ezt a sebnél és megyünk lefelé a himtag töve felé, onnan vissza a sebre 3-4 csavarodásban.

A kötést amerikai sparadrappal, melyet ily néven kérünk a gyógytárban, körülragasztjuk, a ragtapaszcsikok végét a hasra illesztve. (II. ábr.)

Ezután az egész kötés fölé vattadarabot teszünk. Erre jó kis guttaperchadarab, melyet szintén a gyógytárban kaphatunk. A guttaperchának az a célja, hogy a bélsártól való bepiszkítás ellen védje a kötést.

II. ábra.

Sterilizált pelenkával nyomást gyakorolva becsavarjuk a gyermek alsó részét, hogy főleg az első 1—2 órában az egész kötés nyomás alatt legyen.

Ha jó volt a kötés, a pelenka sohasem véres. A kötésre reá tett vatta is alig, legfeljebb gyengén rózsaszínű foltot mutat. De ha véres a pelenka, melyet időről-időre megnézünk, ne várjunk, de csináljunk szorosabb kötést.

A körülmetélés helyén maradjunk legalább két óráig, ez alatt több ízben győződjünk meg a vérzés állapotáról. Ha két órán át nincs vérzés, távozhattunk. De a környezetet betanítjuk, hogy 24 óráig ne bántsa a kötést, csak a vattát kell kicserélni, ha vizes.

De ez a vattakicserélés is mindenkor tiszta kézzel történjék. Ezért az ápoló egyént a kézmosásra kitanítjuk.

Evvel a műtét be van fejezve.

A nyálkahártya elszakítása, a „perlah“ ellen orvosi észrevételek történtek. Kifogásoltattott, hogy a sebészeten sehol sem szokás tépni, mert a tépett seb rosszabbul gyógyul, mint a vágott seb. Kifogásoltattott, hogy a szakítás körömök segítségével történik, a mi a seb fertőzését okozhatja.

Az utóbbi ellenérv a desinficiált körömnél teljesen elesik.

Felhozták, hogy a szakítás nagyobb fájdalmat okoz, mintha a nyálkahártya késsel vágatnék el.

Egyesek annyira mentek, hogy általános görcsök és elvérzés veszélyének lehetőségét is emlegették, a nyálkahártya szétszakításának esetében.

Mi csak részben alaposaknak, nagy részben túlzottaknak tartjuk a kifogásokat.

Alapos a kifogás, hogy a fájdalom nagyobb a szakításnál és tény az, a mit naponként látunk, hogy a szakított seb rosszabbul gyógyul, mint a vágott.

Az éles kés csak mintegy szétválasztja a sejtrétegeket, ezért kisebb a fájdalom és ezért maradnak életképesek a sejtek a gyógyulásra, míg a szakításnál elpusztul egész halmaza a sejteknek, miért is nagyobb a fájdalom és csekélyebb életképesség marad a gyógyulásra.

De általános görcsöket bajosan látott valaki a szakítástól. De hogy a szakítás nagyobb vérzést csinálna, mint a vágás, annak éppen az ellenkezője áll. Szakításnál az erek csavartatnak, és azért kisebb vérzés lesz.

Hogy néha ügyetlen körülmételők a szakítást a makk szélén túl is folytatták, az a szakítás rovására nem írható. ügyetlenségből nemcsak szakítani, de vágni is lehet a makk szélén túl. Ügyetlenség ellen egyik módszer sem biztosít, csak az ilyen egyénre nem szabad a műtétet bízni.

Másrészt ismétljük, hogy az orvosi módszer, mely sondát vezet a makk és nyálkahártya közé, utóbbit a sonda védelme alatt élével fölfelé tekintő késsel elvágja, kisebb fájdalom és jobb gyógyulás miatt tökéletesebb módszer a szakítás módszerénél. De az utóbbi ellen felhozható ellenvetések, tekintve, hogy némelyek szerint a szakítás kötelező vallásos előírás, nem elég súlyosak, hogy lelkiismereti kényszer árán is kiküszöbölendő legyen. Vegyük azt is hozzá, hogy az sondával bánni sem tudnának sokan és így több volna a kár, mint a haszon. Fődolog marad, hogy a körmök deinficiáltak legyenek, a szakítás ne terjedjen a makk szélén túl és ne tévedjen a körülmételő a nyálkahártya helyett a húgycsőbe. Ha azonban vastag a nyálkahártya, akkor nehezen szakítható, ilyenkor határozottan az orvosi módszer végeztessék. Felnőttnél pedig mindenkor sondával kell operálni.

b) *Utóvérzés.*

Ha műtét után jól végeztük a hímtag körül a kötést, akkor utóvérzés sohasem lesz., Ha tehát negyed- vagy félóra után megnézzük a gyermeket és pelenkáját, mely bekötés után tiszta volt, és azt véresnek találjuk vagy a gyermekén vérzés egyéb tüneteit észleljük, biztosak lehetünk róla, hogy a kötés nem jó. Vérzésnek következő általános tünetei vannak.

Az arc halavány, az ajkak kékesek, a pulsus csekély; a test, főleg kezeken és lábakon hideg. Ha a vérzés tovább tart, az arc mindig halványabb, viaszszerű, az ajkak világos és halványkékek lesznek, a szemek bágyadtan fényesek. A test hőmérséke egyre jobban leszáll, a pulsus mindig kisebb és kisebb, gyakoribb, a lélegzés is gyorsított és felületes.

Végre a vétagok rángása jelentkezik, mely tünetek között halál áll be.

De nem szabad kétségbeesni még a legreménytelenebb esetekben sem; gyakran lehet még segíteni, mikor úgy látszik, hogy vége van az életnek. Bár hangsúlyozni kell, hogy legsúlyosabban gyermekek szenvednek a vérvesztés következményeitől.

Utóvérzés legcsekélyebb gyanúja esetén nemcsak a seb jó gyógyulása függ attól, hogy tudjuk-e elállítani a vérzést, de a gyermek élete is.

Mit csináljon tehát a körülmetélő utóvérzés esetén?

Küldjön haladéktalanul először is orvosért.

De annak hiányában s annak érkezéséig lásson teljes lelki nyugalommal a vérzés csillapításához. A rosszul végzett és már fellazult kötést vegye le egészen, törölje meg a himtagot a vértől és keresse ki azt a pontszerű helyecskét, a honnan a vér jó. Rendesen egy kis ér lesz ott látható, mely vérzik. Azután pedig:

1. Csíptetővel fogja meg azt és párszor csavarja meg. Az érnek a nyílása ezen módszer segélyével becsavartatik és a vérzés eláll.

Még olyan vastag érnek, mint a karütérnek a vérzése is eláll a csavarástól.

2. Ha ért hozzá, csinálja az u. n. tüvel való körülöltést. Erősen görbe tüvel, melyben deszficiált selyem van, az eret és az azt környező szövetet erősen összefűzi. Ezután a tűt el kell távolítani, a fonalvégeket összeszorítani és erősen megkötni.

Ezt a két eljárást azért említettük először, mert ez abszolút biztos módszer.

De miután sokan nem tudják vagy nem merik végezni, azok is biztos vérzés csillapító eszközt bírnak saját ujjaikban.

3. Vegyék a himtag sebet ujjaik közé, nyomják össze és minden vérzés rögtön eláll. A hol a vér bugyog, azt a helyet szorítsuk össze és csöpp vér sem jön többé.

Csodálatos, hogy ez oly egyszerű, a mellett biztos eljárás és legritkább esetben tudják és végzik. Ujjainkkal való összenyomás közben semmi vérzés nincs, de fél órai összenyomás után, ha a sebet eleresztjük a vérzés végképen megszűnt.

4. Kitűnő vérzéscsillapító a nyomkötés is, a melyet úgy végezzünk, hogy ujjnyi széles gazecsíkokat csavarunk, gyenge nyomást kifejtve, a himtag köré. A csíkokat azután ragtapaszszal rögzítjük. (II. ábra 89. lap).

5. A vérzés jól elállítható jeges v. forró vízöblögetésekkel is. (45°) Jeges víz akképen csillapítja a vérzést, hogy az erek és környékbeli szövetek összehuzodnak, míg a forró víz olyképen, hogy elősegíti a vér megalvadását. Így lehet érteni, miért jó a hideg és a meleg víz egyaránt.

Csak akkor, ha egy órai összenyomás után még mindig van vérzés; ha nyomkötés sem használt; a forró és jeges öblögetés is eredménytelen, a körülöltést sem tudja valaki végezni; orvos sincs kéznél: csak ezen ritka esetekben szabad, sőt kell vaschloridvattát használni. Ilyen esetekben vaschloridvattát 2—3 percre oly erősen, a mint lehet, reányomunk a sebre. Ez a vaschloridvatta rögtön megalvasztja a vért, és így csillapítja a vérzést, de hátránya, hogy a seb mindig lassan és genyedéssel gyógyul.

De ismételve hangsúlyozzuk, hogy a laikus körülmetélő majd minden esetben célt fog érni, ha félórán keresztül összenyomja újaival a vérző sebet.

Bármely eljárást alkalmazunk, a vérzés csillapítása után újra bekötjük a himtagot.

c) Utókezelés.

A műtét után alkalmazott kötést 24 óráig nem bántjuk. Ellenkező esetben biztosra vehetjük, hogy vérzést idézünk elő. Másnap fürösztetjük a gyermeket és fürdőben óvatosan leáztatjuk a kötést. Előbb természetesen a műtétnél leirt módon kezünket megmossuk és mindent elkészítünk, a mi a seb tisztításához, utóbb befödéséhez tartozik: sterilizált kötszert, vattát, guttaperchát. Ha a sebet szabaddá tettük, kis darabka vattát borsavas vizoldatba mártunk, s az így átívódott vattát a seb fölött úgy nyomjuk össze, hogy a borsavas víz a sebre csöpögjön. A seb így megmosatván, nem kell az utókezelésnél oly compressé kötést alkalmazni, mint műtét után. Mert ha 24 óráig újra rajtahagynók a kötést, nagyon bepiszkolódnék a gyakori vizelléstől. Minden vizelés után azonban nem lehetünk jelen a kötés megújítása céljából. Azért elég, ha az egész himtagra felületesen három rétegben gazedarabkákat teszünk, e fölé vattát, legtetejére, hogy a bélsár és vizelettől áthatatlan anyaggal megvédjük a sebet, guttapercha darabot. Ezt a kötést a nap folyamán annyiszor megújítjuk, ahányszor a gyermek nedves. Kitanítjuk

a kéz megmosására, a kötés megismétlésére az ápoló egyént. De naponként legalább egyszer magunk csináljuk a kötést.

A nyugtalan gyermeknél kitűnően hat, ha a steril gaze-ra Zinkvaselin kenőcsöt teszünk s így alkalmazzuk a sebre. Előnye ennek a Zinkvaselinnak az is, hogy nem ragad a sebre a kötés s így könnyen levehető.

Carbols vagy sublimatos kötszert sohase használjunk. Legkevesebb, a mit előidéz még a legközönségesebb esetekben is, az a bőrlöb, mely az izgatástól támad. De előidézhetnek halálos mérgezéseket is. Esetek vannak feljegyezve, hogy óriási főfájások, szédülés, hányás, hasmenés, véres székletetek, a vizelet elszínesedése, a görcsök között a nyultag hűdése miatt Cárból kötszerek használatától halál állott be. A sublimat pedig általános bágyadság, izzadás, szájfekélyek, száj, orr és bélvérzések tünetei között ölheti meg azt, kinél elővigyázat nélkül használtaik. Azért csak maradjunk a sterilizált kötszer mellett, mely tiszta és ártalmatlan.

IV. Az egészséges és beteg gyermek ismertető jelei.

Általános rész.

Ez a fejezet tisztán orvosi kérdéseket tárgyal, szorosan nem tartoznék a körülmetélőre. De ez csak elméletileg áll. Hiszen nem mindenütt van orvos, de mindenütt van körülmetélő, ki orvos hiányában az orvos dolgát is végzi. Maga a rituális szabály, mely követeli a körülmetélést, hangoztatja, hogy egyes betegségeknel, melyeknek bővebb leírását nem adja, elhalasztandó, sőt elhagyandó. Ilyen körülmények között bizonyára kötelessége az orvosnak a körülmetélést elhalasztó betegségeket leírni. De azonkívül a ministeii rendelet is szigorú kötelességévé teszi a körülmetélőnek, hogy, ha betegség tüneteit vagy a nemzőszer rendellenességét látja a gyermekben, föltétlenül orvosi assistentiát vegyen igénybe. Szükséges tehát, hogy a körülmetélő ezekről fölvilágosítást nyerjen.

A rituális törvény fölemlíti, hogy tilos a körülmetélést (Choli sebchod Haguf) a 8-ik napon végezni, ha az egész test beteg, ez esetben még a gyógyulás után még 7 napig kell várni; fölemlíti, hogy elhalasztandó a Circumcisio, ha helyi baj van (Choli beechod Meaivrov). De hogyan ismerje föl egy kis elméleti és gyakorlati tudás nélkül, hogy beteg az egész test. Hangoztatja,

hogy szembajnál (Keév Einor), sárgaságnál (Joruk), Orbánénál (Odúm) elhalasztandó a Circumcisio. De ebből nem tudja ő, hogy milyen legyen az a szembaj, mely kizárja a circumcisiót. A gyakori és jól ismert sárgaságnál pedig bátran végezhető az operáció, de ismernie kell a halálos sárgaságot. Ismeri a rituális szabály a vérzést is (Mispocho drofe domoh), de magyarázatát nem adja. Nagyon is indokolt tehát, főleg az országban levő nagy orvoshiányra való tekintetből, ezen betegségek leírása. Le fogunk ugyan írni itt föltétlenül halálos gyermekbetegségeket is az első életnapokból. Es ezekkel szemben fölmerül a kérdés, hogy mit árt egy különben föltétlenül halálos betegségnek, ha tartama alatt a gyermekeken Circumcisio végeztetik? Pedig mégsem szabad végezni. Két okból. Először a vallási törvény is tiltja, hogy / életveszélyes complicatio mellett (Seain molin vlad sejcs bo chasas choli) Circumcisio végeztessék, másrészt a Circumcisio rovására Íratnék föl minden baj, mely a betegség folyamán a Circumcisiótól függetlenül bekövetkezik.

Részletes rész.

Milyen az egészséges gyermek? Súlya átlag 3 kiló. De tökéletes érettség és életképesség mellett lehet kevesebb is. De gyermeket, melynek súlya $2\frac{1}{4}$ kilónál kevesebb, nem szabad körülmetélni. Ennél kisebb súlyú gyermek mindenesetre csak gyengén fejlett, a kire végzetes hatással volna az operáció. Az egészséges gyermek idomai gömbölyűek, körmei az ujjakon túlnőttek. A fülek kemények és porcosak. A herezacskó ráncos és a here jól kitapintható benne. Fején elég sűrű hajzat van, szemén tisztán kivehető szemhéj és pillaszőrök. Fejcsontjai csak kevésé nyomhatók össze. Aránylag kis keze és lába van.

A koraszülött első heteiben csak ritkán végezhetjük a körülmetélést.

Fölismerhető jelei: Kezei és lábai vékonyak, soványak. Az egész testbőr ráncos, vörös, apró szőrrel ellátott. Aránylag nagy feje van mozgékony csontokkal, fehér hajzattal. Füle a fejhez simuló, bőrszerű vékony. A here nincs a herezacskóban.

V. Az első életnapok gyermekbetegségei.

Betegségek, mélyek magas lázzal járnak. Ez. et hőmérővel könnyű fölismerni. Egészséges gyermek hője $37\frac{1}{4}$. Ha a hőmérő többet mutat, ez már lázt jelent.

Szívbajok ritkák. A gyermekek ezen betegségekben kékes színűek.

A tüdő ébrényi állapota. Ezt könnyű fölismerni. A gyermek egész nap semmit sem sír, vagy néha alig nyivákol. Kinézése igen halvány, néha kékes. Lélegzése gyenge, fölületes, szapora.

Rosszindulata sárgaság (Joruk). A körülmetélőre igen fontos, hogy tudjas megkülönböztetni a közönséges ismert sárgaságtól, mely sohasem okoz bajt és melynél bátran végezhető a Circumcisio.

Az újszülöttek közönséges sárgaságánál a bőr sárga; a rosszindulatú sárgaságnál kékessárga. A közönséges sárgaságnál szopik, bár aluszékony a gyermek, széke aransárga; a rosszindulatúnál nem szopik, igen nyugtalan, barnás széke van; néha hányás, hasmenés is jelentkezik, majd görcsök is lépnek föl, első betegség 14—20 napig is tart és jól végződik; az utóbbi 4 nap alatt biztosan megöli a gyermeket.

A következő egyéb betegségek fordulnak elő a sárgasággal combinálva:

A köldök véredényeinek lobja. A köldök sebes, pörkökkel és genynyel fedett, sokszor geny nyomható ki belőle. A gyermekek nyugtalanok, lázasak. A has érzékeny, a combok felhuzvák. E mellett sárga a gyermek. Természetes, hogyha a körülmetélő ilyen körülmények között lát sárgaságot, nagy hibát követne el, ha körülmetélné a gyermeket.

Az egész köldök lobja. A köldök helyét elgenyedve látjuk, a hasfalon pedig orbánc van. Nagy fájdalommal jár. Nyomásra ellentállás érezhető. Sokszor van sárgasággal combinálva. Itt sem szabad a Circumcisio.

Septikus fertőzés. Ennek képe nagyon változatos. Legtöbbször a bőr alatti kötőszövet van meglabosodva. A lobos területek kemények, kékesek, nyomásra fájdalmasak. Sokszor a kar, máskor a nyak van meglabosodva. Majd tönkre mennek ilyen területek és a test ott le van meztelenítve. Izületi gyuladások és genyedések itt gyakoriak. Majd mindig halálos betegség. A körülmetélőre fontos, hogy korai stádiumában ismerje föl a betegséget, mely sokszor sárgasággal kezdődik.

Sclerenta neonat. A bőr puhacsirizszerű, megdagadt. A nyelv fehér penészszerű lepedőkkel bevont. A körmök sebesek, genyesek. A bőr helyenkint sárgás, majd vörös, másutt halvány, úgy, hogy márványos színű. Általános elgyengülésben halnak el

a gyermekek. Sokszor van a betegség sárgasággal kombinálva. Nem szabad az ilyen gyermeket körülmetélni.

Derme. Már korán föltűnő, hogy a gyermekek minden szopási kísérletnél sírva hagyják el az emlőt.

Vizsgálatnál látjuk, hogy a pofák rendkívül kemények. Az alsó álkapocs annyira odaszorul a felsőhöz, hogy a kis ujj bevezetése is bajosan sikerül. A száj annyira összehuzatik, hogy ormiányszerű. Bárhol fogjuk meg a gyermeket, keménynek érezzük, a sűrűn ismétlődő görcsök folytán. Ha a görcs enged is rövid időre, annál erősebb jön utána. A fej a tarkó közé húzódik, a gerincoszlop meghajlik úgy, hogy a gyermek fején és sarkán nyugszik. Föltétlenül halálos betegség.

Vérzéskor. (Mispocho drofe domoh). Ez csillapíthatlan vérzéssel jelentkezik. Vagy mindjárt születés után mint csillapíthatlan köldökvérzés, vagy körülmetélésnél, fogzáskor, szóval bármikor, midőn a szervezetben változások fordulnak elő.

Előidézhettek a legcsekélyebb sértések. De a vérzés jöhet magától is: a gyomorból, bélből, ivarszervekből. Elég a nagyobb vérzésre, ha ilyen egyén fogait tisztítja vagy, ha bőrét kissé megnyomjuk. Piócázásra, túsúrásra, rovarcsípésre óriási vérzések támadnak ilyen családoknál. Foghúzás után már halálos elvérzést láttak ilyen betegeknek. A körülmetélő ha bizonyos családnak ilyen történetét hallja, halaszsa el a gyermekkor elmúltának idejére a körülmetélést. Mert ily esetekben a sebzéseknél cserben hagy minden vérzéscsillapító eljárás. Az ember azt hiszi már-már elállította a vérzést, mikor újabban jelentkezik. 'Ez hetek és hónapokon át így ismétlődik, inig végre mégis elvérzik az ilyen beteg. Az első gyermekéveken túl azonban csökkenhet a betegség, sőt el is múlhat, ha a kritikus életéveket túlélte és jó levegő, erős táplálék, fürdők által az egész test erősítésére gondot fordítottak. A sebek, ha kivételesen elvérzés nem áll be, rendkívül rosszul gyógyulnak, sokszor csak hetek után.

Ha azonban a körülmetélő a bajt fel nem ismerte és mégis végzett operációt, az egyedüli kis reménység a vérzés elállítására a seb összevarrása és vaschlorid vattával való bekötése.

Újszülöttek gyomorbélvérzése. Kezdődik az első v. 2-ik napon és kevés ideig tart. Szurokfekete tömegek távolodnak el az

orr, száj és végbélből. Semmiesetre sem szabad az ilyen beteg gyermekeknek circumcisiót végezni.

Köldökvérzés. Föltétlenül halálos betegség. A vérzés titokzatosan minden kimutatható ok nélkül kezdődik. Egyszerre csak véresnek látjuk a köldököt. Lassan jön a vér, csöpp, csöpp után; csak ha kiabál a gyermek, akkor lövel ki sugárban. A tudomány nem ismer eljárást, mely az ily vérzést elállíthatná.

Szenüakár (Keév énav). A szülés utáni 3-ik v. 4-ik napon a szemköthártyája megvastagszik és megvöröödik. A szemekből sárgás véres folyadék válik ki. A váladék lassan vastag, sárga, egészen genyes lesz, a szemköthártya pedig (szemcsés). Jól gyógyítható. A körülmetélő figyelmeztesse azjorvosi segély szükségére a környezetét.

Orbáné (Odúm). Leírása a seb komplikáció című fejezet alatt található.

VI. Lokális betegségek.

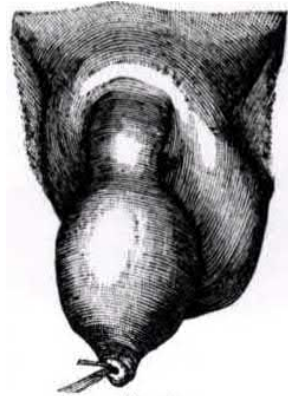
Ide tartoznak a farkastorok legnagyobb fokai, hol a szopás lehetetlen, a spina bifida, a vízfej súlyosabb alakja és főleg:

A fityma rendellenességei.

A himtag teljes hiánya a herék kifejlődése mellett ritka.

Ép oly ritka a kettős himtag. Valószínűleg ennél látták a régiek a kettős fitymát (Steh orlah).

Fontos a fitymaszor fölemlítése (III. ábra). Ez a betegség a fityma veleszületett szűkülete. Felnőttnél úgy ismerhető föl, hogy a fityma, szűk nyílása miatt, a makk fölé nem húzható. De tudni kell azt, hogy gyermeknél csak a legritkább esetben lehet visszahúzni a fitymát, s nem fitymaszor miatt, hanem mert a fityma vékony sejtréteggel összefügg a makkal. Ez az összefüggés 8—13 év között lassan eltűnik és akkor a fityma visszahúzható. Gyermekeknek akkor cönstatáljuk fitymaszort, ha a fityma nyílása oly szűk, hogy vizelni alig, vagy sehogy sem tud.

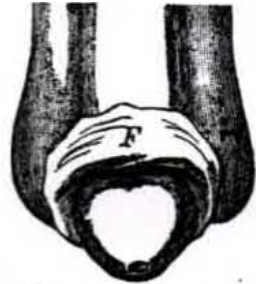
III. ábra.
Fitymaszornál viséltet pangástál igen erősen kitégittot fityma.
Héber: Orlah Kibusah.

Sokszor csak óriási fájdalmak mellett jön néhány csepp vize-

let. Örökös erőlködéstől sérvet kap az ily gyermek. A vizelet-pangástól annyira kitágul a fityma, hogy a herezacskóhoz hasonlít. Ha a fitymanyílás meg is lobosodik, teljesen lehetetlen a vizelés. Ilyenkor nem várunk 8 napig a körülmetéléssel, de rögtön végezzük, mielőtt a bajt fölismertük.

A bajt úgy lehet felismerni, hogy igen szűk nyílást látunk a fitymán és hogy keveset vagy semmit sem vizelet a gyermek.

Hímtag fityma nélkül vagy keskeny fitymával is elég ritka jelenség. Ennél rituálisan csupán megkarcolják a fitymát (IV. ábra).

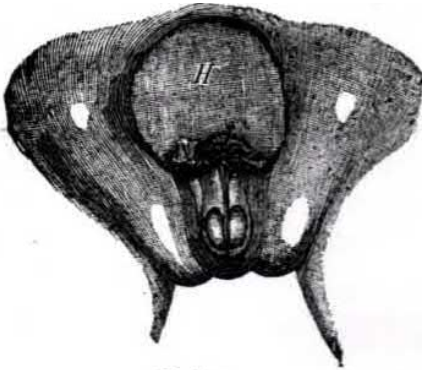

IV. ábra. F. durványos fityma. Héber: Nolah mohul.

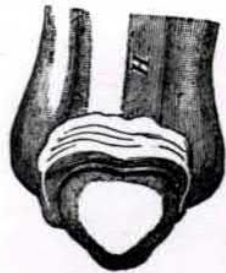
A hímtag rendellenességei

Feliüvizelés. A húgycső itt nem képez zárt vezetékét, de nyitott csatorna jelöli helyét.

Etmek legnagyobb foka nyitott hólyaggal van kombinálva. Itt csak durványos hímtag van, melynek felületén nyitott csatorna látszik, a húgycső. A hólyag mellső fala egészen hiányzik,

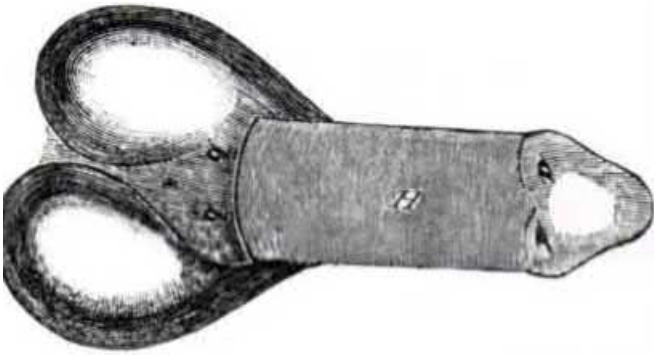
V. ábra.
H. a hólyag hátsó fala, alatta a durványos hímtag.

VI. ábra. H. nyitott húgycső epispadiánál.
Héber: kulmosz.

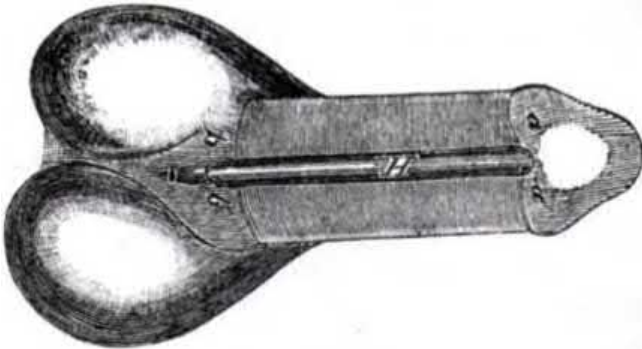
a hátsó azonban látható. (Epispadia és ectopia vesic.) (V. ábra.) Ezen betegség kisebb foka, midőn a húgycső nyílás a hímtag tövében van, néha hiányzó további húgycsővel, néha nyitott húgycsővel (VI. ábra). Legkisebb foka, midőn a húgycső nyílás a makk mögött van. A fityma ezen betegségnél sokszor teljesen hiányzik.

Alulvizetés (Hypospadiá). Epén ellenkezője az előbbi betegségnek. Itt a húgycsőnyílás a hímtag alsó részén van. Legcsekélyebb foka, midőn a húgycsőnyílás rendes helyétől kissé

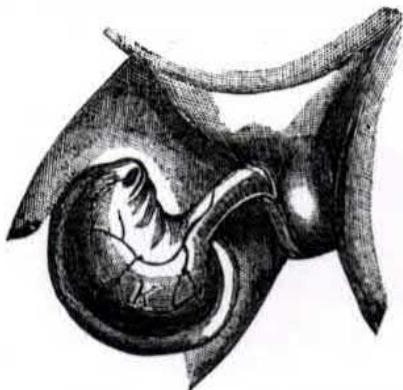
VII. ábra.
Hypospadiánál H. és bb. húgycsőnyílások.
Héber: Keruth Safchah Tr. Jebain. 70.

távolabb fekszik. Ilyenkor alul nincs semmi fityma, felül pedig csak kis darabka. Leggyakoribb anomália az összes hímtag-betegségek közül. Máskor 2—3 húgycsőnyílás is észlelhető (VII. ábra). A húgycsőnyílás eltérő helyétől a makk végéig

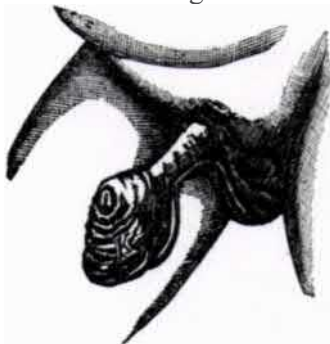
rendesen nyitott csatorna vezet. (\ III. ábra.) Néha a hímtag összesen a herezacskóval.

Nagyobb foka a Hypospadiának, ha a húgycső messze hátul a hímtag herezacskó közti barázdában fekszik; ennél rendszeren nyitott, csatorna jelöli a húgycső helyét a makk csúcsáig. A herezacskó hegszerű barázdával mint két erős különvált fél mutatkozik. A harmadik legérdekesebb alakja a következő: A herezacskó mély barázda által két teljesen különvált részre van osztva s ezen barázda mélyében van a húgycső (Androgyné). Itt a nemi állapot csak behatóbb vizsgálat által állapítható meg.

IX. ábra.
A húgycső kitüremkedése telt állapotban (K) (Laugier után).

Fontos dolog magának a húgycsőnek kitüremkedését ismerni (IX. ábra.) Ezt a felületes szemlélő vagy a hozzá nem értő fitymával tévesztheti össze. Pedig ezeknél teljesen hiányzik

X. ábra.
Kitüremkedés üres állapotban.

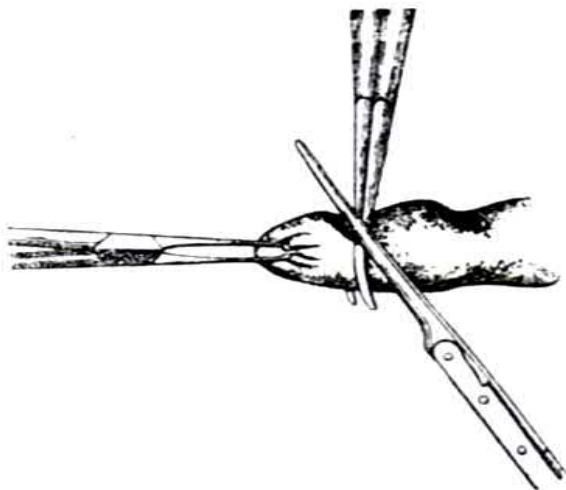
a fityma vagy a kitüremkedés úgy néz ki, mintha a fityma egy része volna. Természetes, hogy ennek eltávolítása és javítása csak orvos által történhetik.

VII. Felnőttek Circumcisiója.

A felnőttek operációja három lényeges különbséggel tér el a gyermekek körülmetélésétől.

A felnőtteknél összehasonlítlanul nagyobb vérzés van, mint a csecsemőknél. Ennek megakadályozására két teendőnk van: az operáció előtt összenyomatjuk a hímtagot a segéd által,

műtét után pedig feltétlenül össze varrjuk a sebszéleket (1. lejobb): a fityma sebszélét a nyálkahártya sebszélével. Fel-nőtteknél sokkal könnyebben sérthető a makk vége, azért leg-jobb Byrant-féle fogóba belecsípni a fitymát, esetleg segéddel

XI. ábra. (Erichsen után.)

rögzítjük a makkot. Magát a fitymát szintén fogóval, vagy kézzel megfeszítjük. (XI. ábra.)

Harmadik leglényegesebb különbség, hogy a nyálkahártyát (periah) vastagsága miatt sohasem szabad szakítani, mert nem-csak irtózatot okoznánk, de igen rosszul gyógyuló, genyedő sebet okoznánk. Szonda védelme alatt — a gyermekek operációjánál leírt módon — a nyálkahártyát kettéhasítjuk egész a makk széléig. Varrás előtt vagy lekerekítjük a nyálkahártya széleit vagy készítjük az u. n. Roser-féle háromszöget.

Ennél ugyanis a nyálkahártyát két ferde kifelé futó metszéssel a makk széléig felvág-juk s az így kapott háromszöget a fityma sebszögletébe belevarrjuk. (XII. ábra.)

Rendesen öt catgut varrat, elegendő: 2—2 mindenik oldalon, egy pedig alul a féktáján.

Ha kivételes esetekben a nyálkahártya sej-tesen összenőtt a makkal, akkor ezt tompa végű ollóval előbb lefejtjük a makkról. Utókezelés k semmiben sem tér el a rendestől.

XII. ábra.

1. nyálkahártya széle,
2. fityma széle,
3. Roser-féle háromszög

VII. Az utókezelés közben fölmerülhető complicációk.

Ha a körülmetélést tiszta kézzel, tiszta eszközökkel végeztük és sterilizált kötszereket használtunk a bekötésre, akkor minden kellemetlenség ki van zárva. Complicációk csak tisztátalanságtól erednek.

Csak tisztátalanságtól eredhet minden gyuladás, a sebnél minden genyedése, a nyirkmirigyek, a véredények lobja, az orbánc, a sebdipteris, a derme.

Az alábbiakban ezeket akarjuk tárgyalni.

De újra fölmerül a kérdés, minek tárgyalni sebcomplicációkat laikus közönségnek, nem orvosoknak. Ha baj van, akkor orvost hívunk, szólhat az ellenvetés. De ahol nincs orvos? Es mindenekelőtt ki mondja meg, hogy baj van, hogy ehhez orvos kell, ki foglalkozik a gyermekkel a körülmetélés utáni napokban, ha nem a körülmetélő? Orvos nem kezel, még a legműveltebb városokban sem, széles Magyarországon sehol. A körülmetélő, ha lát kis genyedet, ő azt hiszi, hogy ez hozzátartozik a gyógyuláshoz. Ha a bőr a környéken kissé piros, ő azt is gondolhatja, hogy ez rendes sebgyógyulás. Ha piros kiemelkedő foltokat lát s néha szürkés lepedéket vérző pontokkal, mit tudja ő, hogy komoly betegség kezdődik.

Milyen hasznos még ilyenkor az orvosi beavatkozás!

És milyen fontos, hogy a sebbel foglalkozó egyén tudomással bírjon a kezdődő betegségről és még idejekorán kérhessen szakértő- segítséget.

Az összes complicációk tisztátalanságtól erednek. Bacteriumok idézik elő, melyek tisztátlan kéztől, tisztátlan műszertől, tisztátlan bekötéstől származnak. Ha fellépnek ezek a betegségek, annak mindig a kezelés az oka. Mert az emberi szervezet olyan, hogy eltűri a leghatalmasabb sérüléseket, melyek minden gyuladás nélkül gyógyulhatnak, de elpusztulhat egy kis karcolástól, ha piszok keveredik hozzá.

Legjobb mód, hogy megakadályozzuk a sebcomplicációit, ha aseptikusán járunk el. A sebészet hihetetlen mértékben vesztette el minden korábbi kellemetlenségeit, mióta az asepsist ismerik. Eltűnt a gyuladás, a fájdalom, melyet ősapáink fölöttelenül elmaradhatatlannak hittek (3-ik mapon a „Car“ a legnagyobb). De a mily arányban eltűnt a sebészet borzalmissága,

oly arányban nőtt meg a mütőnek felelőssége a sima gyógyulás és mindennemű siker szempontjából.

Vegye szívére mindenki, hogy avval, ha vét az asepsis ellen, egy nem sterilizált eszközzel, egy tisztátlan kézzel megölheti az egyént. A tisztátlanságtól származott infectious seb vészthozó az egyénre.

Rövid leírását adjuk itt az infectious seb betegségeinek.

1. *Genyedés*. Ez szürkés fehér vékony felületes réteg, mely, ha csupán a sebre szorítkozik, a legkevésbé veszedelmes az összes sebbetegségek közül. Ha azonban evesen széteső, már veszedelmes, mert előidézheti az összes alább említett betegségeket. Eves geny színe szürkészöld, barnás vagy piszkosságra. Orvosi kezelés itt mulhatatlanul szükséges.

2. *Nyirkedény yyuladás*. A lágycék mirigyek csomók alakjában kiemelkednek és a sebtől a csomók irányában vörös csikók látszanak. Az ily gyermeknek magas láza van. A míg orvost kap, tegyen a körülmetélő hideg borogatásokat, a csomókra és vörös vonalakra. Orvos ide azért kell, mert az elgenyedtt csomók fölnyításával esetleg gyógyulás állhat be.

3. *Véredény yyuladás*. A himtagon az erek vastag kötegek alakjában kiérezhetők. Környékük vizenyösen megdagad. Az orvos érkezéséig gondoskodják a körülmetélő hideg borogatásokról.

4. *A bőr alatti kötszörel gyuladása*. A seb körül a bőr vörös, dagadt, forró és nyomásra fájdalmas. A bőr vizenyösen megfeszül és ráncba nem szedhető. A kezdetben kemény bőr, ha genyedés áll be, puha téstásszerű lesz. A genyedés ilyenkor hullámzás alakjában kitapintható. Ez az u. n. tályog. Ha a körülmetélő legalább ekkor, ha már nem előbb, orvosról gondoskodik, a tályog felnyításával a betegség véget érhet, de ha a felnyitás késik, halálos vérmérgezés áll be.

5. *Az orbánc*. A seb környékén néha nrar, mikor begyógyult, a bőrnek szétterjedő, kissé kiemelkedő vörösségét látni. Kezdetben ez a pirosság folt ok alakjában látszik, később egynemű lesz. Vörös kötegek kötik össze ezt a területet a sebhely területével. A bőr később kékesen elszinesedik és hólyagok támadnak rajta. Ez a folyamat a testnek majd ezt, majd amatt a részét lepi el. Volkman mondja: Terjed, mint a tűz, mely a papír szélét meggyújtva, lassan az egész papírt elemészti.

Az orvos érkezéséig hideg borogatások, olajos bekenések, vattával való bekötés enyhíti a betegség lefolyását.

6. *Sebdyphteria*. Ez arról ismerhető föl, hogy a duzzadt seben szürkés lepedék látható véres helyekkel. A lepedők azután szétesik szürkésvörös, genyes ev alakjában. Itt rendkívül fontos a korai szakértő kezelés. Az orvos chlorzink erélyes alkalmazásával megállítja az egész betegséget. Ellenkező esetben vérmérgezés áll be.

7. *Dernic*. 3—4-ik napon az operáció után észrevehetni, hogy a gyermekek szájukat nehezen nyitják s egyszersmind lázasok. Az arcnak az izmok görcse miatt már korán sajátságos merev kifejezése van. Nagyon hamar jelentkezik azután tarkó merevség, majd rángások, melyek percekig, néha negyedóraig is tarthatnak. Ezen rángások borzasztó fájdalmasak. Oriási lázzal folyik le az egész betegség. Ezen betegségnek kezelését, mely különben minden gyógyszerrel dacol, csak orvosok végezhetik.

8. *Vérmérgezés*. Ez rázó hideggel kezdődik, mely naponkint vagy minden másnap, néha még ritkábban ismétlődik. Utána mindig magas láz van. A test legkülönbözőbb helyein gyérfészkek keletkeznek. Előszertettel egy-egy Ízületben, nyirkmirigyekben, fültömirigyben. Majd mindig halálos kimenetelű. Főleg ezen utóbbi betegséggel szemben rendkívül tehetetlen az orvosi tudomány. De igenis van biztos módszere, hogy ez a betegség sohase jelentkezék és ez az asepticus eljárás. Ha kezünk tiszta, műszereink, kötszerünk jól vannak sterilizálva, sohasem fogunk látni vérmérgezést, semmiféle sebcomplicációt.

A tudomány mai álláspontján a körülmetélés a gyermekre ártatlan operáció, mely számtalan előnnyel, nem pedig hátránnyal jár, de vészthozó a tisztátalan körül metélő kezében. Az összes sebcomplicációkért ő kell, hogy viselje a törvény előtt a felelősséget!

Legyen ez elég annak illusztrálására, milyen fontos a céltudatos asepticus eljárás.

Néhány szó a min. rendeletben ajánlott jodoformikötésről.

Kötelességünknek tartjuk rendkívül mérgező tulajdonsága miatt a jodoformkötés teljes elhagyását ajánlani. Ezen tanácsunkat azonban indokolni akarjuk. A jodoform citromsárga por, a mivel a jodiformos kötszert készítik. 1853 óta van a gyakorlatba bevezetve. Alig van szer, melyet oly túlságosan dicsértek, mint ezt.

De azután lelohadt a lelkesedés, mikor halálos kimeneteleket észleltek ilyen kötszer használatától. De bár azóta a másik áramlat is megszűnt, mely egészen ki akarta küszöbölni; manapság leszűrődött orvosi felfogás, hogy öregeknél, vérszegényeknél, szívbetegségeknél, de főleg gyermekeknél sohasem használjuk. Főleg azt nem szabad, a mire a rendelet ajánlja, hogy nyomkötést csináljunk vele, mert így a jodoform legkönnyebben szívódhatik fel és legkönnyebben okozhat mérgezést.

Tiszta operációnál, a milyen a körülmételés, csak használjuk a műtéti részben leirt sterilizált kötszert. A jodoform mérgezés tünetei: nagy nyugtalan-ság, álmatlanság, deliriumok, fülzúgások, néha felnőtteknél dühöngések, zavarodottsággal kapcsolatban. Az emésztési zavarok tünetei között áll be azután a halál.

Egynéhány szó az úgynevezett Mecicahról.

Nem mellőzhetjük hallgatással az úgynevezett Mecicaht, mely mint a szertartás kiegészítő része tekintetik az összes zsidó pártáryalatoknál, de gyakorlati kivitelében nagy eltérést mutat.

Egyesek a törvény betűjét szószerint veszik. Mikor Mecicaht végeznek, a hímtagebéből jövő vért szájukkal kiszívják. Mások, különben döntő vallási tekintély (Cháthám Szófer), után igazodnak, ki úgy döntött, hogy a vért orvosi kötszerrel is lehet eltávolítani. Ez utóbbi felfogás teljes mértékben honoralja az orvosi felfogást.

De a vallásos szempontokkal sem áll ellentétben.

A zsidó vallástörvények nemcsak ethikai, de igen sokszor egyszersmind közegészségügyi vonatkozásnak.

A biblia, mely a lepránál már évezredek előtt teljes elkülönítést és az inficiált tárgyak elégetését rendelte, e részben bámulatba ejtő. A halottak körüli eljárás az étrendi és állatvizsgálati törvények, a fürdőzési intézkedések mind ethikai, de egyszersmind egészségügyi tendenciával bírnak.

A Mecicahnál sem állhat tilalomfa az egészségügyi szempont érvényesülése előtt.

A Mecicah célja, hogy a körülmetelés minden veszély nélkül történjék meg. (Hászkanah.)

És maga a felekezetnélküli tudomány bizonyítja, hogy a körülmetelés nemcsak áldozat nélkül történhetik, de az egyénre nagy előnyökkel jár.

A körülmetelés volt a zsidó faj nemi egészségének és termékenységének okozója.

A Mecicah gyakorlati kivitelének egyik (Cháthám Szófer) módja; az orvosi kötszerrel való letörlés, és bekötés, mely kitűnő vérzéscsillapító, mert ezen eljárásnál a vér az erekben megszik. Az erekben levő alvadékok természetes dugaszok módjára gátolják a további vérzést.

Nem fertőzi a sebet, mert hiszen tiszta orvosi kötszert használ. Megfelel a Mecicah ethikai céljának mert veszélyt hárít el a vallás alapvető tételének gyakorlásánál.

Elhárítja a veszélyt a zsidó törvény practicus érzékével: egyszerű, biztos orvosi alapon.

Tekintsük most a Mecicah másik módszerét.

Ez a vallás törvény alatt szájjal való kiszívást ért.

A kiszívás veszélyt (Hászkanah) hárít el, mondja a zsidó törvény. Tehát elrendeli a himtag seb kiszívását. Más helyen meg van magyarázva, hogyan képzei a kiszívás következményes hatását a sebre, hogy a messzebb helyekről (Méhámkómoth hóréchakim) is elvonassék a vér.

De miután ezt akarta, talán logice állítható, hogy az volt a célja, hogy a himtagban kevés vagy semmi vér ne maradjon: ez nem egyeztethető össze az orvostudomány elveivel.

Orvosi axióma, hogy a seb gyógyulásának első föltétele, v hogy elegendő mennyiségű vér táplálja.

De ezt a célját is, hogy a himtagban kevés legyen a vér, hogyan érte el a kiszívási eljárás. Az egész test vérszegénységének árán!

Közös reservoirból, a szívből kapván minden szerv a maga vérét: tehát a ki bárhonnan vért von el, az összszerveztől vonta azt el. A kiszívás tehát vérszegénységet idéz elő. Ez nemcsak, hogy nem hárítja el a veszélyt, de önmaga is betegség, mely sokszor nehezen gyógyul, de a gyógyulás folyamata alatt más betegségekre is hajlamosít. Hogy a vérzés is nehezebben csillapítható oly sebnél, melynél kiszívás útján a természetes dugaszok, az alvadékok kivonattak, azt alig kell említeni. A vérzést tehát növeli, a vérszegénységet meg előidéz. Ezen jelenségekben a kiszívás nem veszélyt elhárító, de veszélyt növelő tényező. Ez a mai orvosi felfogás.

Szóljunk-e a többi károkról, midőn a kiszívás, a szájjal való érintés által már syphilis, sebdyphteria, orbánc, phlegmone és vérmérgezés is közvetítettett és hogy egészséges ember szája sem tiszta orvosi szempontból. Tisztítsa meg a körülmetélt száját! Ilyen gondolat is fölmerült a felekezeti sajtóban. Per absolutum ez nem volna lehetetlen. Rósz fogait távolíttassa el, fogkövét kapartassa le. Száját borsav, káli hypermangan, chlorkali Oldattal mossa, mindezt úgy, a mint az orvos, szájoperatióra készülni szokott.

Eltekintve azonban attól, hogy a száj desinfectiója a kéz desinfectio értékét nem közelíti meg, ki fogja száját igazán desinficiálni, időről-időre fogászhoz fordulni avagy 3—4 órán át száját az operatio előtt desinficiens folyadékkal öblögetni?

A mérleg tehát a következő:

Az egyik oldalon egyszerű, biztos, könnyű desinfectio, föltétlcn biztos vérzéscsillapító eljárás (vattával való bekötés), melyet döntő vallási tekintély (Cháthám Szófer) is Mecicahnak fogadott el. A másik oldalon tökéletlen, bonyolult és azért kétes desinfectio határozottan nagyobb vérzés, jó ízlésünket is bántó módszer. A legconservatívabb is nyugodt lélekkel fogadhatja el a kötszerrel vató Mecicaht, a melyet az orvosi felfogás is helyesel, vallási tekintély pedig ethikailag elfogadott.

Ezt a módszert a ministeri rendelet nemcsak hogy megengedi, de egyenesen megköveteli.